

Filozofie, ekonomie, politologie, sociologie, psychologie, historiografie

MARATHON

1/2010

číslo 93

**Teoretický časopis věnovaný otázkám postavení
člověka ve světě, ve společnosti, v současném dění**

Obsah:

1. ÚVODNÍ POZNÁMKA	2
2. HLAVNÍ MATERIÁLY.....	3
ČESKÝ KEYNESIÁNEC A JEHO RECEPTY NA VELKOU KRIZI 30. LET (PAVEL SIRŮČEK).....	3
3. RECENZE	12
PRAVDO-LÁSKAŘSKÁ PSEUDO EKONOMIE (PAVEL SIRŮČEK).....	12
4. PŘÍLOHA: NOVÉ V TEORII REDISTRIBUČNÍCH SYSTÉMŮ.....	17
ÚVODNÍ POZNÁMKA K PŘÍLOZE (RADIM VALENČÍK).....	17
JAK "VYPOČÍTAT" ZDROJE MORALITY I PŘÍČINY JEJÍHO NARUŠENÍ (RADIM VALENČÍK, PETR BUDINSKÝ).....	20
DÍLČÍ ZPRÁVA ZA PROJEKTU TEORIE REDISTRIBUČNÍCH SYSTÉMŮ ROK 2009.....	22
12. ROČNÍK KONFERENCE LIDSKÝ KAPITÁL A INVESTICE DO VZDĚLÁNÍ 2009	28

MARATHON

Internet: <http://www.valencik.cz/marathon>

<http://misc.eunet.cz/marathon>

Vydává:

Radim Valenčík

jménem Otevřené společnosti příznivců
časopisu MARATHON

Vychází od listopadu 1996

Registrační značka: MK ČR 7785

ISSN 1211-8591

Redigují:

Vladimír Prorok

e-mail: prorok@vse.cz

Pavel Sirůček

e-mail: sirucek@vse.cz

Radim Valenčík (224933149)

e-mail: valencik@cbox.cz

Redakce a administrace:

Radim Valenčík, Ostrovní 16

110 00 Praha 1

tel.: 224933149

e-mail: valencik@cbox.cz

MARATHON is a bi-monthly Internet magazine founded in Prague at the end of 1996. Its aim is to help to clarify, from central and east European perspective, the reasons of present entanglement of the world developments, and participate in the search for prospective solutions.

About 120 authors contribute to the magazine on a regular basis and more write for it occasionally. So far MARATHON has been published in Czech with occasional documentation annexes in English or German. English summaries of articles are envisaged based on specific interests of readers.

Themes most often treated in the magazine include human capital, investments in education and other forms of human capital, nature and consequences of globalization, new approaches in economic theory (an attempt for synthesis of seemingly disparate concepts of K. Marx, J. Schumpeter, M. Friedman, G. Becker and R. Reich with regard to role played by innovations and the search for new space for economic growth), etc. Several specific projects of human capital investments have been developed on the basis of concepts analyzed in MARATHON.

The magazine can be accessed at:

<http://valencik.cz/marathon>

E-mail contact: valencik@cbox.cz

Do rukou se vám dostává časopis Marathon 1/2010. Jako obvykle, nejdřív některá základní sdělení:

- Zatím je časopis šířen finančně nenáročnými formami - několik xerokopií, prostřednictvím disket, zaslán prostřednictvím fax modemu, prostřednictvím sítě INTERNET (<http://valencik.cz/marathon>).
- Časopis vychází jednou za dva měsíce, vždy 15. dne prvního z dvojice měsíců, které jsou po sobě. Nejbližší řádné číslo (2/2010) bude vydáno a objeví se na Internetu 15. března 2010.
- Rozsah časopisu je 40 stran tohoto formátu, což odpovídá přibližně 120 stranám standardního formátu.
- Kontaktní spojení, na kterém lze získat podrobnější informace o časopisu, vyjádřit připomínky, zaslat příspěvek apod., je (prozatím) prostřednictvím domácího telefonu: 224933149 (R.Valenčík).
- Příspěvky, případně připomínky a náměty, vzkazy redakci apod. lze rovněž zasílat na e-mailovou adresu: valencik@cbox.cz.
- V srpnu 1997 byl Marathon registrován ministerstvem kultury ČR, na vyžádání je distribuován užšímu okruhu čtenářů v běžné časopisecké podobě, je rovněž k dispozici v Národní knihovně v Praze Klementinu.
- V časopisu jsou uveřejňovány materiály vzniklé při řešení projektu GA ČR Teorie redistribučních systémů (vedený pod číslem 402/09/0086).
- Od počátku roku 2006 je Marathon vybaven redakčním systémem, prostřednictvím kterého lze zveřejňovat příspěvky a reagovat na již uveřejněné příspěvky.
- Příspěvky uveřejňujeme vždy recenzované, zpravidla včetně recenze (příp. ohlasu).

1. Úvodní poznámka

Hlavním materiálem tohoto čísla je něco, co by se dalo nazvat s odstupem času psanou zevrubnou recenzí na knihu významného předválečného ekonoma Josefa Macka či spíše rozbořením této knihy jak v dobovém kontextu (s připomenutím života autora), tak zejména v aktuálních souvislostech současné ekonomické krize. Materiál, který připravil Pavel Sirůček, tak nabývá podoby pojednání, které přináší neotřelé podněty k pochopení toho, o čem i současná krize je či může být.

Z pera téhož autora, tj. Pavla Sirůčka, je i obsáhlá recenze na knížku současného mladého autora Tomáše Sedláčka *Ekonomie dobra a zla*. Ta vzbudila značný ohlas a kontroverzní reakce. Laická veřejnost ji většinou přijala poměrně příznivě jako určitý příslib toho, že se alespoň někdo snaží vnést do ekonomie trochu více morality. Na rozdíl od toho je Sirůčkova recenze značně kritická. Pokud vyprovokuje kohokoli k polemice, rádi pro ni na stránkách našeho časopisu poskytneme prostor.

Oba materiály z pera Pavla Sirůčka spojuje problematika krize, protože jak původní Mackova, tak i současná Sedláčkova práce více či méně reflektují problematiku dobových krizí. Určitá a poměrně úzká vazba je i mezi Sirůčkovou polemikou se Sedláčkem a částí, kterou jsme pojali jako přílohu tohoto čísla a nazvali *Nové v teorii redistribučních systémů*. I teorie redistribučních systémů totiž určitým způsobem reflektuje problematiku tematizovatelnou jako otázku „původu dobra a zla v ekonomické části reality“. Ovšem zcela jiným způsobem než Tomáš Sedláček. Vychází z toho, že při odpovědi na otázku, odkud se bere dobro a zlo v lidském chování, lze podstatným způsobem osvětlit s využitím poctivé teorie, která nevystačí jen s povídáním, ale vyžaduje i přesný matematický aparát.

Problematiku vztahu morality a racionality z pohledu teorie redistribučních systémů jsme otevřeli již v 5. čísle Marathonu z roku 2009 články R. Valenčík a R. Bedretinova Racionální základ morality v redistribučních systémech a R. Valenčíka a P. Budinského Jak "vypočítat" zdroje morality i příčiny jejího narušení. V tomto čísle přinášíme dokončení druhého z článků a několik dalších materiálů, které stručně charakterizujeme v úvodu k příloze o nových výsledcích v teorii redistribučních systémů.

V této úvodní části zmíníme jen to, že teorie redistribučních systémů si klade za cíl odpovědět na otázku, proč právě "tu a nyní" (v naší době a i u nás doma) se toho, co je špatné, co nás znepokojuje, co má za následek velké škody a hrozí ještě většími, co ohrožuje naši budoucí existenci, hromadí v míře nevidané a neslychané. Toho, na co reaguje Jaromír Nohavica písní Pane prezidente, Jiřina Šiklová svým dopisem a z čeho se nám všem normálním lidem dělá špatně.¹ Použijeme-li suchopárny jazyk teorie, jsme svědky historicky ojedinělého procesu rozšířené reprodukce špatností, který v intencích daného patrně nemá meze. A tak je zřejmé, že se "něco" stane. Co? To záleží i na nás. Na každém. Každá doba tohoto typu (a v historii jich byl již řada) se vyznačuje různými záluďnostmi, jejichž oběti (i nástroji) se mnohdy stávají i ti, "co to myslí dobře". Právě proto není nikdy dost dobré teorie. A – jak nás poučuje historie – každá doba výše uvedeného typu také vznik ideové reflexe toho, o co jde, podněcuje, ne-li přímo provokuje. Teorie redistribučních systémů chce takovou reflexí typu poctivé teorií být. Mj. chce být i teorií určenou k "širokému využití". Tj. rozhodně nikoli jen zůstávající v akademické sféře.²

2. Hlavní materiály

Český keynesiánec a jeho recepty na Velkou krizi 30. let

(Recenze psaná s odstupem času na knihu J. Macka)³

Pavel Sirůček

Aktuální krizový vývoj často bývá přirovnáván k Velké krizi 1929-33. Možné historické paralely se soudobými mnohorozměrnými krizemi možno též nazírat optikou silících rozporů globalizace. Některé aspekty shrnují texty v Marathonu (2009, č. 6 aj.). Nejenom v této souvislosti stojí za připomenutí, jak problémy krize 30. let vnímali tehdejší autoři. Příspěvek kriticky recenzuje jednu z hlavních publikací významného českého ekonomu Josefa Macka. Inspirativní jsou nejen postřehy o charakteru krize 30. let a keynesiánsky (resp. sociálně-demokraticky) laděné Mackovy recepty na řešení. Text v neposlední řadě dokladuje i tradiční polovičitost sociálně-demokratických přístupů a již tehdejší problematičnost tzv. třetích cest.

Ekonom, profesor a emigrant Josef Macek

Josefa Macka slovníky charakterizují jako českého ekonomu, pedagoga a politika, teoretika sociální demokracie. Narodil se 13. 9. 1887 v Krompachu u Zábřehu na Moravě, zemřel v kanadském Vancouveru 19. 2. 1972. Pocházel z dělnické rodiny. Maturoval na českém gymnáziu v Zábřehu (1906). V roce 1911 se stává doktorem práv na právnické fakultě Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze. Dále studoval filosofii na české i německé univerzitě v Praze a na univerzitě v Berlíně (1913-14). Náležel k žákům Albína Bráfa a Josefa Grubera, ale jeho orientace byla silně ovlivněna různorodými sociálně-reformními idejemi.

Učil na Československé obchodní akademii v Praze (1912-18). Krátce vykonává soudní a advokátní praxi, po I. SV působí na oddělení pro pozemkovou reformu při ministerstvu zemědělství a na Státním pozemkovém úřadě. V roce 1921 je jmenován mimořádným a v roce 1926 řádným profesorem národního hospodářství Vysoké

¹ Pravda, najdou se lidé, kteří budou tvrdit, že vše, co se tu a nyní odehrává, je zcela normální, že to tak bylo vždycky a všude. (A je jich kupodivu dost a zastávají všichni významná místa). Takováto relativizace je pro přežívání toho, co plodí lumpárny nezbytná. (Mj. tím se dá vysvětlit to, proč jsou nositelé těchto postojů po určité době úspěšní a komu za to vděčí.) Každá doba má svá specifika. Tato se vyznačuje tím, že nárůst lumpáren dosáhl takové úrovně a stal se tak krystalicky čistým fenoménem doby, že vyvolá nutnost nějakého řešení. Jaké bude, závidí na řadě okolností. Může být i katastrofické. Současný vývoj však též vytvořil podmínky k tomu (jak tomu v podobných případech v historii bylo již vícekrát), aby podnítil vznik teorie, která nahlédne pod pokličku toho, co se odehrává, která zodpoví na otázky, o co (komu) jde, co (s tím) dělat a kdo (s kým a proti komu) s tím udělá to, co je nutné udělat.

² Ta se ostatně po desetiletí nechala korumpovat tím, že žila z renty a na žádný z relevantních společenských problémů nereagovala. Tím vytvořila vhodné prostředí pro zmíněnou rozšířenou reprodukci špatností.

³ Macek, J.: *Cesta z krize*. Praha, Jan Laichter 1935. 192 s. ISBN nemá.

školy obchodní (VŠO) při Vysokém učení technickém v Praze. VŠO byla založena v roce 1919, jako součást polytechniky, a zanikla v roce 1949. J. Macek byl populárním pedagogem a autorem řady didakticky příkladných učebních textů (příkladem může být jeho hlavní práce z roku 1945) i výborným řečníkem a popularizátorem ekonomické vědy.

VŠO zůstal věrný (s přestávkou za okupace) až do roku 1949. Tehdy přes Šumavu dramaticky na lyžích emigruje a dostává se do USA a později do Kanady. Přednášel ekonomii na School of Business Administration na University of Pittsburgh, kde byl roku 1953 jmenován profesorem ekonomie. Dále působil jako profesor na Chatham College (1957-61). Od roku 1952 pracoval ve výboru Rady svobodného Československa. V emigraci ostře kritizuje marxistickou teorii – práce z roku 1955 shrnuje Mackovy zkušenosti s marxisticko-leninskou ekonomickou a politickou doktrínou a s praxí jejího fungování.

K Mackovým hlavním dílům náleží texty: „*Mravní názory Adama Smitha, zakladatele vědy národohospodářské*“ (1915); „*Návrat k půdě*“ (1916); „*Znárodnění a zlidovění české půdy*“ (1918); „*Problém ceny za socialismu*“ (habilitační spis, 1921); „*Jak se dělá nezaměstnanost, bytová tíseň a proč se prohrávají stávky*“ (1923); „*Socialism*“ (1925, text dostupný na http://www.sds.cz/docs/precetete/eknihy/jm_soc.htm); „*Základy sociální politiky*“ (1925); „*První uvedení do národního hospodářství*“ (1929); „*Zlatá měna a „státovkový dluh“*“ (1930); „*Práce, peníze a politika*“ (1932); „*Kam se poděly peníze? Co máme dělat?*“ (1933); „*Práce a peníze za ni a na ni*“ (1933); „*Zápas s omylem a chudobou*“ (1934); „*Cesta z krise*“ (1934, též přeloženo do chorvatštiny); „*O nehmotných základech kultury*“ (1934); „*Školské kapitoly*“ (1940); „*Cesty sebevzdělání*“ (1943); „*Sociální ekonomika*“ (5. dílů, 1945, 1947, 1955); „*An Essay on the Impact of Marxism*“ (1955, česky „*Dědictví marxismu*“). Praha, Karolinum 1992, text dostupný na http://www.sds.cz/docs/precetete/eknihy/jm_dm.htm).

Životopisné údaje a zhodnocení Mackova díla viz Habr, J., Jankovský, J.: *Politická ekonomie*, 1990, č. 12. Životní zápas Josefa Macka představuje příspěvek na <http://ciks.vse.cz/Edice/Macek/zapasy.aspx>.

Keynesiánc⁴, sociálně-demokratický teoretik a politik

Josef Macek bývá řazen ke keynesiánsky orientovaným českým ekonomům. Ve 30. letech se stává naším nejvýznamnějším propagátorem a pokračovatelem idejí J. M. Keynesa. Je prezentován jako vůdčí postava neradikální levicové ekonomie První republiky. V celém svém díle prosazoval sociálně reformní přístup a obdobně jako Keynes též spojoval ekonomickou teorii s řešením praktických hospodářsko-politických problémů. Macek věřil, že stát může svými zásahy do ekonomiky pozitivně ovlivňovat ekonomický vývoj a významně přispět k řešení palčivých sociálních problémů. Hospodářskou politiku přitom spojuje taktéž s etickými principy, kterých by měla v jeho pojetí dbát. Zaměřoval se především na monetární a fiskální politiku, zkoumal i vývoj cen a nezaměstnanosti.

Velkou krizi Macek považoval za potvrzení svých názorů, že tržní ekonomika je vnitřně nestabilní a plodí hospodářskou nerovnováhu, kterou tržní síly nejsou sami schopny automaticky korigovat. Řešení spojoval především s americkou politikou New Dealu, kterou ve svých člancích vysvětluje a propaguje (1933). Inspiraci hledá i v zemích skandinávských. Macek doporučoval, aby stát prováděl antikrizovou politiku založenou na deficitním financování veřejných výdajů a na úvěrové expanzi. Centrální banka má být nezávislá na vládě a emisní politikou by měla zajišťovat dostatečné množství „*dlouhodobých peněz*“ v ekonomice. Macek propagoval aktivní politiku centrální banky v podobě operací na volném trhu. Po vzoru USA doporučoval státní intervence mající zajistit růst cenové hladiny a tím podpořit ekonomickou aktivitu. Růst cen přitom nenazývá inflací, nýbrž tzv. reflací, neboť pouze odstraňuje důsledky deflačního poklesu. Řešení krize 1929-33 považoval za komplexní problém, kdy vedle zlevňování úvěru, uvolnění zahraničního obchodu či veřejných investic apeloval též na hlubší sociální proměny např. směrem k družstevnictví, redistribuci důchodů a tím zvýšení „*kupní způsobilosti*“, vytváření pracovních příležitostí atd. (podrobněji viz dále).

Ve 20. – 30. let Macek proslul polemikami s názory Karla Engliše na peněžní, úvěrovou a rozpočtovou politiku. Ze sociálně-demokratických pozic kritizuje oficiální hospodářskou politiku, včetně Engliše. Engliš byl např. konzervativnější pokud šlo o aktivní úlohu centrální banky v ekonomice. Na rozdíl od Engliše (a jeho originální teleologické ekonomie) neměl Macek ambice vytvořit vlastní ekonomickou teorii a ze světových koncepcí si pragmaticky vybíral přístupy, které mu pro dané účely nejvíce vyhovovaly. V raných pracích spojoval ideje fabiánského i družstevního socialismu (např. v pojetí F. Oppenheimera či Fabiánské společnosti), německé historické školy a tradičního institucionalismu s koncepcemi klasické politické ekonomie a ekonomie neoklasické. Raný radikalismus však později střídá přístup pragmatický. Do svých prací následně integruje dílo J. M. Keynesa.

⁴ Autor recenze záměrně nepoužívá (ač tak dříve po několik let činil) nelibozvučná moderní označení keynesovec či keynesovství. I přes to, že keynesiánství, resp. keynesiánc atd. zřejmě jistými anglicismy asi jsou (pozn. PS).

V oblasti teorie hodnoty a ceny Macek respektuje subjektivní přístup rakouské a neoklasické školy, standardně operuje s mezním užitekem a odmítá teorii pracovní hodnoty. V teorii peněz odmítá metalistické koncepce a je přesvědčeným nominalistou. Kritizuje kvantitativní teorii peněz i směnitelnost neplnohodnotných peněz za zlato. V politice rozpočtové zavrhuje, v duchu pozdějšího keynesiánství, dogmata o vždy vyrovnaném rozpočtu. Zejména v dobách tehdejší krize. Případně rozpočtové schodky odůvodňuje požadavky v oblasti zaměstnanosti, resp. nutností oživení národního hospodářství.

J. Macek je považován za teoretika sociální demokracie (Československé sociálně demokratické strany dělnické), resp. za hlavní postavu „opozičního“ směru nazývaného umírněnou (demokratickou) levicí. Náležel k tzv. pátečníkům kolem Karla Čapka i Masaryka. V období 1923-49 působil jako vedoucí redaktor revue *Naše doba*. Tuto založil a od roku 1894 dvacet let redigoval právě T. G. Masaryk. Do sociální demokracie Macek vstoupil v roce 1917, avšak na protest proti její bolševizaci po I. SV z ní na pět let vystupuje. Přes své levicové zaměření Macek kritizoval marxismus a nesouhlasil s koncepcí třídního boje. Jeho ideálem nebyl socialismus třídní, nýbrž socialismus humanitní. Odmítal sovětské experimenty i koncepcí socialismu coby státního monopolu. Monopol by měl být odstraněn a nastolena svobodná konkurence. Prosazoval „*socialistickou soutěž*“ na družstevních principech, kdy ceny neměly být stanovovány centrální autoritou, ale tržními konkurenčními silami.

Po několik let Macek zastával funkci starosty pražské pobočky Dělnické akademie. V roce 1927 se stává členem ústředního výkonného výboru strany. Úzké kontakty udržoval se skupinou Františka Modráčka. Modráček byl Mackovým určitým předchůdcem a pozdějším spolupracovníkem teoretickým i politickým. Proslul odmítáním marxismu a důrazem na družstevnictví. K Mackově skupině bývá přiřazován statistik Karel Maiwald. K českým keynesiáncům náleží též Jaroslav Nebesář (který spolu s Mackem prosazoval aktivní politiku centrální banky v protikrizovém programu), později též i rané práce Václava Kadlece atd.

V předválečné republice byl J. Macek za sociální demokracii poslancem Národního shromáždění (1920-24 a 1928-39). Proslul např. jako bojovník za ještě radikálnější pozemkovou reformu. Navrhoval vyvlastnění půdy bez náhrady a preferoval státní vlastnictví půdy, která by byla pronajímána za rovných podmínek. Působil v rozpočtovém výboru parlamentu či národohospodářské komisi sociální demokracie. Po II. SV pokračuje v práci pro Sociálně demokratickou stranu. Po fúzi s komunistickou stranou však ve straně odmítl zůstat.

Inflační či deflační cesta z krize?

Recenzovanou knihu vydal Jan Laichter v Praze roku 1935 v ediční řadě „*Úkoly dneška*“, jako její svazek 7, řady II. Vyšla zde též další díla J. Macka „*Práce, peníze a politika*“ (192 s., 20 Kč), „*Parlament zevnitř*“ (32 s., 3 Kč) a „*Zápas s omylem a chudobou*“ (207 s., 22 Kč). Text „*Cesta z krize*“ reaguje na problémy spojené s Velkou krizí 1929-33 a připomíná, že vychází cca rok před prvním vydáním stěžejního díla J. M. Keynesa („*Obecná teorie zaměstnanosti, úroku a peněz*“ z roku 1936. Česky Praha, ČSAV 1963).

Představovaná čtivá publikace sestává z „*Předmluvy*“ k práci „*Cesta z krize*“ a deseti z deseti kapitol textu. Na konci jsou ještě připojeny tři Mackovy drobnější studie „*O „dvojím platu“ a některých jiných otázkách veřejných služebníků*“, „*Politika levných peněz*“ a „*Autorita v demokracii*“. Všechny texty jsou psány prvotřídní a krásnou prvorepublikovou češtinou, jsou didakticky příkladně zpracované a bez větších problémů jsou přístupné a pochopitelné též laickému čtenáři. Tehdejšímu, ale i dnešnímu. A tak vyvolávají dojem spíše populárně-naučného textu, než tradiční vědecké publikace. Což ostatně možná právě bylo i jejich hlavním cílem. Zhýčkaný čtenář může postrádat dnes již obvyklý rejstřík a seznam literatury. Budiž však poctivě řečeno, že i bez něho je práce velmi přehledná a orientace v ní snadná. A odkazy na literaturu uvádí J. Macek přímo v textu či v poznámkách pod čarou.

Již v „*Předmluvě*“ je hned na začátku podrobena ostré kritice deflační politika tehdejší československé vlády v reakci na příchod krize v roce 1931. Macek konstatuje: „*Tato deflační politika způsobila našemu státu škody strašlivé*“ (s. 5 rec. publ.). Připomíná škody „*hmotné*“ (laviny konkursů, ochromení podnikání, zvýšení dluhů, zrušení státu a ztížení situace nezaměstnaných díky všeobecnému poklesu cen, mezd i platů) a ještě horší „*ztráty mravní*“ (dtto). „*Nezaviněná bída příčinlivých lidí, beznadějně hledání práce, nemožnost nalézt místa pro mládež, vycházející ze škol a z dilenského učení, způsobilo demoralisaci a rozvrat v rodinách i v ostatních svazcích*“ (s. 5). To všechno díky politice vlády „*v souhlase s uznávanými vůdci našeho podnikatelského, hlavně finančního kapitálu ...*“ (tamtéž).

Macek ostře kritizuje chybnou politiku vlády, kdy za hlavní omyl označuje „*lpění na určitém poměru koruny ke zlatu čili podřizování celého hospodářského a sociálního života jedině ceně zlata v našich korunách*“ (s. 6). Politika se ukázala jako neudržitelná a tak v únoru 1934 předložila vláda návrh na „*devalvací koruny zákonem přesně o šestinu*“ (dtto). Tudíž naší měnu neodpoutala (po „*anglickém příkladu*“) od zlata, nýbrž pouze „*přizpůsobila kupní sílu naší koruny za hranicemi kupní síle naší koruny doma*“ (tamtéž). Oživení však devalvace přinesla pouze přechodné, neboť byla nedostatečná a neblahá politika pokračovala. Vláda odmítala politiku zlevňování peněz a místo „*zasyčení trhu hotovými penězi pomocí operací na volném trhu,*

zvolila ... r. 1933 nucenou konversi t. zn. kuponovou daní, jež sice snížila úrok z emisních úvěrů soukromých i veřejných, ale jen starých, úvěr nový však nezlevnila, jak v zápětí se ukázalo na kursu půjčky práce“ (s. 7). Macek kritizuje i další opatření vlády, která „dlouho odmítala politiku záměrného tvoření pracovní příležitosti velkými veřejnými investicemi a objednávkami na úvěr ...“ (s. 7). Teprve až po jisté době byly podnikány veřejné investice, nicméně „jen váhavě a v nedostatečné míře“ (dtto).

J. Macek konstatuje, že: „Počíná se uznávat – někde aspoň tušit – že tato politika peněžní a úvěrová je nesprávná“ (s. 7). Znovu hovoří o „sebevražedných methodách t. zv. zlatého bloku“ (s. 8). Správně varuje, že zde nejde pouze o problémy teoretické či záhady pro politické filosofy, ale, že jsou to v neposlední řadě „také konflikty zájmové“ (dtto). Mackem navrhovaná opatření (odpoutání peněz od zlata, zasycování hospodářství penězi podle potřeb života a zlevnění úvěru) jsou totiž „methody, které podvracejí „druhou vládu“ ve státech t. zv. civilisovaných, vládu „peněz““ (s. 8). A proto je tolik úporný konflikt o „novou politiku“. Připomíná dlouho neurčitě stanovisko politických stran k „nové politice“, kdy se však již, podle Macka, počíná „do lidu šířit přesvědčení, že tato „bída uprostřed nadbytku“ je odstranitelná, ale že špatná je ta politika, která při tom odstraňuje pouze ten nadbytek, a mění „bídu uprostřed nadbytku“ v bídu uprostřed nedostatku ...“ (s. 9).

„Občejný člověk už pochopil, že jediným lékem na nezaměstnanost je práce, a to slušně placená; poznává, že vytvořit pracovní a výdělkovou příležitost je úkolem lidí, povoláných k řízení lidské spolupráce, neboť je to otázka organisace lidí – za pomoci techniky, která ovládá síly přírodní, mimolidské. Tuto novou organizaci lidské spolupráce uvnitř národů a mezi národy je třeba vytvořit ...“ (s. 9). Celou „Předmluvu“ Macek uzavírá odkazem na radu, kterou se sám opakovaně řídí – na radu „Theodora Roosevelta, který řekl, že správnou myšlenku nestačí říci jednou, nýbrž dlužno ji mnohokrát opakovat“ (s. 10).

Charakter krize 30. let a keynesiánské recepty jejího překonání

Kapitola I. nese název „Krise z nedostatku a „krise z nadbytku““. Macek porovnává dopady krize 30. let s bídou během I. SV, kdy po hmotné stránce mnozí strádali ještě více. Ale beznadějnosti, bezradnosti a skleslé nálady tehdy bývalo podstatně méně. Vysvětlení spojuje s tím, že „za války každý člověk jasně chápal podstatu a příčinu té obecné bídy ... Ale spolu také každý věřil, že tahle válečná bída skončí ...“ (s. 11-12). Po válce ovšem bída samozřejmě neskončila ihned, postupně se však pracujícím začalo dařit přece jenom lépe. „A tak tedy po válce každý z nás samozřejmě rozuměl heslu „Pracujte a šetřte“ jako samozřejmě dobré radě, jak z „krise“, kterou způsobilo válečné ničení lidí a věcí“ (s. 13).

U krize 30. let připomíná, že se lidem říká, „že tato krize vypukla ze světové (tedy i naší) nadvýroby“ (s. 13). A pokládá otázku, jak má člověk se zdravým rozumem rozumět tomu, „... že, aby bylo lépe, musí být všeho užitečného méně?“ (s. 14). „Jak má člověk se zdravým rozumem uznat, že bída je způsobena nadbytkem, a vidět tedy svou spásu v tažení proti „nadúrodě“, „nadvýrobě“ a „nadpokroku“?“ (tamtéž). (Macek nejenom zde naráží na marxistickou koncepci krizi z nadvýroby, ale nechápe – či nechce – soukromovlastnickou podstatu kapitalismu i to, že nadvýroba je pouze relativní a nikoli absolutní – pozn. PS).

Macek uvádí příklady z Evropy a vysmívá se obou částem tehdy stále doporučované radě „Pracujte a šetřte“. Připomíná, že spojení „ztrácí svůj dnešní tvar i smysl (půjčováním vydělávat) a mění se v thesaurování peněz ať již v „punčochách“ bezradných strádalů, ať v tresorech bankovních domů“ (s. 15). Odmítá „nadbytkový“ výklad hospodářské krize (resp. protismyslnost „bída uprostřed nadbytku“), kterou taktéž nespojuje s přírodní pohromou (zemětřesením, zátopou), neúrodou, vyčerpáním nerostných ložisek, nebo s přílišným rozmachem techniky. Nýbrž tato krize „vznikla vinou lidí, vinou jejich zvráceného myšlení o úkolech a zásadách lidské spolupráce“ (s. 16). Varuje před šířením bludů a před prospěchářstvím. A připomíná zde letopočty 1811, 1844 a 1917, kdy ve světě docházelo k bludnému rozbíjení strojů. A na řadě míst knihy tradičně apeluje též na principy mravní.

Světovou hospodářskou krizi 30. let charakterizuje **kapitola II.** „Problém odbytu“. Macek úvodem konstatuje „rozvrat mravní“, zejména díky masové nezaměstnanosti. Na nezaměstnanost nahlíží v soukromém podnikání i u námezdní zaměstnanců. „Proč se nezaměstnávají podnikatelé a jejich dělníci a úředníci? Protože „není odbytu“. Protože se nedaří prodej zboží ..., nedaří se „prodej práce““ (s. 21). Neprodává se, protože se nekupuje. A proč se nekupuje? Neboť mnozí nemají za co a jiní odkládají své nákupy na dobu až bude vše lacinější. „Klesající ceny mají totiž na koupěchtivost právě opačný vliv nežli nízké ceny“ (s. 22). Pokles cenové hladiny tak citelně ochromuje soukromé podnikání, na kterém závisí též i hospodářství veřejné. Odstraňuje od investic, „od práce na sklad, ničí dlužníky protížením jejich dluhů a ... rozvrací veřejné finance“ (s. 33).

Atmosféru všeobecně klesajících cen oslabující chutí k podnikání Macek dokladuje na řadě příkladů. Apeluje na překonání „obecné touhy po láci“, kdy klesání cenové hladiny považuje za projev „špatné konjunktury“, při níž zaměstnanci mnohdy reálně ztrácejí, když nominálně mzdy klesají rychleji než ceny. (Sr. se soudobými „rakouskými“ názory považující deflaci za zdravý ekonomický proces, např. viz Rybáček, V.: Trhu nelze poroučet. Euro, 2009, č. 38 či již „klasický“ text Šíma, J.: Deflace – definiční jev zdravé ekonomiky. Finance a úvěr, 2002, č. 10). A Macek uzavírá: „Má-li se léčit tato krize za trvání soukromého podnikání, musí

lidé ztratit jak strach, tak i naději, že všechno bude lacinější“ (s. 27). Ve výše uvedeném kontextu přitom rozeznává ceny „nespravedlivě vysoké a nespravedlivě nízké“ (s. 28).

Jak zabránit poklesu cenové hladiny řeší **kapitola III.** „Kdo roztočí kola?“ Zastavení poklesu cen „zboží i práce“ spojuje s nutností „postarat se o kupce, kteří by za dosavadních cen byli ochotni a schopni kupovat, co se nabízí i co by se nabízelo, kdyby se výroba zvětšila“ (s. 34). V keynesiánském duchu dochází k závěru, že pokud nelze „přimět k nakupování osoby soukromé, musí tuto funkci převzít stát“ (dtto). „Stát musí vytvořit svou poptávkou po pracovních výkonech a zboží novou pracovní příležitost, z ní pak nové důchody a novou kupní sílu a tím novou poptávku po jiném zboží a práci“ (s. 34). A pokračuje: „Stát tuto funkci může dobře převzít, protože si k potřebným penězům může pomoci ještě jiným způsobem, než který je dovolen soukromníkům“ (tamtéž).

Společenské funkce peněz a kde je vzít?

Po několika obecnějších příkladech a malém odbočení přechází Macek k důležité otázce „*„Odkud na to vzít peníze?“*“ – v právě takto pojmenované **kapitole IV.** Úvodem kritizuje počáteční snahy státu ulehčit osud nezaměstnaných podporami. Považuje tento způsob za „*pochybený jak hospodářsky, tak mravně*“ (s. 40). A obdobně kriticky přistupuje k poskytování „*nouzové práce*“. Konstatuje, že „*nezaměstnaní potřebují nejen peníze, ale také pořádnou práci, a nejen práci, ale také slušný plat. A tak se otázka práce stala otázkou peněz na ni a za ni*“ (tamtéž). A následně připomíná, že: „*Jedním z těch základních omylů lidstva je názor na peníze, na jejich povahu a funkce, názor z něhož pak vzniká ta dnešní „nouze o peníze“, která hrozí rozvrátit evroamerickou civilizaci*“ (s. 43). (Sr. Vodička, M.: *Den, kdy došly prachy. Jak Velká krize ve 30. letech změnila životy lidí a na co se máme připravit my.* Praha, Práh 2009, resp. recenzi in *Marathon*, 2009, č. 6 – pozn. PS).

Macek odlišuje peníze od zlata a strani neplnohodnotným penězům. Upozorňuje i na sobecké zájmy autorit peněžní politiky vedoucí ke „*katastrofálním chybám*“. Peníze přitom nepovažuje za zvláštní zboží. „*... nýbrž je to v podstatě potvrzenka o tom, že její majitel (pokud k nim přišel zákonitým způsobem) udal na trhu nějaký statek či nějakou svoji nebo cizí hospodářskou zásluhu ...*“ (s. 45). Nominalisticky tvrdí, že: „*Peníze mají přibližně takovou roli ve společnosti, jako t. zv. legitimační papíry – na př. lístek na železnici, vstupenka do divadla a pod.*“ (s. 46). A připomíná nevýhody směnitelnosti papírových peněz za zlato: „*Jakmile se zavede zákonem pevný poměr měnové jednotky ke zlatu a směnitelnost papírových peněz za zlato, tu se vskutku musí řídit oběh peněz zřetelem k zásobám zlata, jež cedulová banka toho kterého státu dovede u sebe soustředit ...*“ (s. 48). Dále se zamýšlí nad moderními úkoly zlata a nad správou měny. Konstatuje zde, že: „*Úkol hospodářské politiky v oboru měnovém je pečovat o to, aby nabývání peněz bylo vázáno na určitý stupeň nebo množství hospodářských zásluh, na př. na výrobu tolika a tolika centů pšenice, uhlí, na dopravu věcí, osob a zvířat, na stavbu bytů, léčení nemocných, výrobu elektřiny atd.*“ (s. 52). „*Měnová politika má vycházet ze zásadního názoru, že peníze jsou pouze nástrojem, prostředkem k organizaci lidské spolupráce a spoluzžívání jejich výsledků*“ (s. 53). A též připomíná, že: „*Deflace a inflace jsou dva způsoby kažení peněz, t. j. kažení jejich sociální funkce, která záleží v usnadňování směny statků a placení závazků (dluhů), a to tak, aby hospodářský proces vyhovoval mravním zásadám toho kterého společenského celku*“ (s. 51).

Autor opětovně opakuje, že pokud chceme vybědnout ven „*z ... nesmyslné „bídy uprostřed nadbytku*““ (s. 55) je nutné stále „*mít na paměti základní věc: že každý z nás tím, co dělá nebo má, kupuje to, čeho potřebuje, a co dělají nebo mají druzí. Peníze v této souhře práce mají úlohu nástroje k usnadnění směny a tedy také výroby pro směnu a spotřebu. Vážne-li směna a spotřeba, vážne také výroba, a společenská organizace hospodářství se bortí*“ (s. 55). Krizi 30. let označuje z části za „*soukromohospodářskou*“, z části za „*veřejnohospodářskou*“. K „*roztočení kol*“ hospodářské soustavy považuje za nezbytné, aby se státní správa chopila startovací kliky a roztočila kola „*veřejného hospodářství, od nichž pak převezmou pohyb kola soukromého hospodářství ...*“ (s. 56). Na to je však potřeba peněz. Jak konkrétně „*dodávat národnímu hospodářství peníze jakožto nástroj k výměně zboží a práce ...*“ (s. 59), naznačuje **kapitola V.** („*Politika levných peněz a operace na volném trhu*“).

„*Peníze jsou lidmi vynalezeny a stále zdokonalovaný nástroj společenské spolupráce a spoluspotřeby statků, a možno je rozmnožit zcela podle potřeby hospodářského života, neboť výroba peněz je naprosto závislá na vůli lidské a nepodléhá nepředvídatelným vlivům přírody mimolidské*“ (s. 56). (Sr. s nominalistickou tzv. státní teorií peněz G. F. Knappa z mladší německé historické školy, tedy směru, kterým ostatně Macek ovlivněn taktéž byl – pozn. PS).

„*Problém peněz*“ nepovažuje J. Macek za problém „*jejich technické výroby, nýbrž ... problém organizační*“ (s. 56-57). „*Nejde o to, aby se peníze technicky správně vyrobily, nýbrž, aby se správným způsobem dostaly do oběhu a v něm obíhaly tak, aby výroba a spotřeba se rozvíjely způsobem prospěšným celku*“ (s. 57). Dále analyzuje výhody a zejména nevýhody „*zlatých měn*“, resp. uvádění peněz do oběhu, a přechází k úkolům cedulových bank. Konstatuje: „*Dosavadní způsoby výdeje bankovek u nás běžné ani co do stupně nedostačují ani věcně nevyhovují*“ (s. 59). Tehdejší cedulová banka podle zákona směla vydávat bankovky pouze na „*krátkodobý úvěr směnečný a lombardní*“ (tamtéž). Tímto se však dostávají do hospodářství pouze „*peníze krátkodobé*“ a především za krizi oba kanály vysychají a již nedostačují. Zásobování ekonomiky „*penězi*“

dlouhodobými“ váže na dva způsoby: „bud' zlatem (zlatými mincemi nebo bankovkami, vydanými při nákupu zlata přímo, nebo nepřímo, t. j. za devisy, jež cedulová banka si napřed koupí za své bankovky, aby pak těmi devisami zaplatila zlato), anebo nákupem dílčích dluhopisů (jako je půjčka práce, půjčka moučná, investiční a j. „státní papíry“, nebo zástavní listy hypotečních ústavů nebo komunální dluhopisy Zemské banky)“ (s. 60).

První způsob označuje za drahý přežitek „z dob, kdy právní nejistota činila „úvěrové peníze“ nejistým tvarem majetku“ (dtto). V moderní době je ovšem „celý hospodářský život prostoupen úvěrem, a bezpečnost hospodářského života je nerozlučně spjata s bezpečností úvěru“ (s. 60). Místo nákupu zlata tudíž J. Macek doporučuje „nákupy prvotřídních dílčích dluhopisů. Těmito nákupy cenných papírů lze zásobit národní hospodářství penězi zcela dle potřeby hospodářského života ...“ (s. 61). Operace na volném trhu dále detailněji přibližuje a uvádí srozumitelné příklady na základě řady dobových reálií. Např. v duchu zdůrazňování „významu levného úvěru pro veřejné hospodářství“. Ale nejenom pro veřejné. „Zlevňování peněz (t. j. úvěru) operacemi na volném trhu prospěje ... nejen veřejnému, ale i soukromému podnikání, zlevní výrobní náklady a usnadní soutěž našeho zboží vůči cizozemskému na trzích našich i cizích, umožní konverse dluhů soukromých i veřejných, a sníží podíl, který z výnosů daní se odvádí na úrokování státních i samosprávných dluhů“ (s. 67).

Veřejné investice a zahraniční obchod

Zasycení peněžního trhu hotovými penězi operacemi na volném trhu označuje Macek pouze za předpoklad „vlastního léčení krise“ (s. 68). „Nic by nepomohlo, kdybychom naplnili peněžní ústavy hotovými penězi (výměnou za jejich dílčí dluhopisy), ale když by si nikdo tyto peníze nevypůjčoval a jimi nekupoval“ (tamtéž). Podle Macka dobovým bankám chybějí dlužníci z důvodu „drahoty úvěrů“, kdy uvádí příklady československého stavebního ruchu a jiných průmyslových oborů zabitých „nesnáze a drahotou úvěru“ (s. 68). Nikdo není ochoten nechat se vydírat vysokými sazbami a těžkými podmínkami ze strany bank. A proto se státní politika „... musí postarat o to, aby se peníze hýbaly ... Rozmnožit zásoby peněz v bankách je sice samozřejmý nutný předpoklad pro rozšíření oběhu peněz, ale musí k němu přistoupit aktivní politika hospodářská, aby ty peníze z bank proudily a oživovaly národní a světové hospodářství“ (s. 70). (Sr. s aktuální situací nejen „obamovských“ USA – pozn. PS).

V kapitole VI. „Politika veřejných investic“ Macek opětovně apeluje na nezbytné „roztočení kol“, kdy „... musí zakročit podnikání veřejné“ (s. 71). A to „hlavně státní svými objednávkami a vlastními (režijními) pracemi: Tyto objednávky a práce mají za úkol jednak zabránit dalšímu poklesu cenové hladiny, jednak opatřit lidem pracovní příležitost a zasloužený důchod přímo i nepřímo ...“ (s. 71). Pokračuje: „Po zasycení peněžního trhu „hotovými“ bude tedy stát a jiné veřejné svazky hlavním poptavačem po zlevněném úvěru“ (s. 71). A přechází k otázce, „co má stát a ostatní veřejné korporace objednávat a dělat, aby vytvořil rozumnou a slušnou pracovní a výdělkovou příležitost“ (tamtéž).

Odmítá přítom „kapitalistickou radu“, že veřejné investice musí být jenom rentabilní. „Kdo tedy říká, že je pro veřejné investice, ale jen pro rentabilní, jest ve skutečnosti proti nim, a podobá se člověku, který nabízí hladovému koláč k nasycení s podmínkou, že do něj nekousne“ (s. 71-72). Konstatuje nutnost investic nejen rentabilních, ale i užitečných, byť i ne účetně výnosných. Uvádí národní školy, nemocnice, silnice; radí státu a obcím pustit se „do podnikání užitečných prací“ (s. 72), a to i nerentabilních a náklady hradit „z výnosu daní, až bude možno z obnovené spolupráce daně v žádanou míře čerpat“ (tamtéž). „Těmito užitečnými pracemi se rozmnoží národní blahobyt čili to, co někteří nazývají národním jměním“ (s. 73). Argumentuje ve prospěch „užitečných investic veřejných“, ve smyslu obecně prospěšných, leč účetně nevýnosných zařízení. Nicméně upozorňuje, že rozsah a tempo v této oblasti „má v každém národě své meze. Ty jsou dány nejen výrobností (produktivitou) jeho členů, ale také mravní orientací většiny jeho členů“ (s. 74). Problémem tudíž není pouze chudoba národa, nýbrž i „sobectví jeho směrodatných činitelů v hospodářské politice“ (dtto). A Macek varuje, že přes nespravedlivé rozdělení daňového břemena (ve prospěch bohatých), kladou bohatí „všemožný odpor proti rozmnožení výdajů na obecně prospěšné práce“ (s. 75).

„Zasycení peněžního trhu penězi a veřejné investice – to jsou dvě vesla, jimiž se musí současně pracovat: pracuje-li se jen s jedním, loďka se točí na místě“ (s. 80). Macek dokumentuje své vývoody konkrétními příklady, kdy především upozorňuje na dopady „dnešní katastrofální nezaměstnanosti“ (s. 78), kterou lze těžko léčit (resp. neléčit) pouze podporami. V neposlední řadě uvádí, že: „Veřejné investice jsou příležitostí také k mravní reformě v pracovním poměru“ (tamtéž). Uzavírá tím, že: „Veřejné práce nejsou dražším prostředkem léčby nezaměstnanosti, nýbrž lacinějším, ačkoli se při nich vydá víc peněz než cestou bídných podpor“ (s. 79). Seznamuje zde s „anglickými ciframi“ (tedy výpočty) J. M. Keynesa (z brožury „The Means to Prosperity“ z roku 1933), které „nebyly nikým vyvráceny, naopak zásadně potvrzeny zkušenostmi švédskými“ (s. 79). (O švédském zázraku, kde se vláda „začala míchat do ekonomiky a nečekala, až krizi vyřeší trh nebo Amerika“ podrobněji viz Vodička, M.: Den, kdy došly prachy. Jak Velká krize ve 30. letech změnila životy lidí a na co se máme připravit my. Praha, Práh 2009, resp. recenzi in Marathon, 2009, č. 6 – pozn. PS).

„Každý civilizovaný národ potřebuje dnes ke své existenci nejen organisovat součinnost svých členů uvnitř svého území, ale musí se dovést včlenit do mezinárodní spolupráce a výměny zboží a služeb“ (s. 81). Tímto konstatováním začíná **kapitola VII.**, pojmenovaná „Kříšení zahraničního obchodu“. Zahraniční obchod nazírá coby směnu „zcela stejné povahy jako obchod vnitrozemský ...“ (tamtéž). Uvádí něco údajů o postavení tehdejší republiky v mezinárodní směně a seznamuje se základními fakty ohledně platební bilance. Upozorňuje přitom, že to nejsou žádné bilance „ve smyslu běžném (v podnikání), a už docela to nejsou žádné bilance států“ (s. 85). Označení jako „aktivní bilance obchodní“ označuje za starodávné a výraz starého (a chybného) merkantilistického způsobu myšlení. Klade však otázku, proč se dnes státy „míchají do toho, co kdo dováží (méně o to, co kdo vyváží)?“ (dtto).

„Péči o zahraniční obchod“ podle J. Macka provádějí státy z důvodů měnových a nejostřeji se tato projevuje v zemích s tzv. zlatou měnou. Tyto usilují o zachování stálého směnného poměru mezi „jeho měnovou jednotkou (u nás 1 Kč) a určitou váhou zlata (u nás od r. 1934 37,15 miligramu, před devalvací to bylo 44,58 mg)“ (s. 85). Macek kriticky uvádí (s odkazem na kapitolu II.), že jenom menší část tehdejších bankovek byla „kryta zlatem“ (vykazuje se asi 43 %) ...“ (tamtéž). Připomíná, že tehdejší akciová Národní banka sice není formálně zavázána „vyměňovat bankovky na požádání za zlato, ale je povinna starat se o to, aby 1 Kč platila tolik, co 37,15 miligramu zlata ...“ (tamtéž). Konstatuje, že v „normální“ době tato „směnitelnost bankovek za zlato nemá ... význam pro vnitrozemský obchod, protože tu každý raději přijímá papír nežli těžké zlaté peníze“ (s. 86). A v době „nenormální“ (např. za války) zákon stejně jistě směnitelnost za zlato zruší.

Za složitější Macek považuje oblast obchodování s cizinou, kdy může s pohnutky „ochrany měny“ docházet k omezování dovozu a tím i celého zahraničního obchodu. Vše podrobně vysvětluje, ilustruje a dochází k závěru, že: „Státy v úporném zápase o „zdravou měnu“ ničí svoje existenční podmínky; zabíjejí vývozní průmysl, obchod a dopravu, vyvolávají nebo zvětšují nezaměstnanost speciálně vycvičených dělníků i školsky vzdělané inteligence, ubíjejí své zdroje daňové a rozvrací svoje finance. A tomu všemu se říká hospodářská politika soběstačnosti! Správně by se to mělo nazývat politikou národní sebevraždy“ (s. 88).

Následně objasňuje vývoj měnových kursů v duchu koncepce parity kupních sil („A tak o mezinárodních kursech měn rozhoduje konec konců poměr cen zboží v jednotlivých zemích“ (s. 89)). A opětovně poukazuje na to, že zlato „není ani v obchodě zahraničním nějakým činitelem nepostradatelným ...“ (s. 91). A navrhuje opustit „tento způsob správy peněz“ a zvolit jiný, vhodnější. Namísto snah o udržení stálého poměru měnové jednotky ke zlatu navrhuje „volnou řízenou měnu“, která „od ctitelů zlata je zlehčována názvem „papírová““ (s. 91). „Při ní stát, resp. jeho cedulová banka nezaručuje směnitelnost papírových peněz za určité množství zlata, ale pečují o to, aby obyvatelé státu měli dosti příležitosti peníze vydělávat rozumnou prací, a aby za ně dostali přiměřený podíl z celkového výsledku národní i světové spolupráce“ (s. 91-92). Stát zde již nebrání dovozu zboží z ciziny a je přitom možné udržovat „rozumná cla (na př. proti dumpingu)“ (s. 92).

V odmítnutí a kritice teze, že „udržení stálého poměru koruny ke zlatu je nejhlavnější podmínkou národního blahobytu“ (dtto) pokračuje Macek v **kapitole VIII.** („Devalvace“). Podrobuje kritice opatření z února 1934, kdy vláda změnila „posvátný poměr koruny ke zlatu“ (který byl pevně určen v roce 1929 a zákonem kodifikován roku 1930). Po devalvací se však nedostavilo ani „vysvobození z krise“, ani pohroma, ani nepříšel „návrat dobrých časů“. Účel devalvace byl „vyrovnat kupní sílu naší koruny za hranicemi a doma“ (s. 94) a tím usnadnit vývoz, podnitit výrobu pro vývoz a přispět tímto k oživení ekonomického života. „Měnovou překážku“ vývozu srozumitelně ilustruje na několika příkladech. Dochází přitom k závěru, že reformu měny „jsme však provedli polovičatě“ (s. 97), kdy „rádcové naší vlády“ špatně odhadli žádoucí stupeň devalvace. Za správný Macek považuje postup Anglie z roku 1931 a následně v dalších zemích (především skandinávských). „Také my jsme měli opustit vůbec zlatou měnu, ponechat jen rozumná cla a evidenci pohybu zboží, platů a úvěrů mezi naším státem a cizinou“ (s. 98). A uvolněný obchod (a na něm závislá výroba) „by byl ukázal novou paritu naší koruny vůči cizím měnám i vůči zlatu“ (dtto). Takový postup by nepřinesl strašlivou inflaci (jak varovali „ctitelé zlata“), nýbrž „byl by vysvobodil zdejší hospodářský život z toho krunýře „zlaté měny“, v němž se dusil před devalvací a dusí opět po devalvací, provedené nazdařbůh, polovičatě, bez uvolnění zahraničního obchodu a placení“ (tamtéž).

V souvislosti s devalvací koruny, odůvodňované potřebami zahraničního obchodu, J. Macek poukazuje taktéž na to, že reforma měny „měla přihlížet také k našim vnitřním hospodářským poměrům“ (s. 101). Předcházející deflace přitom způsobila „nesnesitelné protížení dluhů“ (s. 102), což vedlo k zhroutilí mnoha soukromých podnikům, k neschopnosti platit dluhy i k rozvratu finančního stavu samosprávy i problémům s výpadky státních příjmů. Devalvace pak měla cenovou hladinu udržet „na její níže (až na ten účinek zdražení cizozemských věcí a služeb)“ (dtto). A rozvrat, především finanční, se tak „ustálil“.

Reformy pracovních a výtěžkových příležitostí

Vedle opuštění pevného poměru koruny ke zlatu (tzv. zlaté měny) a řízení oběhu peněz „ne podle zásob žlutého kovu v naší akciové Národní bance, nýbrž podle hospodářských potřeb našeho národa a státu“ (s. 105)

doporučuje Macek též to, že: „Musíme přistoupit k politice zvedání důchodů, k zvedání ceny práce, a to předpokládá rozmnožování pracovní a výdělkové příležitosti“ (tamtéž). A to včetně požadavku „redistribuce důchodů a tím kupní způsobilosti“ (s. 142), který předpokládá hluboké změny nejen čistě hospodářské.

Kapitola IX. nese název „Pracovní zřízení a rozdělení důchodů“ a je dále členěna na tři rozsáhlejší oddíly. V části A. „Reformy z nouze a rozpaků“ Macek úvodem analyzuje rozdělování důchodů, kdy „většina národa dostává tak malé důchody, že ani s tou menšinou (bohatých, kteří po uspokojení svých četných potřeb též i investují – pozn. PS) dohromady nestačí rozkoupit vše, co ty podniky vychrlí“ (s. 106). Z toho usuzuje, že „tempo t. zv. kapitalisace – t. j. pořizování statků výrobních (lépe řečeno těžebních) je rychlejší než tempo spotřeby konečných statků spotřebních ...“ (dtto). Aby se předešlo nadměrnému budování podniků a hromadění neprodejných zásob spotřebních statků „doporučuje se provést „redistribuci důchodů“, t. j. reformu směrem k takovému rozdělení důchodů, aby spotřeba udržela krok s výrobou“ (s. 106). Následně vypočítává změny v tehdejších „zřízení hospodářském“, které toto doporučení předpokládá. Nestačí přitom pouze přijetí zákona zvyšujícího nízké důchody, v čele se mzdami. Např. značná část těchto nízkých důchodů není námezdné povahy (malozemědělci, živnostníci aj.) a zde pokus o zákonem stanovené důchodové minimum považuje nyní za „beznadějný“; roli hraje i organizovat dělnictva v odborech, jejich síla atd. Reformu v rozdělení důchodů tudíž nelze provést „jediným zákonem, nýbrž hlubokou změnou hospodářských, právních i mravních, vůbec sociálních podmínek, na nichž se vyvinulo a na nichž trvá dosavadní rozdělení důchodů“ (s. 108). (Přitom ovšem pochopitelně nevidí klíč v uspořádání poměrů vlastnických, na řadě míst pouze abstraktně apeluje na mravní principy, leč stále v tržně-kapitalistickém prostředí – pozn. PS).

Onu „hlubokou změnu podmínek“ – s voláním po „nové organizaci lidské spolupráce, vytvářející příležitosti k výdělku a práci“ – naznačuje Macek pouze částečně. Stát může např. provést redistribuci důchodů u svých zaměstnanců, větší problémy ale vidí u námezdní práce („Okrouhle šedesát procent obyvatelstva našeho státu žije z důchodu námezdního ...“ (s. 109)). Poněkud rozvlekle uvádí příklady reformního úsilí nejen z Ameriky, včetně „odporu proti racionalisaci“, nebo obsáhlejšího filosofování a úvah „na co mysliti“ při diskuzích o zkracování pracovní doby coby řešení problému nezaměstnanosti. Přičemž varuje, že „ti socialisté, kteří se domnívají, že řeší dnešní problém nezaměstnanosti pouhým zkracováním doby pracovní, přijdou brzy k poznání svého omylu“ (s. 117). Zkracování pracovní doby, za stávajícího uspořádání, jenom zesiluje snahu podnikatelů po snížení nákladů a po zmenšení počtu zaměstnaných. Socialisté však mají mít „jasný úkol: předně vytvořit pro lidi, zbavené práce ať strojem ať špatnou politikou – novou pracovní příležitost, za druhé vymyslet a zavést pro tuto pracovní příležitost lepší zřízení a spravedlivější rozdělení důchodů“ (tamtéž).

Druhý oddíl předposlední kapitoly („Problém před námi“) opět věnuje „pracovnímu zřízení“. Tímto Macek rozumí „souhrn sociálních pravidel a předpisů (norem), jimiž je upravena lidská spolupráce v společenských celcích“ (s. 119). Upozorňuje na strach či bídu a blíže rozebírá strukturu stávající hospodářské soustavy („hospodaření soukromé, a to domácností a podnikové, a hospodaření veřejné, taktéž domácností a podnikové“ (s. 121).) „Pracovní zřízení“ přitom v každé ze složek vykazuje zvláštní znaky a vývojové tendence – což dále na několika stranách knihy podrobněji specifikuje (viz s. 120-127).

„Pokusy o nové zřízení pracovní“ je název nejdelší (třetí) části deváté kapitoly, ve které Macek obrací pozornost k ústřednímu problému celé kapitoly. Tedy „k pracovnímu zřízení a rozdělení důchodů, neboť když uvažujeme o tom, jak tvořit pracovní příležitost, a jak ji platit, dostaneme se do těchto otázek a seznáme jejich nerozlučnou souvislost“ (s. 127). Analyzuje pokusy v Americe a Anglii, s cílem vytvořit pro nezaměstnané jakési „široké domácnosti“ (ve smyslu uzavřenějších samozásobitelských komun bez potřeby hotových peněz). Nazývá je ovšem „zoufalým útekem od soukromého podnikání ...“ (s. 128). J. Macek hledá možnosti reformy „pracovního zřízení v soukromém podnikání“. Uvádí americké příklady, kdy podnikatelé ve vlastním zájmu „počali budit zájem námezdných pracovníků na celkovém výkonu a výnosu podniku podílem na zisku“ (s. 130). Reformu chce dotáhnout ale ještě dále – „k spolupodnikání ... dělnictva a úřednictva – a k družstevnictví. Organizační útvary a právní formy těchto reforem jsou ještě předmětem lidské vynalézavosti ...“ (s. 131).

Obširné úvahy o „reformě pracovního zřízení jako součásti naší protikrisové politiky“ (s. 141) považuje Macek za nezbytné. Na „krisi“ podle Macka nestačí zlevňování úvěru, uvolnění zahraničního obchodu a investice – „To by značilo podceňování této krise“ (s. 141). Opětovně dokladuje, že „požadavek redistribuce důchodů ... nemůže být splněn nějakým zákonem nebo dekretem, a že jeho splnění nutně předpokládá hluboké, zásadní změny v pracovním zřízení soukromém i veřejném. Heslo „tvořit novou pracovní příležitost“ je nová politická směrnice pro hospodářství i politiku“ (s. 142). A doporučuje (na s. 143) „stručnou, ale výstižnou studii“ F. Modráčka „Jsou sociální rády mocenské?“ (Naše doba, roč. 39, 1932), včetně inspirací ze zkušeností „Rochdalských pionýrů“ (Sr. Johanisová, N.: Kde peníze jsou služebníkem, nikoliv pánem. Volary, Stehlik 2008 – pozn. PS). Na řadě míst, nejen v těchto pasážích, také připomíná slova a činy amerického presidenta F. D. Roosevelta (Sr. Smiley, G.: Nový pohled na velkou hospodářskou krizi. Přehodnocení jejich příčin a následků (Praha, Liberální Institut 2009), kde autor její hlavní příčinu spojuje s vládními zásahy do hospodářství, hloubku poklesu přičítá především selhání FEDu a kriticky též nahlíží na Rooseveltovo konání – pozn. PS).

Shrnutí a doplňkové studie

Právě citací z Rooseveltovy nástupní řeči 4. 3. 1933 („*První a největší povinností je opatřit lidem práci*“) je uvozena závěrečná, shrnující, **kapitola X.** „*Souhrn*“. Na základě předchozích kapitol J. Macek přehledně shrnuje v devíti bodech „*postup našeho státu proti krizi*“ (s. 148-151). Včetně připomenutí a konkretizace některých doporučených opatření.

Parafrázováno: 1) veřejným podnikáním a veřejnými objednávkami rozmnožit přímo i nepřímou pracovní příležitosti, odstranit strach i naději z dalšího klesání cenové hladiny; 2) uvolnit zahraniční obchod (při ponechání pouze rozumných cel), celní sazebník přechodně přeměnit z cel „*specifických*“ (dle váhy či počtu kusů) na cla „*hodnotná*“ (vybíraná z ceny dováženého zboží); 3) odpoutat korunu od zlata a po přiměřené přizpůsobovací době „*připojit naši měnu volně (asi tak, jako Švédsko) k měně šterlinkové*“ (s. 148); 4) politikou „*levných peněz*“ zlevnit úvěr veřejný i soukromý, a to zasycením peněžního trhu hotovými penězi prostřednictvím operací na volné trhu („*Nákupem a prodejem těchto dluhopisů lépe se reguluje peněžní a úvěrový trh nežli pouhým snižováním nebo zvyšováním diskontní sazby*“ (s. 149)); 5) „*Zásada vyrovnaného rozpočtu, která je samozřejmě správná v normálních dobách, nemůže být poctivě zachována za dnešního stavu krise*“ (dtto), veřejné výdaje „*... musí být dělány na úvěr*“ (tamtéž); 6) změnit politiku vůči kartelům a trustům, regulovat jejich svazky, trestat zneužití jejich postavení či „*zavést větší publicitu jejich smluv i jejich praktického postupu*“ (s. 150); 7) podporovat samosprávné svazky, umožnit jim znovu uzavírat zápůjčky, zvedat jim příjmy, a to vše pod kontrolou shora; 8) pokračovat v nepokračující, ale naléhavé reformě veřejné správy, zřídit k tomu vládní orgán, provádět „*decentralizaci agendy*“ atd.; 9) reformovat „*pracovní zřízení*“ v podnikání soukromém i veřejném – „*jednak aby funkce Práce se rozšiřovala a funkce Kapitálu zmenšovala, jednak aby rostl absolutní i relativní podíl Práce z výtěžku součinnosti z Kapitálem. Je neudržitelno, aby odměna Práce zůstávala pouhou položkou v kalkulaci výrobních nákladů, a aby se snižovala stejně nakládalo jako s ostatními položkami nákladovými ... Reforma pracovního zřízení je nezbytnou složkou sociální reformy, kterou nynější krise vynucuje a urychluje ...*“ (s. 151).

A celý text Josef Macek zakončuje prorockými slovy: „*V oboru hospodářském má tato reforma odstranit „stav, v němž lidé nouzí a nezbytností jsou doháněni k tomu, aby dělali zbytečnosti“, a nahradit jej soustavou, v níž schopnosti lidské a síly přírodní jsou řízeny k tomu, aby vytvořily duchovní i hmotné předpoklady blahobytu a pokojné spolupráce lidstva*“ (s. 151).

Dále jsou součástí představované publikace „*Cesta z krise*“ Mackovy kratší studie „*O „dvojím platu“ a některých jiných otázkách veřejných služebníků*“, „*Politika levných peněz*“ a „*Autorita v demokracii*“. První se zabývá problémem prvorepublikové „*veřejné služby*“. Tento se po I. SV projevuje nejdříve „*jako otázka platů*“ (s. 152), které bylo potřeba navýšit. Později se objevuje „*problém zaměstnanců ve veřejné službě jako „relativní přelidnění“*“ (dtto), který byl řešen „*umělým vyliďňováním, totiž t. zv. restrikcí*“ (tamtéž). Za čas se ukázalo, že obtíže nejenom platové souvisí se špatnou organizací veřejné správy. Macek situaci blíže charakterizuje s ohledem na strukturu hospodářství a odvolává se na příspěvky z *Naší doby*; naznačuje též dobové otázky spojené s „*definitivou*“, resp. problémy peněz aj.

Co se míní „*levnými penězi*“ a „*Co ... se myslí vůbec cenou peněz?*“ (s. 167) Macek rekapituluje a didakticky velmi názorně osvětluje ve druhé studii, dělené na tři části. Politiku levných peněz vztahuje ke snížení úroku. „*... snížením úroku se stane dispoice penězi neboli používání peněz k organizaci hospodářského života snadnějším. Není to politika, která by zlevňovala peníze zdražováním zboží. Právě naopak: Politika levných peněz chce zlevnit výrobu zboží snížením onoho „výrobního nákladu“, kterým jest pro podnikatele úrok a všechny ty vedlejší výlohy, spojené s opatřováním peněz, lépe řečeno: úvěru*“ (s. 168). Zde na příkladech seznamuje s principy „*obchodu penězi*“, resp. „*investování peněz*“, včetně řady odkazů na „*dlouhodobé peníze*“ (např. dlouhodobé vklady ve spořitelnách). „*Krátko- a dlouhodobými penězi*“ míní – ve smyslu obecné mluvy – části důchodů či majetku, vyjádřené penězi a nabízené k zápůjčkám na krátkou nebo dlouhou dobu (viz s. 172). Jiné pojetí potom souvisí „*s technickou úpravou peněz a s jejich správou čili s administrativou jejich oběhu*“ (s. 172-173). Dochází k závěru, že: „*Ve skutečnosti jednou z hlavních příčin, proč se nedaří směna a tudíž i výroba, proč není výdělků a nerostou majetky, je právě nedostatečný výdej a špatná správa peněz jakožto značek*“ (s. 174 – opět v duchu nominalistického pohledu na peníze – pozn. PS). A formuluje úkol hospodářské politiky „*opatřovat hospodářskému životu peníze (úvěr i značky) krátkodobé i dlouhodobé v žádoucím množství a poměru mezi nimi tak, aby cena peněz čili úrok vyhovovala potřebám společenského celku*“ (s. 175).

Poslední Mackova studie má charakter politologický. Vymezuje autoritu jako „*schopnost vykonávat směřovací vliv na jednání druhých*“ (s. 180) a coby samozřejmý předpoklad každé politické soustavy. Macek pomocí různých historek a příhod demonstruje, že autorita ve státě „*se může zakládat zásadně na dvou činitelích: na strachu nebo na souhlasu. Autorita v demokracii se zakládá na souhlasu. V tom právě demokraté vidí největší přednost demokracie*“ (s. 180). Odvolává se na práce H. J. Laskiho či G. Ferrera. Připomíná „*vládní metodu v demokracii*“, která spočívá „*v informování občanstva, v přesvědčování jeho a v povzbuzování jeho k určitým činům, někdy a někde také v organizaci společné práce ve veřejných podnicích a aukcích*“ (s. 182).

Stát i moderní demokracie nazírá jako jednu ze složek sociální autority. Blížeji se zamýšlí se nad významem voleb v demokracii, autoritou demokratických vlád i nad tím, „*proč právě v naší době v celé řadě mladých demokracií, úcta a důvěra v demokracii klesla ...*“ (s. 184). Připomíná problémy demokracie např. vinou průtahů, které zdržují a často znehodnocují rozhodování či obtíže „*vlády němé*“ (dostatečně neinformující o cílech, akcích, prostředcích a nezapojující občany do spolurozhodování aj.). A též problémy díky nedostatečné poučenosti vlád o podstatě politických, resp. hospodářsko-politických otázek. „*Demokracie jako skutečná vláda lidu má autoritu ne pouze tím, že si lid vládne, nýbrž tím, že lid má odůvodněné, poctivé přesvědčení, že si vládne dobře*“ (s. 191).

3. Recenze

Pravdo-láskařská pseudoekonomie

Sedláček, T.: *Ekonomie dobra a zla. Po stopách lidského tázání od Gilgameše po finanční krizi*. Praha, Nakladatelství 65. pole 2009. 272 s. ISBN 978-80-903944-3-8.

Pavel Sirůček

Prvotina Tomáše Sedláčka vzbudila pozornost a značné vášně. Oprávněně? Objevily se nekritické recenze přehnaně oslavné, ale též ostře odmítavé a ostře napadající text i Sedláčka samotného. Příspěvek publikaci telegraficky představuje a přináší něco ryze osobních postřehů. Autor recenze ale rozhodně není, ani nechce – a nemůže – být, objektivní. A již vůbec ne politicky, ani jinak, korektní. A do fanklubu Sedláčka & spol. rozhodně nepatří a patřit ani nikdy nebude. Nicméně je třeba uznat, že práce poutavá a čtivá pro mnohé asi je a v mnohém je snad i inspirativní. A to možná nejenom v duchu cimrmanovských slepých uliček.

Omyly a kejklářství Tomáše Sedláčka

Hned zkraje je poctivé přiznat, že autor recenze k recenzovanému textu přistupoval s apriorní nedůvěrou. K podezření, nepřijemnému dojmu, ba přímo nechutenství, významně přispěla nemírná vyjádření na přebalu knihy. Velmi sebevědomý bavič J. Kraus, neúspěšný prezidentský kandidát a prý světový ekonom J. Švejnar, a překvapivě též i T. Halík, totiž při hodnocení nikterak nešetří výrazy „*vynikající*“, „*nesmírně potřebná*“, ba přímo „*okouzující*“ či „*osvěžující elixír*“ atd. A na s. 9 se z vydání práce nepřekvapivě raduje samotný V. Havel.

Vedle oslavných a jednoznačně doporučujících anotací se po vydání knihy však rychle objevují recenze více či méně kritické, které fakticky kvantitativně zřejmě převažují. Mnozí se pohoršují nad nepřipustným zjednodušováním, přespříliš „*postmoderní*“ metodologií a taktéž nad dehonestací ekonomie coby vědy i řemesla. Diskuze a polemiky tudíž publikace rozhodně vyvolala a její prodejnost (a hlavně ziskovost) taktéž jistě zanedbatelné nebudou.

Např. D. Mervart se zamýšlí nad významem „*poselství Sedláčkova eticko-historického výletu do geneze ekonomické vědy ...*“ („*Sedláčkova radostná věda. Dobro a zlo výroby, směny a oběhu v pohledu mladého ekonoma*“). *Respekt*, 2009, č. 28, s. 49). Text charakterizuje coby inteligentní a neortodoxní sérii volně navazujících kapitol, resp. jako toulky „*historií lidského tázání po civilizaci a způsobech obživy, po cílech člověka a usilování o zisk a prospěch*“ (tamtéž). Připomíná původní spojení politické ekonomie s morálními otázkami a nalézá dva základní motivy celé knihy (v podobě kritiky soudobého – matematického a redukcionistického – pojetí ekonomie, resp. humanistické kritiky neschopnosti moderního člověka zastavit se a popřemýšlet, o co jde v otázkách růstu a konzumu). Nicméně konstatuje, že na aktuální a palčivé otázky kniha, bezesporu inspirativní, však patřičné odpovědi nenabízí.

Jako velmi úspěšnou představuje a chválí knihu recenze N. Johanisové „*Ekonomie žije ve svém vlastním světě*“ (*Sedmá generace*, 2009, č. 6). Sedláčka nadšeně prezentuje coby kritika mainstreamové ekonomické teorie z řad samotné ekonomické profese, který se „*v českém rybníce konečně objevuje*“ (tamtéž, s. 40). Za jádro práce považuje odvážnou a zasvěcenou kritiku ekonomické teorie, ke které se autor ale „*blíží mnoha oklikami*“ (dtto). Čtenářům doporučuje především třetí a čtvrtý díl (část), a to nejen coby napínavé čtení. Vyzdvihuje kapitolu „*Mechanický pomeranč*“, osvětlující největší slabinu ekonomické teorie. A „*to skutečnost, že vysoce matematizované modely, jako je model dokonalé konkurence, na kterých ekonomie středního proudu stojí,*

vycházejí z velmi zjednodušených předpokladů, které v praxi neplatí“ (tamtéž, s. 41). Kritizuje však Sedláčka za to, že u něj příroda „... vůbec hraje pramalou roli, i když některá témata po její přítomnosti přímo volají ...“ (dtto). A doufá, že další jeho díla budou ještě „zdařilejší, zaostřenější a radikálnější“ (tamtéž).

Samotný Sedláček přitom v závěru své práce deklaruje: „Nevolám ... po návratu k přírodě či k přirozenému stavu věcí, nevybízím k odřikání či odmítnutí materiálního“ (s. 258 rec. publ.). Okázale vyzývá k přiměřenosti, meditaci, ale též i k činům. Samozřejmě stále v korektních a všeobecně přijatelných mantinelech stávajícího společenského uspořádání. Mecenáše a chleboďárce nepřekvapivě nekritizuje. „Duch“ se opět vyjevuje naprosto zřetelně.

Na místě je zde doporučení podívat se na skutečně kritické, a tzv. nekorektní, texty N. Johanisové. Tyto alibistickou kritičnost T. Sedláčka v mnohém přesahují (viz „Svět podle ekonomie“. *Listy*, 1998, č. 2 či velmi inspirativní knihu „Kde peníze jsou služebním, nikoliv pánem. Výpravy za ekonomikou přátelskou přírodě a člověku“. Volary, Stehlík 2008). Za připomenutí rovněž stojí, že moderní matematickou ekonomikou nekritizuje zdaleka pouze T. Sedláček (jakkoli je tento dojem nezřídka vyvoláván), nýbrž mnozí další. A to z různých pozic. Namátkou např. nedávno zesnulý M. Sojka (český postkeynesiánc, velký znalec dějin teorií a také Sedláčkův učitel i vedoucí práce, na jehož odkazu T. Sedláček občas přizívuje svou popularitu) nebo P. Gočev. A jejich analýzy a kritiky jsou mnohem fundovanější a serióznější (sr. např. „Epistemologické problémy neoklasické ekonomie“. *Marathon*, 2004, č. 3). Ostatně jméno P. Gočeva vzpomíná, v této souvislosti, ve své recenzi i Johanisová.

Nad knihou, taktéž z tzv. zelených pozic, uvažuje M. Stropnický („Revolučnost dobrovolné skromnosti“ (*Salon, příloha Práva*, 3. 9. 2009). Úvodem konstatuje, že současná neoklasická ekonomie vytěsnila etiku. „Přesněji: udělala to už dávno a vyložila lidem člověka z hlediska nabídky a poptávky“ (tamtéž, s. (7)). A Sedláček se rozhodl „vrátit ekonomii její filosofii, znovu nastolit hodnoty, obnovit etično v ekonomickém rozhodování“ (dtto). Příliš však nejásá nad Sedláčkovou metodou „pekařovské ankety“ sbírající a třídící, co si o ekonomii v lidském životě mysleli dřívější myslitelé. Sice oceňuje, že díky tomu se jedná o krásnou a poetickou četbu, obohacující myšlenkový svět čtenáře. Leč nastoluje kardinální otázku: „V čeho prospěch autor píše? Co obhajuje? Čemu chce pomoci?“ (tamtéž). A to v reáliích světové hospodářské krize. Trefně připomíná, že Sedláček nepřichází s žádným převratným konceptem institucionální reformy, už vůbec ne s kritikou tzv. Washingtonského konsensu a o bankovním sektoru cudně mlčí (také zastává významnou pozici v ČSOB, což důvěryhodnosti jeho kritiky ekonomie rozhodně nepřidává). Sedláček se omezuje na pouhou apologetiku kapitalismu „mírně ředěnou nutností etických ohledů ...“ (tamtéž). V souvislosti s knihou Stropnický hovoří o „promarněné příležitosti“ a bezradnosti i absenci nutné vážnosti.

Ekonomická rozjímání T. Sedláčka, nejenom v představané práci, velmi ostře kritizují ekonomové mimo havlistický tábor. Např. P. Houdek a P. Koblavský přímo reagují na Sedláčkův text z *Hospodářských novin* (HN) 19. 2. 2009 v příspěvku „Tomáš Sedláček se mýlí. Ve všem“ (HN, 23. 2. 2009). Nejsou unešeni analýzami založenými na biblických či beletristicko-pohádkových metaforách a konstatují, že „... jeho vykreslování ekonomické vědy již hraničí s poutavým kejklřstvím ...“ (dtto, s. 10). Ekonomii, ani myšlenky jiných věd, totiž nelze redukovat na pouhou sérii poutavých anekdot. Odmítají Sedláčkovu striktní odsuzování matematické ekonomie, která již nyní ani nedominuje. Za hlavní směr bádání posledního desetiletí označují hlavně ekonomikou behaviorální. Sedláčkův přístup k ekonomické vědě, včetně její výuky a popularizace, tvrdě cejchují, že jde „... jen o takové kecání“ (tamtéž). Pro zajímavost připomeňme Sedláčkovu ironickou reakci v HN 5. 3. 2009 („*Spor o ekonomii aneb Sedláček se mýlí ve všem*“). Taktéž plnou invektiv, oslnivých citací, leč ničeho jiného.

Zamítavou recenzi na Sedláčkovu knihu přináší *Newsletter CEPu* (červenec-srpen 2009). J. Skopeček a M. Loužek publikaci nazývají „neúspěšným pokusem o zkoumání vztahu ekonomie a etiky“ (tamtéž, s. 8). Není seriózní, neboť se zabývá velkým množstvím témat. „Není jasné, zda autor píše studii teologickou, ekonomickou, sociologickou nebo jinou“ (dtto). Kritice je podrobena ambicióznost cíle i nejasná metodologie, včetně nepřipustných zjednodušování. Některé pasáže (kapitola o křesťanství) označují spíše za „teologický traktát než ekonomickou úvahu“ (tamtéž) atd. Odmítají Sedláčkovu pochybnou a amatérskou filosofii i patrné sympatie s „metodologickým anarchismem (nebo jak on říká s dadaismem)“ (dtto).

Tzv. ekonomie dobra a zla

Tomáš Sedláček si promyšleně buduje image intelektuálsko-bohémské mediální star, takže ho netřeba detailněji představovat. Stihl a stihá toho opravdu hodně. Studoval na FSV UK, na Yale University, poradcoval u V. Havla, byl expertem na ministerstvu financí u B. Sobotky, nestandardně vyučuje řadu disciplín na několika pracovištích, vystupuje v médiích, včetně filmových projektů, pravidelně píše do novin, pracuje v nadacích, dozorčích radách, působí coby hlavní makroekonomický stratég ČSOB, stal se členem vládního NERVu ...

A proslul nejen zařazením mezi světovou „pětici mladých perspektivních ekonomů“ na břechťanové Yale, což bylo korektními médii náležitě vyzdvíženo. (Také ale např. pověstný plzeňský Mýval se rád pyšnil tím, že kýmisi byl zařazen mezi největší světové osobnosti a mozky). A známo je i to, že recenzovanou práci T. Sedláček

neobhájil coby práci disertační na FSV (resp. přesněji kniha má být její zjednodušenou podobou). Pozadí možno jistě interpretovat různě. A možná, že by se posudky či zápisy dokonce někde „vygooglovat“ daly. Standardní ovšem je, že kvalifikační práce vycházejí obvykle až po obhajobě. Úspěšné. Uznat na druhou stranu však nutno, že za svou práci diplomovou Sedláček získal Hlávkovu cenu.

Publikace *„Ekonomie dobra a zla. Po stopách lidského tázání od Gilgameše po finanční krizi“* sestává z pěti, dále vnitřně členěných, částí. Kapitól je celkem patnáct a u žádné neabsentuje uvození citátem někoho ze slavných, občas i moudrých. Někde dokonce aforismem samotného autora. Závěr knížky patří relativně rozsáhlejšímu seznamu literatury, dokreslujícímu šíři záběru i multi- či interdisciplinaritu. Jde však o takový pelmel a všehochuť různorodých pramenů. Téměř na každé straně jsou poznámky pod čarou s dalšími citacemi a odkazy. Autor přitom v práci objevuje „nové“ myšlenky a souvislosti, které jsou již dávno známé a byli formulovány nejenom ekonomy již před mnoha a mnoha lety. Jejich jména se zde však neobjevují. Kniha je doplněna moderními ilustracemi, majícími zřejmě navozovat dojem intelektuálna. Občas není poznat, co jejich tvůrce vlastně myslel, leč rušivě nepůsobí. Překvapením nejsou ani naivní náčrtky a grafy „od ruky“. Naprosto a zcela v „duchu“ knihy.

T. Sedláček se opakovaně zaklíná pokorou před ledasčím a především medituje nad řadou mnohorozměrných otázek. Snaží se vyvrátit zavedené koncepce a přístupy a především neustále klade otázky. Namátkou ohledně motivů lidského konání a morálky, ohledně blaha jednotlivce a celku etc. A zásadní otázky týkající se ekonomie jako vědy i jejích vztahů s dalšími vědními obory. Ostentativně bojuje s tzv. exaktností ekonomické vědy a vyjadřuje přesvědčení, že biblická podobenství se realitě přibližují více než standardní rovnice a křivky. Nabádá čtenáře, aby na hospodářskou realitu nenahlíželi očima matematika, nýbrž básníka. Sedláčkův filosoficko-historický exkurz se však nejvíce, jak napovídá název, dotýká otázky, „zda se dobro vyplácí“. Svě úvahy ilustruje příklady a citacemi od dob bájných Sumerů či hebrejských Židů, přes antiku, křesťanství, humanistického Komenského, racionalistického Descarta až k „otci ekonomie a kapitalismu“ Smithovi. V závěrečných částech se Sedláček propracovává až do současné hospodářské reality a předkládá čtenářům otázku, zda i krize – coby zlo – může přinést užitek. Ohledně těchto „zásadních“ otázek přemýšlivějším zájemcům (včetně nábožensky orientovaných) ale nutno doporučit spíše texty L. Mlčocha či V. Klusoně.

S řadou Sedláčkových „objevů“ však lze naprosto souhlasit. Vždy to ale má nějaký háček. Mnozí (včetně autora recenze) by podepsali, že moderní ekonomie je dogmatickou vírou a velkým mýtem zkoumajícím neživé a neskutečné věci. I to, že přehnaná matematizace a „samuelsonovský“ aparát jí spíše ublížily a staly se nikoli jenom jazykem, ale samoučelem žijícím vlastním životem. A náboženstvím. I to, že ekonomie vždy byla, je a vždycky bude vědou hodnotící, a také nutně i ideologickou. Ale co místo standardní teorie T. Sedláček nabízí? Jak by vlastně měla nemodelová – a do sebe nezahleděná – správná ekonomická věda vypadat? Vystačíme si s nadřazováním pocitů a květnatých biblických metafor nad vědeckým instrumentariem? A není to jen marketingový tah, vyprázdněný obdobně jako u politického marketingu dnešních stran? A k čemu jsou dobré kavárenské morální apely na snižování spotřeby, na odříkání či na dodržování etických principů v globálním kapitalistickém ringu?

Ocenit jistě možno, že text je přístupný a srozumitelný prakticky každému. Čtenář je nesporně zaujat, vyzván k přemýšlení (což vůbec není málo), ale přitom se vlastně mnoho nedozvídá. Na mnohé čtenáře působí text čtivým a živým dojmem, nicméně neustálé citace jsou poněkud únavné a dosti stereotypní a k dlouhodobému udržení pozornosti nepřispívají. Přesto publikace bezesporu přináší celou řadu zajímavých postřehů a aktuálních inspirací. A rozhodně nepůsobí dojmem tradičního a tzv. seriózního vědeckého textu. Což samozřejmě nemusí vždy být problémem, nýbrž i právě naopak. Snaží se nahlížet „ekonomii v běhu historie“ (s. 9) a kaciřsky zpochybňovat některé standardní „stereotypy jejího současného vnímání“ (dtto). Zaměřuje se však na přílišné množství témat a nikde nejde až ke kořenům.

Sedláčkův příběh ekonomie

Po nezbytném silně osobním a citovém věnování „po americku“, radostné adoraci z pera V. Havla (včetně obligátního srdíčka) a básni následuje **část 1.**, resp. kapitola „Úvod“. Nese v podtitulu název *„Tajemná moc příběhu aneb všechny barvy ekonomie“*. Začíná zde „dobrodružná pout“ až k počátkům lidské civilizace, mající dokladovat, že sledování proměn lidského tázání očima ekonoma může být, a je, vysoce inspirativní. T. Sedláček počíná barvitě líčit ekonomii coby dávný a poutavý příběh, který přitom dříve býval daleko více rozmanitý i daleko více kouzelný. A to zde v krátkých pasážích: *„Mýty a namyšlená věda“*, *„Hranice zvědavosti“*, *„Vyplácí se dobro?“* a *„Nepřej se a počítej“*. Nudu moderní ekonomie se snaží překonat pomocí příběhů a navrátit ji směrem k etice či politické filosofii.

Již tady zřetelně probleskuje autorova nedůvěra k matematice v ekonomické vědě. Nedůvěra a opatrnost, která je pro mnohé – konec konců – i naprosto oprávněná. Samotné rovnice jistě nedělají vědu vědou. Abstrakce ve formě matematiky, formalizace apod. však na druhé straně nelze zřejmě ani ve společenské vědě (kterou by

ekonomie být měla) zavrhnout zcela. Je však třeba vždy pamatovat na jejich omezení, v duchu rčení: „*Dobry sluha, zly pán*“. Urputná soupeření stoupců „rovnic“ či „slov“ v ekonomii ale často připomínají žabomyší války, jakkoli jsou diskuze o charakteru a paradigmatickém zakotvení ekonomické vědy důležité a navýsost aktuální. Přehlíženo by nemělo být ani její ideologické pozadí i vyústění.

Problematická je však Sedláčková výchozí filosofie a též uplatňovaná metodologie-nemetodologie typu koláže myšlenek jiných – pod heslem „vše se hodí“. (Poctivě je ovšem přiznání, že možná v lecčems obdobně autor recenze koncipoval své kvalifikační práce. Je to pohodlnější a také je třeba, v neposlední řadě, práce především obhájit, což při prezentaci skutečných vlastních názorů by bylo silně nerealistické). Většina pasáží Sedláčkovy knihy je přitom psaná svižně, lehce a řemeslně zručně. Ale většinou značně povrchně, kdy text skáče od jednoho autora k dalšímu ze zcela jiného „soudku“. Z hlavní linie výkladu Sedláček často odskakuje k dalším morálně-ekonomickým otázkám. Což na první pohled může působit jako výraz encyklopedických znalostí autora (které ostatně možná i má). Leč myšlenky i početné citace, resp. parafráze jsou mnohde zcela vylišteny z kontextu a působí samoučelně. A jejich hloubka obvykle nepřesahuje rámec toho, co si lze lehcce nalistovat v základních učebnicích dějin ekonomických teorií či méně pokročilých učebních textech z dějin filosofie.

Část 2. „Pradávná ekonomie“ je kvantitativně nejobjemnější, a možná, že i vůbec nejinspirativnější. Osahuje šest kapitol, ve kterých se autor snaží postihnout vývoj vnímání ekonomické dimenze člověka dávno před zformováním moderní ekonomie coby samostatné vědy. První z kapitol „*Epos o Gilgamešovi: o efektivitě, nesmrtnosti a ekonomii přátelství*“ je složena z řady kratičkových částí, opírajících se opět o citace a parafráze. Subkapitolky nesou značně atraktivní vyprecizovaná pojmenování (ostatně jako v celé knize): „*Neproduktivní láska*“, „*Cedry pokácíme*“, „*Pivo pij, to patří k žití*“, „*Přirozená příroda ...*“, „*... a hříšná civilizace?*“, „*Ráj, apokalypsa a Nový Jeruzalém*“, „*Zapřažení divého zla a neviditelné ruky trhu*“, „*Hledání bliss point*“, resp. „*Pokrok, přírodní božstva a věda*“. Text dokladuje Sedláčkovu mystické zaujetí interdisciplinární tzv. ekonomickou antropologií coby průnikem ekonomie, filosofie, dějin myšlení a v neposlední i teologie. Zajímavé (možná i zajímavější a přínosnější než mnohé formalizované modely), ale ekonomickou vědu to nikdy plně nahradit nemůže. Škoda, že se autor zase omezuje pouze na povrchní náznaky. A čtenáře, a to nejen zde, napadá otázka, zda Sedláček nechce být originální, zajímavý a odlišný za každou cenu.

V obdobném duchu se nesou kapitoly další. Nejdříve „*Starý zákon: zemitost a dobro*“ (s pasážemi „*Realismus a anti-asketismus*“, „*Pokrok a politika*“, „*Řád světa, počátek vědy a chvála moudrosti*“, „*Člověk jako dokonavatel Stvoření*“, „*Zlo a dobro v nás*“, „*Ekonomie dobra a zla: vyplácí se dobro?*“, „*Dobro outgoing, dobro incoming*“, „*Milovat zákon*“, „*Svoboda nomádů a spoutanost měst*“, „*Šabatová ekonomika – svaté a profánní*“, „*Léto milosti, paběrkování, desátky a almužny*“, „*Zapovězený úrok*“, „*Kdo pracuje, sladce spí*“). Následuje překvapivě skromnější kapitola „*Antičtí klasikové a „ekonom“ Epikuros*“, resp. její dva paragrafy „*Číslo jako podstata věcí*“ a „*Stoikové versus hedonisté*“. Obsah je naznačen pojmenováním, ale obvykle se omezuje na několikero citátů a jeden či dva odstavce komentářů. Další kapitola nese název „*Platon: o askezi a komunismu*“ a obsahuje již o něco delší pasáže „*Odříkání versus ekonomie*“, resp. „*Elitní třída a „mystické zření absolutna“*“.

Plných dvacet jedna mini-paragrafů („*Augustinův asketismus a Akvinského zemitost*“, „*Tomášova oslava reality*“, „*Duchovno versus materiálně*“, „*Zasej své talentoi*“, „*Tělo a jeho touhy*“, „*Ekonomie dobra a zla v Novém zákoně*“, „*Dobro, zlo a strom poznání*“, „*O nezamyšleném, residuálním zlu – a o externalizaci viny*“, „*Teorie her, zub za zub a odpuštění*“, „*Společnost bližních*“, „*Dobry či zly člověk – předobraz neviditelné ruky*“, „*O potlačování zla*“, „*Zapřažení zla a orání čertem*“, „*Soukromé a obecné blaho*“, „*Řád lásky a vláda zákona*“, „*Rozum a víra*“, „*Svoboda a specializace*“, „*Kdo nepracuje, ať nejí*“, „*Přebytek a askeze*“, „*Soukromé vlastnictví: kdo vlastní zemi?*“, „*Milosrdní vs. neobětí*“) vytváří kapitolu „*Křesťanství: duchovní bytost v materiálním světě*“. Teologický ráz tady dominuje velmi zřetelně a leckterý čtenář se již těší, až bude konec. Nicméně mnohé podněty k přemýšlení, včetně i překvapivě aktuálních inspirací, zde nalézat jistě lze. A to opakovaně.

„*O lidském kvalitování a ráji srdce*“ je poslední kapitolou druhé části. Subkapitoly pojmenované „*Zlatý věk*“, „*Cesta na bliss point a zpět*“, „*Fedrování a opatrování chudých*“, „*Lichva a úrok*“, „*Monopoly, oligopoly a mezinárodní obchod*“, resp. „*Požehnaný status quo*“ přináší letmé, ale vcelku přínosné, nahlédnutí do myšlení J. A. Komenského.

R. Descartovi a především A. Smithovi je zasvěcena **část 3. „Proměny člověka v době vědecké“**. Kapitola „*Mechanik Descartes*“ je uvozena citátem P. Miniho: „*Ekonomie je nepokročilejším potomkem kartesiánského ega. Zde leží kořeny homo oeconomicus, toho neužšího vymezení člověka, jakého si jen můžeme představit ...*“ (s. 140). Obsahuje pasáže: „*Člověk jako stroj*“, „*Cogito ergo sum*“, „*Modely a mýty*“, „*Pochyby a pochybování*“, „*Inflační racionalita v kruhu*“, „*Snít budeš vždy sám*“ a „*Objektivita a mnoho barev*“.

Holandského lékaře a satirika, působilého v Anglii, B. Mandevilla připomíná kapitola „*Neřestný úl Mandevilla*“, s částmi „*Zrození člověka ekonomického*“, „*O poctivých lotrech*“, „*Chvalozpěv na neřest a bohatství národů*“, „*Neviditelná ruka trhu a její předobrazy*“.

Duchovního otce moderní ekonomie blížeji představuje kapitola pojmenovaná „*Kovář ekonomie Adam Smith*“. A to v paragrafech „*Smithova etika*“, „*Smith a neviditelná ruka trhu*“, „*Tiché předefinování hříchu*“.

v ctnost“, „Das Smithproblem“, „Mezilidská „empatie“ jako předivo vztahů“, „Smithův člověk společenský“, „Společnost jako racionální volba?“, „David Hume a rozum jako otrok vášní“ a „Konsolidace dvou Smithů“. Je sympatické, že Sedláčkova interpretace nepřehlíží, vedle klasického „Bohatství národů ...“, ani práci „Teorii mravních citů“ a dokladuje na první pohled „schizofrenní“ postoje samotného Adama Smitha. Sedláček se přitom neomezuje pouze na tradiční liberální interpretace. Nicméně i v české ekonomické, filosofické či politologické aj. literatuře lze nalézt rozboru ještě fundovanější.

„Rouhavé myšlenky“ **části 4.** se kriticky dotýkají přímo již moderní standardní ekonomické teoretické vědy. Jejím přesofistikovaného rádobý-vědeckého modelování, od reality odtržených předpokladů, přehnané matematizace, formalizace etc. Tedy charakteristik vlastně popírajících původní smysl ekonomických úvah starých myslitelů či novověkých politických ekonomů, resp. morálních filosofů. Sestává ze tří relativně kratších kapitol: „Osa dobra a zla“ (s paragrafy, resp. spíše výkřiky: „Přísný Immanuel Kant“, „Odtážiti stoikové“, „Křesťanství“, „Hebrejské učení“, „Utilitarismus“, „Epikuros“, „Ekonomie“, „Mandeville“); dále „Mechanický pomeranč“ (pasáže „Matematicky bydlí člověk“, „Chrám z lešení“, „Tauto-ekonomie“, „Trpný svět a svět živých“, „Selský rozum a dvojí potíž ekonomů“) a konečně „Teorie sítě a smír rozumu s city“ (s partiiemi „Měkké a tvrdé emoce“, „Chvála chybám“, „Mod(e)ly jsme my“ a „Mimo metodologii – k mysteriu inspirace“).

Poslední **část 5.**, pojmenována „Krise dobrá a krize zlá“, obsahuje kapitoly dvě. První „Destrutivní kreativita“ zahrnuje pasáže „Pták Fénix a křížová strategie“, „Uroburos a kreativní destrukce“ (kde T. Sedláček ideje třeštského rodáka, stále plně nedoceneného, J. A. Schumpetera a teorii ekonomických cyklů vůbec sice přímo brutálně neprzní, leč představuje na úrovni domácího úkolu ze ZSV na lepší střední škole), „Josef, faraón a Keynes“ (s J. M. Keynesem dtto), „Keynesův bastard“, „Doba dluhová a Ikarův pád“ a „Kvaltování, spočinutí a šabesová ekonomika“. Úplně poslední kapitola příznačně nazvaná „Ekonomie krásná“ čtenáře zahrne pasážemi: „Přemýšlet jako ekonom“, „Přihorívá, hoří ...“, „Přátelské tázání“, „Determinismus – v jednoduchosti není krása“, „Platon a Google: od hmoty k emancipaci tvořivého ducha“ a konečně „Budoucnost není, co bývala“. Splácáno je tam toho pozeňhaně, ještě mnohem více, než když čapkovský pejsek s kočičkou pekli pověstný dortík.

Představení pestré škály pramenů ekonomické vědy v předchozích částech knihy je přitom fundovanější, erudovanější a hlavně uvěřitelnější než tzv. kritická reflexe dneška v závěrečných partiích textu. Práce sice obsahuje rádobý-provokativní meditace o tom, proč je nejen ekonomická věda nevědecká a nespolehlivá (viz s. 216 atd.). A je zakončena pokusem o analýzu současné finanční krize ve smyslu příležitosti pro to, aby člověk znovuobjevil sám sebe i přehodnotil svůj vztah k věcem hmotným a duchovním (s. 238 aj.). Nicméně poslední část je však celkově nejslabší, nejplytší a některé vývody a naivní výlevy působí až úsměvně.

Ostatně T. Sedláček nerozdává knížecí rady pouze tady. A sám se jimi i řídí – „další biftek je již moc“ – a prý držívá i delší pústy. Nejen kvůli planetě, ale též pro jejich „duchovní náboj“. Sedláček velmi rád filosofuje taktéž o nesmýslném kvaltování naší civilizace, lidském štěstí, bohu, etice v podnikání, o současné krizi či je samozřejmě stoupencem výhod Eura ...

V neposlední řadě je však potřeba i vážně připomenout, že nebyla a není pouze jedna ekonomie a neexistují jen standardní ekonomové orientovaní na maximalizaci užitku a růstu. Sedláček však mnohé alternativní sociálně-ekonomické koncepce a přístupy „mimo hlavní proudy“ obvykle zcela ignoruje. Včetně toho, že v kriticko-filosofických rozjímáních – třeba nad kategorií užitek (s. 199 aj.) – zapomíná, že vedle subjektivní tradice hodnotových, resp. cenových teorií existuje od antiky i další. Linií objektivní, v čele s teorií pracovní hodnoty.

„Kecací“ ekonomie – ano či ne?

„Kecací“ ekonomie nemusí být vždy špatná. Ba právě naopak. Je blíže lidem a navrácí se k pojetí ekonomie coby společenské vědy a vědy o lidech. A ani vždy nemusí představovat karikaturu ekonomie a ekonomů a jejich řemesla. Musí být však uchopena seriózně a hlavně profesionálně. Takže nakonec lze souhlasit s tím, že: „Tomáš Sedláček se mylí“. Nikoli ve všem, nicméně povrchní výlety do základů dějin myšlení o věcech ekonomických mnoho k řešení palčivých otázek dneška opravdu nepřinášejí. Nehledě na okázalou bezzubost kritiky současného nemocného globálního společensko-ekonomického systému. Vedoucí úloha trhu i soukromého vlastnictví (přes drobná rýpnutí a morální apely) zůstává i zde „Svatým grálem“.

Nicméně velmi vydařený, a velmi promyšlený, šikovný marketingový tah Tomáši Sedláčkovi upřít nelze. Ani talent. A nakonec se jeho první kniha držela, a možná stále ještě drží, v žebříčcích nejprodávanějších českých knih velmi zdatně. Tzv. bestsellerem se stala.

4. Příloha: Nové v teorii redistribučních systémů

Úvodní poznámka k příloze

Radim Valenčík

Jak bylo zmíněno již v úvodní poznámce k tomuto číslu Marathonu, podařilo se shodou okolností otevřít problematiku vztahu morality, resp. dobra a zla, v ekonomické teorii a následně i v ekonomické realitě samotné dvěma cestami. Na jedné straně zveřejněním polemické recenze P. Sirůčka na knížku T. Sedláčka *Ekonomie dobra a zla*, na druhé straně uveřejněním pokračování článku R. Valenčíka a P. Budinského *Jak „vypočítat“ zdroje morality i příčiny jejího narušení*.

Pokud jde o knížku T. Sedláčka, jsem rád, že vyšla. Tak jako uměním může být i dobrý kýč (viz např. J. Saudek), tak i dobrá popularizace vědy nemusí být vědě příliš vzdálena. Knižka, o které mluvíme, je tak trochu vědou, tak trochu popularizací i tak trochu kýčem. A jako jedna z mála ekonomických knížek zaznamenala u široké veřejnosti značný ohlas.

A veřejnost ji přivítala pozitivně. Příznivě na ni působil apel na moralitu. Ústřední myšlenkou, kterou zvýrazňuje Tomáš Sedláček v různých historických kontextech, je, že ekonomie jako věda musí být doplněna moralitou působící vůči ekonomii zvně, jako exogenní faktor. Nebo jinak řečeno – ekonomie sama nedokáže přispět k hledání původu dobra, to do ní musí být vnášeno zvně. A tím přesně zapadl do vkusu laické veřejnosti, která si v podstatě myslí totéž.

Jak by to bylo jednoduché: Stačí, pokud by ekonomové chtěli více dobra a ekonomické recepty by byly přijatelnější.

Jenže i samotný apel na moralitu může být i nebezpečný či zneužitelný. Od tohoto apelu je totiž jen krůček k různým praktikám vyhánění ďábla, se kterým (tedy tím vyháněním) máme zkušenosti v různých historických dobách a v různé podobě. Hon na čarodějnice vždy začínal apelem na moralitu. Takže tak jednoduché to není.

Ekonomie jako věda by se dle mého názoru neměla tak příliš brzy vzdávat zodpovědnosti za to, aby objasnila původ špatností, příčiny selhání lidí, hledání cest k dosažení toho, co je společně přijatelné a tudíž v tomto smyslu v souladu s principy morality. Otázka vztahu dobra a zla není – alespoň ne z podstatné části – zcela mimo předmět ekonomické teorie.

Jedním z významných trendů současnosti je stále širší použití ekonomické teorie, zejména v souvislosti s možnostmi, které jí poskytuje teorie her, k analýze těch konfliktních společenských situací, např. těch, které vznikají při realizaci reforem kladoucích si za cíl změnu k lepšímu. Teorie her, jako matematický aparát analyzující konfliktní situace, nám umožňuje nejen za pomoci výpočtů zvolit optimální strategii rozhodování v těchto situacích, ale tento aparát je také schopný analyzovat a odpovídat i na daleko složitější, psychologické, či sociologické otázky. A to aniž bychom předčasně utíkali z oblasti, která je plně v kompetenci teoretické ekonomie.

Ve vztahu k možnosti použít matematické prostředky při vyjádření chování člověka a společenské reality panuje značná skepse. Při rozpracování teorie redistribučních systémů se snažíme dokázat že i ve společenských vědách může matematika podstatným způsobem přispět k odhalení mechanismů a motivů, které ovlivňují společenské dění, např. to, odkud se berou lidské špatnosti. Domníváme se, že prostřednictvím vhodného modelu můžeme ukázat i to, odkud se tyto vlastnosti berou, jaký je jejich původ.

Teorie se zpravidla zajímá jen o to, „jak by to mělo být“, ale pomíjí otázku jak, odkud se berou lidské špatnosti, tak i otázku, proč jsou do koncepce a realizace reforem vnášeny prvky, které podstatným způsobem snižují efekt těchto reforem, ale těm, co tam „otrávené prvky“ vnesli, přinášejí značný profit.

Využijme teorii her k položení a zodpovězení otázek:

- Jaké hry se ve skutečnosti hrají.⁵
- Kdo, jaký a jakým způsobem z nich získává profit?
- Kdo, s kým a jaké vytváří koalice?
- Proč se někteří hráči nedokážou bránit tomu, co je poškozuje?
- Jak jsou do přípravy a realizace reforem vnášeny prvky, které umožňují získávat individuální či skupinový prospěch na úkor efektivnosti celého systému.
- Apod.

Na určitém stupni rozpracování teorie redistribučních systémů se jako jedno z nejdůležitějších témat (přesněji témat, jejichž zvládnutí podmiňovalo další postup) ukázalo být ujasnění vztahu mezi matematikou a realitou. Mj.

⁵ „Hrou“ je míněn nějaký systém, ve kterém koexistují lidé, kteří na sebe vzájemně reagují.

z tohoto důvodu bylo toto téma ještě koncem roku 2009 (přesně 16.12. – viz podkladové materiály na www.vsfz.cz/?id=1046) zařazeno na pravidelný Teoretický seminář EPS. Mělo to tři zcela konkrétní příčiny:

1. S postupem prací v oblasti teorie redistribučních systémů a zapojováním dalších osob do jeho realizace vyvstala otázka, v jaké míře je nutné věnovat pozornost – sice velmi prestižnímu, ale současně i velmi pracnému – úkolu budovat pevný matematický fundament. Pokud by se pozornost věnovaná matematickým základům teorie redistribučních systémů přehnal, mohlo to mít za následek, že se postup dosahování a prezentování využitelných výsledků příliš zpomalí. Současně s tím hrozilo ještě něco horšího. Totiž to, že se do volby mezi různými směry budování matematického aparátu přestane promítat to, co vedlo ke vzniku teorie – požadavky praxe. A ty se ukázaly být velmi důležité v dřívějších fázích, když šlo o to, jak koncipovat základy teorie redistribučních systémů, co a proč chce tato teorie odhalit a jaké problémy s tím spojené chce umožnit řešit. V jaké míře je tedy nutné průběžně věnovat pozornost matematickým základům a jak organizovat postup prací tak, aby bylo vytvořeno propojení mezi tím, co souvisí s realitou a požadavky praxe na jedné straně, a tím, co má podobu relativně samostatného "zjevování" (tentoto pojem používáme úmyslně a s nadsázkou) matematického fundamentu? A jsme u otázky vztahu matematiky a reality.

2. Jedním ze směrů využití teorie redistribučních systémů je její prezentace jako (svého druhu) "bojového umění". Jde o to, aby si její základní poznatky dokázal osvojit každý, kdo ve hrách, které se kolem něj a s ním hrají (ať chce či nechce, ať si to uvědomuje či nikoli), obstát. (To, co chápeme pod slovem obstát, by stálo za samostatný výklad – znamená to mj. umět je rozpoznat, neprohrávat v nich, nenechat se do nich vtáhnout jako bílý kůň apod.) Pokud si chce někdo příslušnou teorii osvojit v příslušné uživatelské podobě (tj. jako bojové umění), vzniká otázka, co je pro něj nejdůležitější: Znat různá doporučení, recepty, jak na to, popis standardních situací, s nimiž se může setkat? Projít určitým výcvikem formou simulování různých situací? Nebo znát i základní matematický koncept, který teorie redistribučních systémů využívá při popisu reality? – A zde jsme u obdobjí problému. Studium základního matematického konceptu je poměrně náročné. Pokud bychom chtěli předat vše, nezbude v rámci omezených časových možností v jakémkoli kurzu dostatek času na seznámení frekventanta kurzu s tím, co člověk může reálně využít v praxi. Z matematických základů teorie redistribučních systémů je proto nutné vytáhnout jen to nejdůležitější, co je nezbytně nutné, a prezentovat to v uživatelsky přijatelné podobě. Ale co to je? Tím se opět dostáváme k otázce vztahu matematiky a reality.

3. Přírodní a společenské vědy nashromáždily, zejména za poslední tři staletí, obrovské zkušenosti týkající se vztahu matematiky a reality. Které z nich jsou využitelné v oblasti věd o společnosti? Může i zde matematika sehrát obdobnou úlohu? Nebo je zde situace zcela jiná. Lze i v případě společenské reality vyjít z velmi jednoduchých principů (jak to činí např. Newtonova fyzika) a postupným rozšiřováním původního velmi jednoduchého modelu postupně obsáhnout stále složitější případy? Rovněž v této oblasti stojíme před řadou otázek týkajících se vztahu matematiky a reality.

Při uvažování vztahu matematiky a reality patrně stojí za začít tím posledním. Pokusit se ve vhodné vybrané oblasti porovnat vztah mezi matematikou a realitou v oblasti věd o přírodě (a na ně navazujících technických věd) a v oblasti společenských věd. Značné odlišnosti jsou ovšem i v oblasti věd o přírodě, proto si nelze dělat velké iluze o tom, že přenos zkušeností z jedné oblasti do druhé je snadný. Napomoci může vhodná volba oblasti z věd o přírodě a technice. Takové oblasti, která vykazuje (pokud jde o vztah matematiky a reality) obdobné rysy s těmi problémy, kterými se zabývá teorie redistribučních systémů a její aplikace.

Oblast tohoto typu se podařilo najít. Napomohla tomu náhoda. V předvánočních dnech jsem se v Podhajské na Slovensku, kde jsou výborné termální lázně, setkal s odborníkem na vibrace. Byl zde nikoli na rekreaci, ale vychytat nějaké mouchy na turbíně v nedaleké jaderné elektrárně Mochovce. Začali jsme si povídat o škodovacké tisícovce instalované v Temelínské jaderné elektrárně, o tom, jak a proč bylo tak náročný projekt obtížné realizovat a turbínu s výkonem 1000 MW uvést do chodu... A já si uvědomil, že vztah matematiky a reality v dané oblasti má velmi podobné rysy s tím, s čím se setkáváme v oblasti teorie redistribučních systémů.

Taková velká turbína (ať již jde o "obyčejné" dvěstěpadesátky či tím spíše trochu moc ambiciózní tisícovky) je velmi komplexní útvar, na které působí nejrůznější vlivy – vlastnosti materiálů, změny těchto vlastností pod vlivem teploty, tlaku, sil apod., možné vady různých součástí, vlastnosti plynů a kapalin proudících turbínou, chování maziv, působení turbíny rotující při různých rychlostech na podložku či prostředí obecně a naopak, působení vnějšího prostředí na turbínu. Uplatnění matematiky v dané oblasti má řadu aspektů, bez jejich respektování a matematického popisu by nebylo možné ani poměrně malou turbínu sestavit a uvést do chodu. Na druhé straně zde má matematika meze, o kterých ví. Řadu jevů, které jsou pro chování turbíny při různých otáčkách typické, mají podobu toho, co obsahuje zpětné vazby a má nelineární charakter. Turbína je vlastně generátor nestabilit. Vibrace jsou z tohoto hlediska nesmírně zajímavým jevem, který se nachází právě na pomezí těch systémů, které jsou stabilní či naopak nestabilní.

Vím o dané oblasti málo, ale podoba s chováním společenského systému, ve kterém se setkáváme s vyjednáváním o rozdělení peněžních i nepeněžních výnosů, kde dochází k tvorbě koalic za účelem zvýhodnění jedněch a tudíž i diskriminování druhých, kde v důsledku toho vzniká řada zpětných vazeb, vzájemně se zesilujících či zeslabujících vlivů, kde je velká citlivost na to, k čemu dochází v prostředí, bila do očí.

Již proto, že jakmile se v nějakém složitějším společenském prostředí začnou vytvářet diskriminující koalice, jakmile se začnou hrát různé paralelní redistribuční hry, jakmile se začnou různé společenské subsystemy propojovat tak, aby se pro paralelní redistribuční hry vytvořily podmínky, jakmile se začnou vytvářet dohody o vzájemném tolerování různých paralelních redistribučních her, tj. jakmile se otevře prostor pro (již za daných podmínek nezadržitelnou) rozšířenou reprodukci určitého typu chování, je to velmi obdobné, jako když systém začne generovat vibrace. Pokud není zajištěna odolnost systému, mohou být vibracemi vyřazeny i kontrolní a regulující prvky.⁶ Pak už to může dopadnout jak v sugestivních záběrech filmu Turbína natočeného podle stejnojmenného románu Karla Čapka-Choda. Technický systém, který generuje vibrace a je jimi napaden vykazuje řadu obdobných rysů se společenským systémem, který generuje redistribuční hry a je jimi rovněž napaden.

A tak jsem (v rámci omezených možností neformálního večerního rozhovoru v předvánoční době) začal klást otázky typu: Co z matematiky je v dané oblasti nejdůležitější? Jakou roli hraje matematika a to, co je poznáno prostřednictvím ní, a jakou roli hrají zkušenosti? Bylo by možné efektivně hromadit zkušenosti v dané oblasti bez toho, aby člověk znal na určité úrovni matematickou teorii, resp. ty části matematických disciplín, které se vztahují k chování turbín? Jak jsou využívány výsledky měření – lze z nich leccos vysoudit přímo jen na základě kultivované představy o tom, k čemu v turbíně dochází, nebo v některých případech je důležité provést s naměřenými daty určité výpočty? Apod. Nepamatuji již vše, na co jsem se ptal. A pochopitelně si pamatuji jen část z toho, co jsem se dozvěděl. I proto, že jsem při rozhovoru intenzivně přemýšlel, abych návazně na to, co jsem se dozvídal, položil nějakou vhodnou otázku. Vzhledem k tomu, že se jednalo o neformální rozhovor, stočila se řeč i k dalším otázkám, které s tématem vztahu matematiky a reality nesouvisely.

Z toho, co jsem se dozvěděl, co jsem následně, když jsem o rozhovoru přemýšlel, vyhodnotil a příp. i domyslel, lze uvést zejména:

1. Zkušenosti jsou důležitější než samotná matematika, bez matematiky to ovšem nejde. Pokud si člověk neosvojí matematicky fundovanou představu o dějích v dané oblasti, není schopen z pozorování reality (chování turbíny, jevů, k nimž dochází, dat naměřených v různých podmínkách) pochopit, co se děje. Není schopen si zkušenosti ani správným způsobem zařadit. Zkušenost, že k něčemu někdy došlo, je důležitá – a může být využitelná jen tehdy, kdy máme matematicky fundovanou teorii, která dává do souvislosti data a události, která je klíčem k identifikování standardních situací.

2. Významnou roli v dané oblasti hraje modelování. To není jen o tom, jak sestavit malou turbínku a počít se z ní, jak se bude chovat velká. Teorie modelování v technice je především matematická teorie. Vysvětluje, co se děje, když se mění některé parametry systému. Různé veličiny se totiž mění různým způsobem – některé lineárně, některé nepřímo úměrně, některé kvadraticky či kubicky apod. To má pro chování systému zcela zásadní význam. Proto když kočka (či jakýkoli tvor její velikosti) spadne z větší výšky má větší šanci na přežití než kuň (či jakýkoli tvor jeho velikosti). Ten, kdo chce porozumět chování turbíny, datům, s nimiž se seznámí v tom či onom konkrétním případě, nemusí být odborníkem na modelování. To lze přenechat jiným, když turbínu konstruují. Musí mít však dostatečně rozvinutou představivost vycházející z dostatečně dobré znalosti matematické teorie modelování, aby si dokázal představit, co může být příčinou jevů, s nimiž se setkává a která mají i podobu naměřených dat.

3. A určitě by toho bylo ještě víc. (Ale to již se mně nepodařilo z rozhovoru vytěžit. Určitě by bylo také důležité vědět, nakolik je pro odborníku v terénu důležité mít dostatečný přehled o všech relevantních matematicky fundovaných disciplínách a v jaké podobě jsou jejich poznatky využívány.)

Existuje však přece jen určitý rozdíl mezi vztahem matematiky a reality při řešení problémů s vibracemi u velkých technických systémů a tímtož vztahem v oblasti teorie redistribučních systémů. V prvním případě je významná role specializovaného odborníka, který přijede třeba do Mochovců či tam, kam je potřeba, třeba až z Plzně. Ve druhém případě by něco o tom, jak se chová ten či onen reálný společenský subsystem (rodina, pracoviště, instituce, zájmové či politické sdružení apod.), měl něco vědět každý. Každý je součástí nejrůznějších her a přirozeně působícími mechanismy je do těchto her vtahován. Pokud má teorie (v daném případě redistribučních systémů) přispět k odstranění či alespoň omezení vlivu nejrůznějších "poruch", měla by být přístupná co nejširšímu okruhu lidí, nikoli je vybrané skupině expertů. Pokud by byla koncipována jen pro vyvolené, hrozilo by její zneužití. Proto určitým parametrem, který je při jejím rozpracování nutné sledovat, je i srozumitelnost základních poznatků a jejich dostupnost pro obecné použití.

Z praktického hlediska to pak znamená následující: Klást důraz na takovou prezentaci základního konceptu toho, co vyjadřuje chování hráčů v redistribučních systémech, která by tento koncept zpřístupnila širokému

⁶ Nemusí jít jen o to, co se pak navenek projevuje jako dobově trapné excesy typu konfliktu mezi prezidentem NKÚ a Poslaneckou sněmovnou či mezi všemi nejvýznamnějšími ústavními složkami (oběma komorami Parlamentu a prezidentem ČR) na jedné straně a Ústavním soudem na straně druhé. Jde např. i o systematické selhávání mediální sféry, která demonstruje svoji moc jednostrannou mediální prezentací jakékoli kauzy, aniž by měla schopnost sebereflexe, tj. medializovat i svoje vlastní selhání – absence této sebereflexe svědčí o tom, že v daném odvětví ve skutečnosti neexistuje žádná konkurence v těch nejvýznamnějších momentech, která by zaručovala přirozenou regulaci).

okruhu zájemců. Přitom tak, aby si do jimi osvojeného a pochopeného konceptu mohli vkládat vlastní zkušenosti, správně identifikovali to, s čím se setkávají, vhodně si to zatřídili, vyvodili z toho, s čím se setkávají, využitelné závěry a obstáli ve hrách, které se hrají. To dává podstatně větší šanci, že i v ekonomické oblasti reality či celé společnosti zvítězí „dobro nad zlem“, než když budeme jen spoléhat na to, že zabere nějaký apel na morálku a že coby *cobys deus ex machina* se objeví někdo, kdo zjedná nápravu.

Kromě dokončení již zmíněného příspěvku v minulého čísla uveřejňujeme ještě další dva materiály: Dílčí zprávu za projektu Teorie redistribučních systémů rok 2009 a zprávu z 12. ročníku Konference Lidský kapitál a investice do vzdělání 2009. Oba materiály ukazují rozsah a výsledky prací v oblasti teorie redistribučních systémů, umožňují si udělat představu o tom, kam až se došlo a o čem se diskutuje.

Jak "vypočítat" zdroje morality i příčiny jejího narušení

Radim Valenčík, Petr Budinský

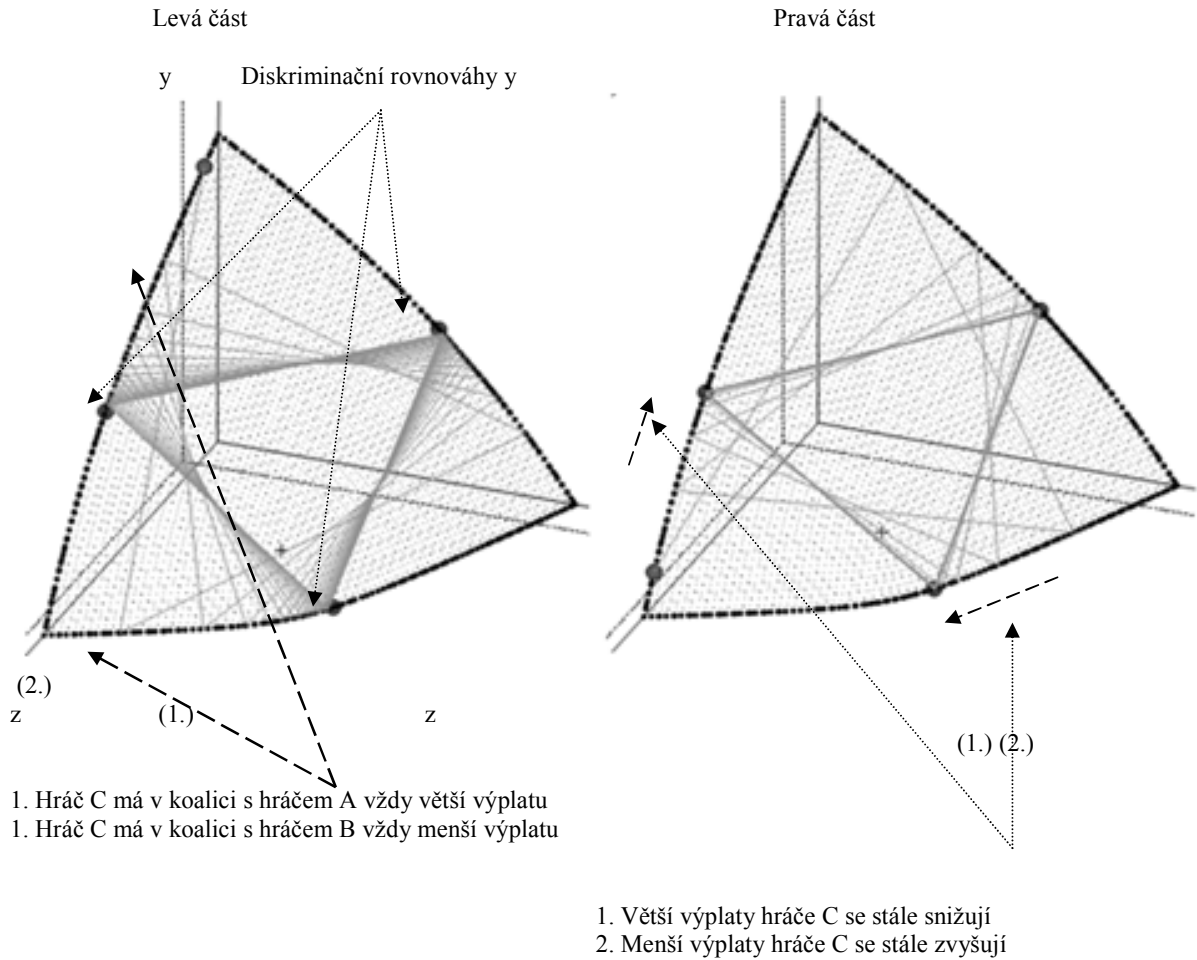
(Pokračování z Marathonu č. 5/2009)

Za těmito otázkami se skrývá mnohem více, než by se na první pohled zdálo – jde totiž o přechod od konfrontace ke kooperaci zúčastněných hráčů; existuje určitá naděje, že identifikování a popis příslušné strategie vyjednávání odhalí to, co je přítomno v každém přechodu od konfrontace k rozumnějšímu řešení problémů, tj. něco jako objektivní základ racionálně zdůvodněné morality.

Na výše položené otázky lze dát odpovědi, jejichž pravdivost může být prověřena matematickými prostředky. Matematiky zde hraje dvojí úlohu. Jednak umožňuje vytvořit počítačový model, který názorně ukazuje, co se při různých výchozích parametrech v redistribučním systému odehrává. Jednak umožňuje prověřit (formou matematického důkazu), že nalezená strategie vede k dosažení společně přijatelné rovnováhy. Nalezení příslušné strategie vedoucí k dosažení společně přijatelné rovnováhy je pak v tomto případě záležitostí intuice.

Podle profesora Milana Vlacha (předního odborníka na teorii her v ČR dlouhodobě působícího i v zahraničí) tomu však může být i jinak. Není vyloučeno, že pomocí čistě matematických prostředků lze najít a definovat relace, které vedou k paretoovským zlepšením v dané hře N-koaliční hře omezené redistribuční rovnicí. Základem tohoto řešení je zde pojem vnitřní a vnější stability v koaličních hrách s N hráči podle J. von Neumanna. To, co se nám doposud jeví jako strategie vyjednávání v redistribučních systémech by pak bylo možné popsat pomocí mnohem obecnějších pojmů (abstrakcí), zjednodušit důkazy různých tvrzení a zejména dosáhnout mnohem více úplného popisu procesů, které v redistribučních systémech probíhají. Praktický význam výše uvedeného lze jen ztěžší docenit.

Podívejme se nyní na řešení, které pracuje s podstatně nižší úrovní abstrakce, je více intuitivní a podstatným způsobem spojeno s konkrétní interpretací. Vydeme z počítačového zobrazení procesu vyjednávání směřujícího k tvorbě diskriminujících koalic:

Obrázek 6 Počítačové zobrazení procesu vyjednávání při dvou různých parametrech a různých výchozích bodech

Podíváme-li se podrobně na obrázek, zjistíme že každý hráč má ve vítězné koalici vždy jednu lepší a jednu horší postavení. Lepší (jeho výplata je větší než ve druhém případě a je větší než v případě dosažení diskriminační rovnováhy), když do koalice vstupuje již z vítězné koalice, horší, když do vítězné koalice vstupuje z diskriminovaného postavení. Kromě toho vidíme, že v průběhu vyjednávání se výplaty všech hráčů („zdola“ i „shora“, tj. jak jejich lepší, tak i jejich horší výplaty) postupně přibližují k diskriminační rovnováze.

Podívejme se nyní na danou situaci očima jednoho z hráčů (např. hráče C v levé části znázorňující vyjednávání). Po každém kroku vyjednávání si tento hráč C:

- Spočítá lepší průměr hráče A (to jest $2x$ jeho lepší výplata ve vítězné koalici + 1, to celé děleno třemi). V levé části obrázku má hráč lepší průměr v koalici s hráčem B.
- Spočítá lepší průměr hráče B (to jest $2x$ jeho lepší výplata ve vítězné koalici + 1, to celé děleno třemi). V levé části obrázku má hráč lepší průměr v koalici s hráčem C.
- Tyto hodnoty lepších průměrů dosadí do redistribuční rovnice a zjistí, kolik případně jemu, pokud by hráči A a B dostali výplatu ve velikosti daného (tj. po daném kroku dosaženého) lepšího průměru.
- Výsledek tohoto dosazení porovná s vlastním lepším průměrem. (Ten má v daném případě s hráčem A.)

Co zjistí? Pokud budou výplaty na začátku více vzdáleny od diskriminační rovnováhy, lepší průměr jeho výplat bude větší než výsledek řešení redistribuční rovnice po dosažení lepších průměrů hráčů A a B. Postupně, s každým dalším kolem vyjednávání, tak jak se budou hodnoty lepších výplat všech hráčů přibližovat hodnotě diskriminačních rovnováhách a tudíž průměrné lepší průměry snižovat, se budou hodnoty lepšího průměru hráče C a výsledku řešení redistribuční rovnice po dosažení lepších průměru hráčů A a B přibližovat. Dříve nebo později se tyto hodnoty vyrovnají. To lze demonstrovat formou matematického důkazu.

Hráč pak může oběma zbývajícím hráčům nabídnout jako výplatu tyto lepší průměry a oba hráči, podobně jako on sám, si (paretovsky) polepší, oproti svým průměrným výplatám spočítaným z lepší i horší výplaty ve vítězné koalici a jedné nejmenší výplaty v případě, že hráč je diskriminován. Tyto výplaty jsou rovněž větší než průměr dvou výplat v diskriminační rovnováze a nejmenší výplaty. A co je mimořádně důležité – takto tuto situaci uvidí ze svého pohledu všichni tři hráči současně. Pokus si uvědomíme smysl strategie vedoucí ke společně přijatelné rovnováze, zjistíme, že je přirozená a realizovatelná i formou odhadu (tj. hráči se mohou řídit odhadem, nemusí provádět složité výpočty).

Místo závěru

První čtení, co z toho vyplývá, je, že existuje (v našem světě) objektivní základ morality založené na racionalitě a celkem čitelná strategie vyjednávání, která k němu vede. To je dobrá zpráva. Nyní je možné dále zkoumat, na co je tento proces vyjednávání citlivý, co jej může narušit.

Literatura:

- [1] Budinský, P. – Valenčík, R.: *Redistribution Systems, Cross-Coalitions among them and Complexes of Memes Securing their Robustness*. ACTA VŠFS 1, 2009.
- [2] Selten, R.: *Game theory and behaviour: selcted essays*. Díl 1., 1. vydání, Cheltenham – GB, Elgar 1999.
- [3] Selten, R.: *Game theory and behaviour: selcted essays*, Díl 2., 1. vydání, Cheltenham – GB, Elgar, 1999.
- [4] Valenčík, R. *Teorie her a redistribuční systémy*. VŠFS v edici EUPRESS, Praha 2008.

Dílčí zpráva za projektu Teorie redistribučních systémů rok 2009

(Pracovní rozšířená nekorigovaná verze projektu GA ČR vedeného pod číslem číslo: 402/09/0086)

Postup prací při řešení grantového projektu na pracovišti řešitele

V souladu se zadáním projektu byly na první rok stanoveny následující úkoly (citováno z návrhu projektu):

"- Teoretický seminář (týdně), uveřejnění nejméně 6 pracovních materiálů na www.vsfs.cz/vyzkum-a-projekty/seminar/

- Mezinárodní vědecká konference, vydání sborníku (září).
- Účast a vystoupení na konferencích (květen, říjen).
- Počítačový model redistribučního systému (1. verze).
- Průběžné využití některých výsledků v rámci volitelného předmětu *Mikroekonomické aplikace teorie her a vedení diplomových a doktorských prací*."

Tyto úkoly byly beze zbytku splněny. Nad rámec stanoveného byly v uvedeném období dosaženy zejména tyto výsledky:

- Publikovány dva příspěvky v impaktovaných časopisech (viz dále).
- Uspořádán úvodní celodenní seminář ve spolupráci s ČSE v rámci 5. bienále ČSE, ze kterého byl vydán sborník (viz dále).
- Uveřejněno větší množství příspěvků ve sbornících z vědeckých konferencí (více než 20 - viz dále).
- Zapojeno formou dobrovolné spolupráce na řešení tématu projektu GA ČR číslo 402/09/0086 Teorie redistribučních systémů (bez nároku na odměnu) větší počet odborníků, kteří mj. publikovali své příspěvky na dané téma ve sbornících z vědeckých konferencí (více než 10, viz dále).

Při koordinaci prací na řešení projektu i k informování odborné veřejnosti byl na základě dlouhodobých zkušeností i založené tradice využit stálý Teoretický seminář EPS, který probíhá na VŠFS od října 2003 každý týden. Vzhledem k tomu, že se výzkum v oblasti rozpracování teorie redistribučních systémů ukázal perspektivní a nosný, byl tento seminář plně zaměřen na řešení tohoto projektu GA ČR. Průběžně dosahované výsledky, včetně těch neaktuálnějších, jsou každý týden zveřejňovány jako podkladové materiály na webových stránkách www.vsfs.cz/?id=1046 a tím jsou zpřístupněny všem zájemcům.

První významnější akci pořádanou v souvislosti se zahájením řešení projektu byl seminář České společnosti ekonomické pořádaný v návaznosti na 5. bienále ČSE ve spolupráci s Katedrou ekonomie a mezinárodních vztahů Vysoké školy finanční a správní o. p. s. na téma Teorie redistribučních systémů – o čem je a co nového

přináší?, který se konal ve středu 28.1.2008 od 15.00 do 19.00 hod. na VŠFS. Bylo na něm předneseno a diskutováno 11 příspěvků. Cílem semináře bylo seznámit odbornou veřejnost s prvními výsledky bádání v oblasti teorie redistribučních systémů formou několika navazujících vystoupení připravených v rámci týmu, který se touto problematikou zabývá a podrobit dosavadní výsledky kritické oponentuře, navázat další spolupráci a projednat postup řešení. Materiály z tohoto semináře byly uveřejněny ve sborníku.

V návaznosti na činnost pravidelného semináře byla připravena řada příspěvků přednesených na vědeckých konferencích a které byly uveřejněny ve sbornících z těchto konferencí, několik článků v recenzovaných časopisech a byly zveřejněny i dva články v impaktovaných časopisech, přičemž ty nejdůležitější v jazyce anglickém. Mezi nejvýznamnější výsledky (kromě již zmíněných článků v impaktovaných časopisech) patří:

- Pravidelné publikování nejnovějších výsledků formou navazujících článků v recenzovaném časopisu ACTA VŠFS v jazyce anglickém. Předností této formy je jednak jeho dostupnost v odborných ekonomických knihovnách a prostřednictvím internetu (na www.vsfs.cz/?id=1042), jednak poměrně krátké ediční lhůty.

- Prezentace tří navazujících příspěvků na Kongresu IMEM - Interdisciplinary Relationships in the Theory and Practice of Informatics, Management, Economics and Mathematics pořádaný Katolickou univerzitou Ružomberok ve Spišské kapitule 9. – 11.9.2009.

K prezentaci a prodiskutování výsledků byla využita i vědecká konference Lidský kapitál a investice do vzdělání pořádaná VŠFS v Praze 13.10.2009 (informace a podkladové materiály viz www.vsfs.cz/lidskykapital). Jednalo se již o 12. ročník. 1. Již v červnu byl na internetu zpřístupněn obsáhlý (téměř dvoustránkový) podkladový materiál s názvem Teorie redistribučních systémů a dešifrování chování člověka (uveřejněno ve sborníku a na www.vsfs.cz/lidskykapital/?id=1395). Jednání konference bylo rozděleno do tří bloků (Vzdělání a lidský kapitál ve společenských souvislostech, Problémy reformy v oblasti vzdělání, Hry o reformu a (proč) teorie redistribučních systémů) tak, aby bylo zřejmé, jaký význam má v souvislosti s problematikou reformy v dané oblasti teorie redistribučních systémů. 12. ročník konference byl pojat jako pracovní, což bylo zakomponováno jednak do jejího samotného průběhu, jednak do využití nového prvku. Účastníci konference byli vyzváni, aby v případě zájmu připravili (v souladu s informací, kterou dostali již při přípravě konference) sekundární příspěvky reagující na to, co je při vlastním konání konference a při seznámení se s primárními příspěvky zaujalo. Tento nový prvek se osvědčil – bylo dodáno 6 příspěvků tohoto typu.

Součástí prezentace výsledků bylo rovněž přednesení několika přednášek na různých fórech u nás i v zahraničí.

Výsledky řešení projektu jsou využívány při výuce dvou volitelných předmětů na VŠFS (Aplikace teorie her a Teorie her pro manažery).

První verze počítačového modelu byla prezentována mj. i při obhajobě diplomové práce P. Vávry (spolupracovníka projektu), která byla úspěšně obhájena a byla jí udělena cena rektora VŠFS.

Do doktorského studia na NHF VŠE byl přijat H. Heissler, který se dobrovolně (bez nároku na odměnu) podílel na řešení tohoto projektu GA ČR a začal v návaznosti na uvedené zpracovávat doktorskou práci.

Při rozpracování teorie redistribučních systémů se osvědčil postup, který lze stručně charakterizovat takto:

1. Definovat ten nejjednodušší model, který by v dané oblasti (společenské) reality vystihoval „to, oč tu běží“.

2. Zkoumat daný model prostředky matematiky.

3. Konfrontovat daný model s danou oblastí společenské reality a evidovat otázky, na které nedává odpověď, resp. identifikovat podstatné odlišnosti mezi tím, co model o realitě vypovídá (jak jej lze interpretovat), a tím, co se v realitě odehrává.

4. Postupně rozšiřovat model tak, aby plněji a přesněji vystihoval „to, oč tu běží“ (ve smyslu praktického kontextu toho, co se odehrává v realitě a co lze na základě jejího poznání ovlivnit).

5. Současně s tím upřesňovat výchozí elementární model (který funguje jako určitý klíč), tj. nerozšiřujeme nějakou neměnnou výchozí abstrakci, ale to, co se samo vyvíjí.

6. Dbát na to, aby i každý krok rozšíření modelu splňoval požadavek maximální jednoduchosti, tj. byl elementárním rozšířením.

7. Současně s tím upřesňovat definování a popis systému matematickými prostředky, řešit otázky či problémy, které lze formulovat v jazyce matematiky.

Klíčovou rolí při tomto postupu hraje nalezení toho, co je tím „nejjednodušším“, přičemž:

- Pojem „nejjednodušší“ má smysl jen v jazyce, kterým interpretujeme vztah matematického modelu a reality.

- To, co je (intuitivně) nejjednodušší (elementární), je současně i základním či výchozím (bazálním) a dokonce i „všudypřítomným“ v tom smyslu, že je obsaženo v každém konkrétním reálném případě vybraném z dané oblasti společenské reality.

- Správnost postupu si můžeme ověřit právě tím, že to, co používáme jako klíč k dešifrování reality je skutečně tím nejjednodušším, základním a všudypřítomným (přičemž tyto atributy mají smysl jen

Jako nejen inspirativní, ale i návodná a tudíž užitečná se ukázala být analogie mezi konstituováním teoretické mechaniky a fyziky v dějinách vědy poté, co se dospělo k abstrakci rovnoměrného přímočarého pohybu a s ní spojeném principu setrvačnosti. Zde (v dějinách lidského myšlení) šlo rovněž o to dobrat se toho elementárního, co (formou postupného rozšiřování za předpokladu dodržení požadavku elementarity i při tomto rozšiřování) umožní „rozklíčovat“ danou oblast reality (zahrnující v případě klasické mechaniky oblast přibližně od pohybu molekul plynů či kapalin až po pohyb nebeských těles). Mj. i překročení těch hranic reality, v nichž lze vystačit s klasickou mechanikou či fyzikou, proběhlo formou elementárního rozšíření stávajícího modelu.

Důraz na využití matematických modelů (ve smyslu výše uvedeného postupu, který jako osvědčený a ověřený považujeme za jeden z vedlejších výstupů řešení projektu) vycházejících z teorie koaličních her N hráčů si vyžádal a současně umožnil navázání úzké spolupráce s odborníky v oblasti matematiky, kteří se mimo rámec vymezený tímto projektem GA ČR do rozpracování teorie redistribučních systémů zapojili.

Nejvýznamnější výsledek získaný analýzou modelu elementárního redistribučního systému lze ve stručnosti formulovat takto:

1. Pokud hráči v elementárním redistribučním systému volí strategii vyjednávání zaměřenou na vytváření diskriminujících koalic (dva hráči se dohodnou na vytvoření koalice, ve které si na úkor třetího hráče zvyšují svoji výplatu, přičemž jsou splněny některé další podmínky), projeví se to při zobrazení na redistribuční ploše jako oscilace stavů na liniích nejmenších výplat každého z hráčů, přičemž body odpovídající těmto stavům na jednotlivých liniích nejmenších výplat konvergují k příslušným diskriminačním rovnováhám.

2. Hráči mohou dosáhnout paretovskeho zlepšení oproti situaci popsané v bodě 1., přičemž příslušnou strategii vyjednávání lze definovat a její smysl je intuitivně zřejmý. Příslušná strategie vede k dosažení bodu společně přijatelné rovnováhy – ten je v elementárním redistribučním systému jediný a vykazuje řadu vlastností, které jsou zajímavé jak z čistě matematického hlediska, tak i z hlediska interpretace.

Uvedený výsledek umožnil mj. odhalit význam paralelních her v redistribučních systémech a vytvořit předpoklady pro jejich analýzu. Rozšířenou soustavu redistribučních rovnic pro případ paralelních redistribučních her lze formulovat takto:

$$\sum_j x_{0j} = \sum_j e_{0j} - \eta_0 R_0(X_0 - E_0) - \sum_i \pi_i \sum_j x_{ij}$$

kde:

$i = 1, 2, \dots, M$ jsou jednotlivé paralelní redistribuční hry, v případě $j = 0$ se jedná o původní redistribuční hru

$j = 1, 2, \dots, N$ je index vztahující se k hráčům (označuje to, co se týká prvního, druhého atd. hráče)

a N je celkový počet hráčů

x_{ij} je výplata j -tého hráče v i -té paralelní hře

$\sum_j x_{ij}$ je součet výplat všech hráčů z i -té (základní v případě $i = 0$ v ostatních

j případech paralelní) redistribuční hry

e_{ij} je výplata j -tého hráče v i -té paralelní hře podle jeho výkonnosti v této paralelní hře

η_i koeficient snížení výkonnosti v základní redistribuční hře

$X_i - E_i$ vektor $(x_{i1} - e_{i1}; x_{i2} - e_{i2}; \dots; x_{iN} - e_{iN})$, tj. vektor rozdílů mezi výplatou podle

výkonnosti hráče a jeho skutečnou výplatou v i -té paralelní hře

$R_i(X_i - E_i)$ funkce snížení výnosu z i -té paralelní hry v důsledku odchylky výplat od

výkonnosti hráčů (přičemž jde o výkonnost dle požadavků příslušné paralelní

redistribuční hry)

π_i koeficient vlivu velikosti výplat hráčů v i -té paralelní redistribuční hře na

snížení výplat v základní redistribuční hře

Rozšířenou soustavu redistribučních rovnic pro případ paralelních redistribučních her lze pak číst takto:

- V základní redistribuční hře se součet výplat hráčů ($\sum_j x_{0j}$ sečteno po j) rovná tomu, kolik by mohli dostat, pokud by měli výplaty podle své výkonnosti ($\sum_j e_{0j}$ sečteno po j), ovšem sníženo v důsledku odchylky výplat hráčů od výkonnosti hráčů ($\eta R(X_0 - E_0)$) a dále pak o negativní vliv paralelních redistribučních her na celkovou výkonnost základního redistribučního systému ($\sum_i \pi_i \sum_j x_{ij}$ sečteno po j a i).

- V i -té paralelní redistribuční hře se součet výplat hráčů ($\sum_j x_{ij}$ sečteno po j) rovná tomu, kolik by mohli dostat, pokud by měli výplaty podle své výkonnosti ($\sum_j e_{ij}$ sečteno po j), ovšem sníženo v důsledku odchylky výplat hráčů od výkonnosti hráčů ($\eta_i R(X_i - E_i)$), přitom negativní vliv paralelních redistribučních her na výkonnost kteréhokoli jiného redistribučního systému neuvažujeme (pokud by byla do určité paralelní redistribuční hry vložena další, pak by bylo snadné příslušnou soustavu příslušným způsobem rozšířit, resp. hierarchizovat).

V době zpracování dílčí zprávy byly získány první výsledky založené na modelech vycházejících z výše prezentovaného popisu paralelních redistribučních her a konfrontace těchto modelů s realitou.

Seznam publikací, sdělení, přednášek, zpráv a dalších dílčích výsledků řešení grantového projektu

Impaktované časopisy:

Budinský, P. – Valenčík, R. Applications of Rheory of Redistribution Systems to Analysis Competitivity. *Ekonomický časopis* 3, 2009. ISSN 0013-3035.

Budinský, P. – Valenčík, R. Teorie redistribučních systémů. *Politická ekonomie* 5, 2009. ISSN 0032-3233.

Recenzované časopisy:

Budinský, P. – Valenčík, R. Redistribution Systéme, Cross-Coalitions among them and Complexes of Memes Securing their Robustness. In: *ACTA VŠFS* 1, 2009. ISSN 1802-792X.

Valenčík, R. Aplikace teorie her v ekonomice i politice a otevřené problémy teorie redistribučních systémů. In: *Mensa* č. 3. ročník XVII, květen 2009. ISSN 1211-8877

Sborníky (editované v rámci projektu):

Teorie redistribučních systémů – o čem je a co nového přináší? (ed. Valenčík, R.) Sborník příspěvků z teoretického semináře pořádaného ve spolupráci ČSE a KEMV VŠFS 28.1.2009 v Praze. 2009. Vydáno jako příloha časopisu Marathon. ISSN 1211-8591

Lidský kapitál a investice do vzdělání (Reforma vysokého školství z pohledu teorie her). (ed. Valenčík, R.) Sborník příspěvků z 12. ročníku mezinárodní vědecké konference. Vysoká škola finanční a správní o. p. s. 2009. ISBN 978-80-7408-028-9

Příspěvky ve sbornících z konferencí řešitelů projektu:

Bedretdinov, B. Problematika metody zkoumání redistribučních systémů. In: sb. *Teorie redistribučních systémů – o čem je a co nového přináší?* (ed. Valenčík, R.) Sborník příspěvků z teoretického semináře pořádaného ve spolupráci ČSE a KEMV VŠFS 28.1.2009 v Praze. 2009. Vydáno jako příloha časopisu Marathon. ISSN 1211-8591

Benesch, J. Úvod do teorie redistribučních systémů. In: sb. *Teorie redistribučních systémů – o čem je a co nového přináší?* (ed. Valenčík, R.) Sborník příspěvků z teoretického semináře pořádaného ve spolupráci ČSE a KEMV VŠFS 28.1.2009 v Praze. 2009. Vydáno jako příloha časopisu Marathon. ISSN 1211-8591

Budinský, P. – Valenčík, R. Jak "vypočítat" zdroje morality i příčiny jejího narušení. In: sb. *MEM 2009 Interdisciplinary Relationships in the Theory and Practice of Informatics, Management, Economics and Mathematics*. Catholic University Ružomberok 2009. ISBN 978-80-8084-471-4.

Budinský, P. – Valenčík, R. Teorie redistribučních systémů a memetiku. In: sb. *Teorie redistribučních systémů – o čem je a co nového přináší?* (ed. Valenčík, R.) Sborník příspěvků z teoretického semináře pořádaného ve spolupráci ČSE a KEMV VŠFS 28.1.2009 v Praze. 2009. Vydáno jako příloha časopisu Marathon. ISSN 1211-8591

Mihalčinová (roz. Vysloužilová), H. Vyjednávání v procesu přípravy a realizace reformy terciárního vzdělávání. In: sb. *Lidský kapitál a investice do vzdělání (Reforma vysokého školství z pohledu teorie her)*. (ed. Valenčík, R.) Sborník příspěvků z 12. ročníku mezinárodní vědecké konference. Vysoká škola finanční a správní o. p. s. 2009. ISBN 978-80-7408-028-9

Sekerka, B. Hry a víceúrovňové rozhodování, *Modelování a rozhodování ve veřejné správě* Sborník příspěvků Universita Pardubice, Fakulta ekonomicko správní, květen 2009, ISBN 978-80-7395-204-4

Sekerka, B. Poznámky k teorii redistribučních systémů. In: sb. *Teorie redistribučních systémů – o čem je a co nového přináší?* (ed. Valenčík, R.) Sborník příspěvků z teoretického semináře pořádaného ve spolupráci ČSE a KEMV VŠFS 28.1.2009 v Praze. 2009. Vydáno jako příloha časopisu Marathon. ISSN 1211-8591

Sekerka, B. Náměty pro další výzkum redistribučních systémů. In: sb. *Lidský kapitál a investice do vzdělání (Reforma vysokého školství z pohledu teorie her)*. (ed. Valenčík, R.) Sborník příspěvků z 12. ročníku mezinárodní vědecké konference. Vysoká škola finanční a správní o. p. s. 2009. ISBN 978-80-7408-028-9

Valenčík, R. O kontextech semináře k redistribučním systémům. In: sb. *Teorie redistribučních systémů – o čem je a co nového přináší?* (ed. Valenčík, R.) Sborník příspěvků z teoretického semináře pořádaného ve spolupráci ČSE a KEMV VŠFS 28.1.2009 v Praze. 2009. Vydáno jako příloha časopisu Marathon. ISSN 1211-8591

Valenčík, R. Skutečné příčiny iracionality ve sporech o reformách systémů sociálního investování a sociálního pojištění. In: *Bílá místa teorie a černé díry reform ve veřejném sektoru. Sborník příspěvků z mezinárodního vědeckého semináře*. FSV MU, Šlapanice: 2009. ISBN 978-80-7399-657-4.

Valenčík, R. Mohou memy zablokovat reformy?(Co musí vzít v úvahu veřejné politiky.) In: *Theoretical and Practical Aspects of Public Finance*. Praha: VŠE, 2009. ISBN 978-80-245-1513-7.

- Valenčík, R. – Bedretdinov, R. Lidský kapitál, sociální kapitál, křížové koalice a redistribuční hry. In: *sb. Reprodukce lidského kapitálu - vzájemné vazby a souvislosti II. ročník*. ISBN 978-80-245-1434-5
- Valenčík, R. – Bedretdinov, R. Racionální základ morality v redistribučních systémech. In: *sb. IMEM 2009 Interdisciplinary Relationships in the Theory and Practice of Informatics, Management, Economics and Mathematics*. Catholic University Ružomberok 2009c. ISBN 978-80-8084-471-4.
- Valenčík, R. – Bedretdinov, R. Racionální základ morality v redistribučních systémech. In: *sb. Ekonomické znalosti pro tržní praxi*. KAE UP, Olomouc 9. – 10.9.2009 ISBN 978-80-87273-02-9
- Valenčík, R. a kol. Matematické základy teorie redistribučních systémů (úvodní poznámky). In: *sb. Lidský kapitál a investice do vzdělání (Reforma vysokého školství z pohledu teorie her)*. (ed. Valenčík, R.) Sborník příspěvků z 12. ročníku mezinárodní vědecké konference. Vysoká škola finanční a správní o. p. s. 2009. ISBN 978-80-7408-028-9
- Valenčík, R. – Vávra, P. Počítačový model redistribučního systému a jeho manažerské aplikace. In: *sb. IMEM 2009 Interdisciplinary Relationships in the Theory and Practice of Informatics, Management, Economics and Mathematics*. Catholic University Ružomberok 2009c. ISBN 978-80-8084-471-4.
- Vávra, P. Vývoj počítačového modelu redistribučního systému a jeho možné zařazení do vzdělávacího systému. In: *sb. Lidský kapitál a investice do vzdělání (Reforma vysokého školství z pohledu teorie her)*. (ed. Valenčík, R.) Sborník příspěvků z 12. ročníku mezinárodní vědecké konference. Vysoká škola finanční a správní o. p. s. 2009. ISBN 978-80-7408-028-9
- Vávra, P. – Valenčík, R. Počítačový model vyjednávání. In: *sb. Teorie redistribučních systémů – o čem je a co nového přináší?* (ed. Valenčík, R.) Sborník příspěvků z teoretického semináře pořádaného ve spolupráci ČSE a KEMV VŠFS 28.1.2009 v Praze. 2009. Vydáno jako příloha časopisu Marathon. ISSN 1211-8591
- Vysloužilová, H. Vyjednávání v elementárním redistribučním systému. In: *sb. Teorie redistribučních systémů – o čem je a co nového přináší?* (ed. Valenčík, R.) Sborník příspěvků z teoretického semináře pořádaného ve spolupráci ČSE a KEMV VŠFS 28.1.2009 v Praze. 2009. Vydáno jako příloha časopisu Marathon. ISSN 1211-8591
- Wawrosz, P. Vstup na trh znalostí. In: *sb. Ekonomické znalosti pro tržní praxi*. Katedra demografie VŠE, 14. - 15.2009. ISBN 978-80-87273-02-9
- Wawrosz P. Instituce a teorie redistribučních systémů. In: *sb. Teorie redistribučních systémů – o čem je a co nového přináší?* (ed. Valenčík, R.) Sborník příspěvků z teoretického semináře pořádaného ve spolupráci ČSE a KEMV VŠFS 28.1.2009 v Praze. 2009. Vydáno jako příloha časopisu Marathon. ISSN 1211-8591
- Wawrosz, P. Ekonomická krize, lidský a sociální kapitál. In: *sb. Lidský kapitál a investice do vzdělání (Reforma vysokého školství z pohledu teorie her)*. (ed. Valenčík, R.) Sborník příspěvků z 12. ročníku mezinárodní vědecké konference. Vysoká škola finanční a správní o. p. s. 2009. ISBN 978-80-7408-028-9

Příspěvky ve sbornících odborníků, kteří se podílejí formou dobrovolné spolupráce na řešení tématu projektu GA ČR číslo 402/09/0086 Teorie redistribučních systémů (bez nároku na odměnu)

- Bedretdinov, R. Komplementarita a rivalita hráčů z hlediska teorie redistribučních systémů. In: *sb. Lidský kapitál a investice do vzdělání (Reforma vysokého školství z pohledu teorie her)*. (ed. Valenčík, R.) Sborník příspěvků z 12. ročníku mezinárodní vědecké konference. Vysoká škola finanční a správní o. p. s. 2009. ISBN 978-80-7408-028-9
- Fišerová, E. Interpretace lidského kapitálu podle Garyho Beckera. In: *sb. Lidský kapitál a investice do vzdělání (Reforma vysokého školství z pohledu teorie her)*. (ed. Valenčík, R.) Sborník příspěvků z 12. ročníku mezinárodní vědecké konference. Vysoká škola finanční a správní o. p. s. 2009. ISBN 978-80-7408-028-9
- Heissler, H. Náprava veřejného stavu má se začínati od škol. In: *sb. Lidský kapitál a investice do vzdělání (Reforma vysokého školství z pohledu teorie her)*. (ed. Valenčík, R.) Sborník příspěvků z 12. ročníku mezinárodní vědecké konference. Vysoká škola finanční a správní o. p. s. 2009. ISBN 978-80-7408-028-9
- Hudík, M. Interpretace redistribuční rovnice. In: *sb. Teorie redistribučních systémů – o čem je a co nového přináší?* (ed. Valenčík, R.) Sborník příspěvků z teoretického semináře pořádaného ve spolupráci ČSE a KEMV VŠFS 28.1.2009 v Praze. 2009. Vydáno jako příloha časopisu Marathon. ISSN 1211-8591
- Leinweber, V. Financování investičních celků jako podpora rozvoje průmyslu v ČR a EU. In: *sb. Lidský kapitál a investice do vzdělání (Reforma vysokého školství z pohledu teorie her)*. (ed. Valenčík, R.) Sborník příspěvků z 12. ročníku mezinárodní vědecké konference. Vysoká škola finanční a správní o. p. s. 2009. ISBN 978-80-7408-028-9
- Mertl, J. Reflexe teorie redistribučních systémů In: *sb. Teorie redistribučních systémů – o čem je a co nového přináší?* (ed. Valenčík, R.) Sborník příspěvků z teoretického semináře pořádaného ve spolupráci ČSE a KEMV VŠFS 28.1.2009 v Praze. 2009. Vydáno jako příloha časopisu Marathon. ISSN 1211-8591

Mihola, J. Socio-psychologické aspekty dosažení konsenzuálního bodu. In: sb. *Lidský kapitál a investice do vzdělání (Reforma vysokého školství z pohledu teorie her)*. (ed. Valenčík, R.) Sborník příspěvků z 12. ročníku mezinárodní vědecké konference. Vysoká škola finanční a správní o. p. s. 2009. ISBN 978-80-7408-028-9

Stáňa, I. Paralelní redistribuční systémy. In: sb. *Lidský kapitál a investice do vzdělání (Reforma vysokého školství z pohledu teorie her)*. (ed. Valenčík, R.) Sborník příspěvků z 12. ročníku mezinárodní vědecké konference. Vysoká škola finanční a správní o. p. s. 2009. ISBN 978-80-7408-028-9

Stáňa, I. Proč je přesné zpracování matematických základů tak důležité. In: sb. *Lidský kapitál a investice do vzdělání (Reforma vysokého školství z pohledu teorie her)*. (ed. Valenčík, R.) Sborník příspěvků z 12. ročníku mezinárodní vědecké konference. Vysoká škola finanční a správní o. p. s. 2009. ISBN 978-80-7408-028-9

Štědroň, B. Pyramidové hry, teorie redistribučních systémů a současná krize. In: sb. *Teorie redistribučních systémů – o čem je a co nového přináší?* (ed. Valenčík, R.) Sborník příspěvků z teoretického semináře pořádaného ve spolupráci ČSE a KEMV VŠFS 28.1.2009 v Praze. 2009. Vydáno jako příloha časopisu Marathon. ISSN 1211-8591

Žák, L. Několik poznámek k problematice redistribučních systémů. In: sb. *Lidský kapitál a investice do vzdělání (Reforma vysokého školství z pohledu teorie her)*. (ed. Valenčík, R.) Sborník příspěvků z 12. ročníku mezinárodní vědecké konference. Vysoká škola finanční a správní o. p. s. 2009. ISBN 978-80-7408-028-9

Žák, L. Dříve než aplikujeme teorii her k problematice reform... In: sb. *Lidský kapitál a investice do vzdělání (Reforma vysokého školství z pohledu teorie her)*. (ed. Valenčík, R.) Sborník příspěvků z 12. ročníku mezinárodní vědecké konference. Vysoká škola finanční a správní o. p. s. 2009. ISBN 978-80-7408-028-9

Plán práce na rok 2010

V souladu se zadáním projektu byly na druhý rok stanoveny následující úkoly (citováno z návrhu projektu):

"- *Teoretický seminář (týdně), uveřejnění nejméně 6 pracovních materiálů na www.vsfs.cz/vyzkum-a-projekty/seminar/*

- *Mezinárodní vědecká konference, vydání sborníku (září).*
- *Účast a vystoupení na konferencích (květen, říjen).*
- *Počítačový model redistribučního systému (verze určená širší veřejnosti, která umožní simulovat různé prakticky relevantní situace v organizacích a institucích různého typu).*
- *Odevzdání odborného pojednání do impaktovaného časopisu.*
- *Průběžné využití některých výsledků v rámci volitelného předmětu Mikroekonomické aplikace teorie her a vedení diplomových a doktorských prací"*

Uvedené úkoly si nevyžadují změna ve směru redukce. Úspěšný postup řešení však umožňuje úkoly doplnit a konkretizovat zejména ve dvou směrech:

- *Prezentovat během roku 2010 byla teorii redistribučních systémů jako původní, nosnou a perspektivní teorii.*
- *Formou odborné spolupráce motivované atraktivností tématu zapojit do rozvíjení této perspektivní teorie další odborníky, zejména ze zahraničí. Formulovat konkrétní problémy (např. matematické teoremy, které lze dokázat, či hypotézy, které lze deduktivně potvrdit či vyvrátit).*

Závěrečná poznámka

Tato dílčí zpráva byla uveřejněna (ještě v roce 2009, tj. více než s dvoutýdenním předstihem) jako veřejně přístupná příloha Teoretického semináře EPS na téma Výsledky projektu GA ČR Teorie redistribučních systémů v roce 2009, který se konal 13.1.2010. Zde spolu s výsledky řešení tohoto grantového projektu za rok 2009 byla veřejně projednána a pozitivně hodnocena. Přípomínky a náměty budou využity ve druhém roce řešení projektu.

12. ročník Konference Lidský kapitál a investice do vzdělání 2009

Radim Valenčík

Jako každoročně, letos již po dvanácté se na podzim konala mezinárodní vědecká konference Lidský kapitál a investice do vzdělání. Téma, které považujeme za zásadní a jehož tradici udržujeme, jsme tentokrát specifikovali tak, abychom ukázali možnost využití teorii her při analýze toho, co se v souvislosti s přípravou a realizací v dané oblasti odehrává.

Každý rok se snažíme přijít s něčím novým. Nejinak tomu bylo i letos. Rozhodli jsme se, že kromě již zmíněné inovace v zaměření konference na využití aparátu teorie her, dáme jí i netradiční pracovní charakter. Tak, aby od vyhlášení tématu a data konání až do uzavření přípravy sborníku byly příspěvky nejen předneseny, ale aby přinesly podněty, na které budou mít účastníci konference možnost reagovat. Naším cílem bylo, aby se poznání v dané oblasti posunulo o kus dál a aby se na tomto posunu účastníci aktivně podíleli. To jsme se snažili dosáhnout následujícím postupem:

1. V červnu, krátce po zveřejnění zaměření, pojetí a harmonogramu realizace konference jsme na jejich www stránkách zpřístupnili obsáhlý (téměř dvoustředstránkový) podkladový materiál s lehce provokativním názvem Teorie redistribučních systémů a dešifrování chování člověka (je součástí materiálů na CD v tomto sborníku). Ten vycházel z výsledků tří navazujících grantů GA ČR – Efektivnosti investování do lidského kapitálu (řešeno v letech 2003-2005), Investování do sociálního kapitálu a efektivnost (řešeno v letech 2006-2008) a Teorie redistribučních systémů (řešeno v letech 2009-2011 pod číslem 402/09/0086), dále pak projektu Specifického výzkumu na vysokých školách podporovaného MŠMT stejného názvu, do kterého jsou zapojeni i studenti (jmenovitě I. Stáňa a O. Zhylinkov) a projektu IGA VŠFS. Zájemce o účast na konferenci jsme vyzvali k tomu, aby se podle svých možností s tímto materiálem seznámili a pokusili na něj reagovat.

2. Příspěvky, které jsme obdrželi před konáním konference, jsme vyvěsili rovněž na www stránkách tak, aby na sebe v průběhu konference mohli jednotliví účastníci reagovat.

3. Jednání jsme rozdělili do tří bloků. Do prvního bloku s názvem Vzdělání a lidský kapitál ve společenských souvislostech jsme zařadili příspěvky, které se věnovaly problematice vzdělání obecně. Do druhého bloku nazvaného Problémy reformy v oblasti vzdělání jsme zařadili příspěvky, které reagovaly na problematiku realizace reformy v dané oblasti, aniž by však k její analýze explicitně využily aparát teorie her. Do třetího bloku s názvem Hry o reformu a (proč) teorie redistribučních systémů jsme pak zařadili příspěvky, které určitým způsobem vycházely ze zveřejněného podkladového materiálu a buď na něj kriticky reagovaly nebo se snažily využít aparát teorie redistribučních systémů k analýze problematiky reformy v oblasti vzdělání.

4. Pracovní charakter konference jsme promítli i do způsobu prezentace příspěvků. Každý z účastníků byl požádán o maximální stručnost a o zdůraznění hlavní myšlenky tak, aby těžiště každého bloku bylo v diskusi k těm otázkám a problémům, které vyvolají zájem.

5. Účastníci konference byli vyzváni, aby v případě zájmu připravili (v souladu s informací, kterou dostali již při přípravě konference) sekundární příspěvky reagující na to, co je při vlastním konání konference a při seznámení se s primárními příspěvky zaujalo.

Akademická obec byla oslovena materiálem, ve kterém se uvádělo: „*V současné době proces investování do lidského kapitálu ovlivňuje zejména reforma terciárního vzdělání vycházející z koncepce v Bílé knize terciárního vzdělávání (viz <http://www.msmt.cz/bila-kniha>) a z ní vycházející věcný záměr zákona o terciárním vzdělávání (viz <http://www.msmt.cz/reforma-terciarniho-vzdelavani/vecny-zamer-zakona>). K uvedeným materiálům probíhá v akademické obci poměrně bouřlivá diskuse. Na letošní konferenci se na uvedenou problematiku podíváme očima teorie her a pokusíme se odpovědět na otázky:*

1. *Kdo jsou hráči v procesu přípravy a realizace reformy v oblasti terciárního vzdělávání?*
2. *Jaké sledující cíle a jaké používají strategie?*
3. *Kdo v současné době vyhrává a kdo prohrává, kdo co získal a kdo co ztratil, kdo může získat a komu hrozí ztráta?*
4. *Co či kdo ještě může vstoupit do hry a ovlivnit výsledek?*

Aby se nám náš závěr vydařil a příprava na konferenci i její vlastní průběh přinesly co nejvíce nových myšlenek a podnětů, vybízíme účastníky k následujícímu:

1. *Pokuste se vlastní názor na problematiku reformy vysokého školství vyjádřit v terminologii teorie her (hráči, jejich strategie, rozdělení zisků) – uvidíte, že již to Vás bude inspirovat.*

2. Připravte se, že na konferenci budou jen stručné prezentace příspěvků v podobě zdůraznění hlavní myšlenky („slova do pralice“).

3. Většina času bude věnována výměně názorů, kdy všichni účastníci budou u kulatého stolu a po prezentaci hlavní myšlenky svého příspěvku na sebe budou vzájemně reagovat v kvalifikovaně moderované rozpravě – takže se seznámte s tím, s čím přijdou ostatní a buďte aktivní.

4. Předem zasláná příspěvky budou od 1.9. vyvěšovány na www.vsfs.cz, aby na jedné straně účastníci mohli dopředu prezentovat své myšlenky a na druhé straně ostatní se mohli připravit na ně kvalifikovaně reagovat – proto neváhejte a zašlete je do dané doby, aby již 1.9. mohly být vyvěšeny.

5. Do týdne od skončení konference budou přijímány příspěvky reagující na průběh výměny názorů či na konkrétní prezentace – využijte a zajistěte si zveřejnění dalšího příspěvku.

6. Příspěvky budou rozděleny podle zaměření do tří skupin a po jejich prezentaci k nim bude následovat moderovaná diskuse.

Z konference bude vydán recenzovaný sborník, v němž (v souladu s výše řečeným) může mít každý autor dva příspěvky. Bude také uvedeno a ověřeno, kolikrát byl který z přednesených příspěvků citován. “

Takto pojatá příprava a vlastní průběh konference byly poměrně náročné jak z hlediska organizačního zabezpečení, tak i obsahového vedení konference. Dosažené výsledky však lze hodnotit jednoznačně pozitivně. Snad poprvé v českých podmínkách se podařilo uvedeným postupem zvládnout „dvoufázové“ pojetí konference (vycházející ze zahraničních zkušeností) a dosáhnout toho, že na sebe účastníci reagovali nejen v ústních diskusích, ale i formou dodaných příspěvků. Pozitivním jevem bylo i to, že výsledky z oblasti teorie redistribučních systémů byly diskutovány či využívány i v příspěvcích autorů, kteří do doby přípravy či konání konference s tímto zabývajícím se touto problematikou nespolečně pracovali.

Příspěvky na CD součástí sborníku uveřejňujeme bez úpravy (resp. jen s mírnými technickými úpravami), zachováváme grafickou úpravu autorů. V případě, že autoři dodali prezentaci, je zařazena do CD části sborníku rovněž. Ve stručném přehledu obsahu jednotlivých příspěvků v tištěné části sborníku je obsaženo to, co jsme považovali za nejdůležitější. Tj. záměrně jsme nešli cestou zveřejnění anotací (které mnohdy působí „mrtvě“), ale výběru těch myšlenek, o nichž předpokládáme, že mohou nejvíce zaujmout, příp. podle nichž si může čtenář udělat nejpřesnější představu o obsahu a pojetí celého příspěvku. Pořadí stručné prezentace hlavních myšlenek jednotlivých příspěvků v tištěné části se mírně odchyluje od toho, jak konference proběhla. Je to dáno tím, že jsme upřednostnili obsahové zaměření. Program konference byl totiž upraven dle časových dispozic účastníků..

O tom, jak se podařilo navázat spolupráci, svědčí tři vhodně se doplňující sekundární příspěvky – L. Žáka, J. Míholy a R. Bedretdinov (uvedeno v pořadí, ve kterém sekundární příspěvky došly). Připomeňme, co zdůrazňují. L. Žák to, že v případě, kdy se hráči doplňují a nikdo z nich není vylučitelný, budou se dělit o výsledek bez vzájemné diskriminace. J. Míhola upozorňuje na to, že každý z nás je vhodný pro něco jiného, a pokud se podaří zajistit vzájemnou kompatibilitu hráčů, má to na výkon celého systému blahodárny vliv. R. Bedretdinov ukazuje, že lze (ale v plné míře spíše někdy v budoucnu) vytvořit podmínky umožňující, aby přínos každého měl takovou hodnotu jako přínos kohokoli jiného, a tudíž se nehrály hry na vytváření diskriminujících koalic.

Letošní konference vytváří dobrý základ pro následující 13. ročník. Předpokládáme, že v roce 2010 bude konference dvoudenní s významnou mezinárodní účastí. Půjde na ní především o porovnání výsledků původního výzkumu v oblasti aplikací teorie her na problematiku reformy v systémech sociálního investování a sociálního pojištění s přístupem v jiných zemích a jiných pracovištích. Do doby konání konference očekáváme:

- Dotvoření matematických základů teorie redistribučních systémů tak, aby mohla být efektivně využívána při řešení konkrétních problémů.

- Pokrok ve zkoumání problematiky paralelních redistribučních her (ve vazbě na analýzu determinantů vývoje lidské psychiky, na tvorbu sociálních sítí a vývoj institucionálního prostředí) včetně vytvoření jejich matematického modelu.

- Uplatnění metod vycházejících z teorie redistribučních systémů k analýze průběhu reformy systémů sociálního investování a sociálního pojištění v našich podmínkách.

Souhrnný materiál s průběžně dosaženými výsledky, ze kterého bude koncepce a příprava konference vycházet, bude uveřejněn v červnu 2010.

PRVNÍ BLOK - VZDĚLÁNÍ A LIDSKÝ KAPITÁL VE SPOLEČENSKÝCH SOUVISLOSTECH

VLADIMÍR ČECHÁK:

Úvodní slovo ke konferenci: Reforma systému vzdělávání nebo reforma vzdělání?

Úvahy i předcházejí diskuse kromě více méně technologicko-realizačních otázek spojených s reformou systému vzdělání otevřely i obecnější, ale také v jistém smyslu podstatnější otázky, které směřovaly k postizení charakteru „vzdělání“ jako takového, ale také k otázce nutnosti či „rozsahu“ zmíněných reform, dnešním termínem řečeno, terciárního vzdělávání. V oblasti vysokých škol probíhá vývoj neustále (nejen u nás) od dob jejich vzniku a bylo by bezesporu (z historického hlediska) zajímavé, které „části“ tohoto „vývoje“ označit termínem „reforma“. K tomu několik poznámek týkajících se boloňského procesu:

1. K obzvláště pikantním aspektům boloňského procesu patří propočet studijních výkonů podle systému ECTS (European Credit Transfer System), pro což se v Německu začíná etablovat krásný termín „výkonnostní body“. (U nás kredity.) Měří se jimi údajně student workload, tedy pracovní objem, jaký student potřebuje pro dosažení určitého učebního cíle.

2. Společnost vědění není ani žádnou novinkou, ani nenahradí společnost industriální. Spíše je na místě konstatovat, že četné reformy školství směřují k industrializaci a ekonomizaci vědění.

3. Mnohé z toho, co se propaguje a proklamuje pod heslem společnost vědění, se při bližším pohledu ukáže jen jako rétorická figura, která je zavázána ani ne tak myšlenke vzdělanosti, jako konkrétním politickým a ekonomickým zájmům.

3. Nevzdělanost není myšlena pouze prostá absence vzdělání, ani určitá forma nekultivovanosti, nýbrž dnes už velmi intenzivní zacházení s věděním zcela mimo sféru idey vzdělanosti.

4. Nevzdělanost dnes není ani individuálním selháním, ani výsledkem chybné vzdělávací politiky. Nevzdělanost je osudem nás všech, protože je nutnou konsekvencí kapitalizace ducha.

5. Mluví-li se o výzkumu a vývoji, jde o výrobní prostory vědění, které má být co nejdříve transferováno do zóny ekonomického zhodnocení.

6. Mluví-li se o univerzitách jako o podnicích, které vedou manažeři vědění, kteří předkládají bilance vědění, podle nichž se dá poznat, zda je poměr vstupů a výstupů rentabilní, že je nutné aplikovat na vědění všechny průmyslové postupy a definované parametry podnikového hospodářství.

DEAN BRABEC:

Vystoupení zástupce organizací spolupracujících s VŠFS

Klub finančních ředitelů je dlouhodobý partner VŠFS. Jedná se o neformální sdružení, které má nyní více než 130 členů. Hlavní vizí je zvládnutí finančního řízení na světové úrovni. K tomu patří i vzdělávání. Každý rok pořádáme šest workshopů na různá témata. V letošním roce byly věnovány převážně hospodářské krizi. Poslední byl věnován otázce jak využít krizi jako akviziční příležitost. Zaznělo zde mnoho optimismu. Vzešlo odtud doporučení k vyhledávání vhodných příležitostí pro investování. Pořádáme též výroční konference, volíme finančního ředitele roku. Staráme se o kariéru finančních ředitelů. Jednou měsíčně vydáváme newsletter. S VŠFS spolupracujeme při volbě finančního ředitele roku a při hledání finančního talentu roku. Dohodli jsme se na tom, že tento mladý talent má možnost získat bezplatné studium MBA na VŠFS. Společně realizujeme projekty v oblasti analýz, výzkumů apod. Tématem letošního roku byla studie efektivnosti v oblasti finančního řízení. Studii chceme prezentovat na naší výroční konferenci.

BOHUMÍR ŠTĚDRŇ, JANA HALÍŘOVÁ, JAN SVATOŠ

Systémové aspekty technologického vývoje a lidského činitele

Příspěvek pojednává o současném trendu megaintegrace mediálního, informačního, telekomunikačního, energetického odvětví a o fenoménu distribuovaných výpočtů v kontextu

vývoje lidského činitele... V současné době lze identifikovat tendence expanze Internetu v lidské společnosti a to jak v privátní, tak ve veřejné sféře. Internet dnes představuje nejvýznamnější komunikační kanál, který svou komplexností poskytuje uživateli informace pro jeho profesní a osobní růst.

Na konferenci Future of Media Summit byl v roce 2006 zpracován zajímavý diagram analyzující vzájemné vazby mezi největšími a nejdůležitějšími subjekty, právě v oblasti telekomunikací, médií a IT společností (TMT). Společnosti zahrnuté do této analýzy byly vybrány na základě uznávaného žebříčku časopisu Forbes Global 2000. Existence vazeb mezi sektory informačních technologií, médií a telekomunikací společně dále se sektorem energetiky byla rovněž dokázána ve studii článku B. Štědrně a O. Lohnického Megaintegrace (Automatizace: Trendy pro manažery, 2008, roč. 51, č. 7-8, s. 447).

Jsme svědky mimořádné koncentrace segmentu ITC. Je možné hovořit i o megaintegraci, která si vyžádá nově strukturovat investice do lidského činitele včetně nově koncipovaných vzdělávacích programů. Je pravděpodobné, že během několika desetiletí dojde k následujícím změnám:

- více než 90 % populace má vysokoškolské vzdělání,
- angličtina se stává jazykem celé civilizace,
- nesmrtnost je symbolem společenského postavení,
- největším segmentem na mediálním trhu jsou senioři a biosféra
- na místo Internetu nastupují gridové sítě;
- startuje vodíková ekonomika,

- více než 50 % slov podstatně změni význam (např. výraz SPAM původně znamenal maso v konzervě),
- dochází k super konvergenci: jediná počítačová a energetická síť zajišťuje všechny druhy služeb od mediálního a pedagogického segmentu až po lékařskou péči.

KATEŘINA MARŠÍKOVÁ:

Financování vysokoškolského vzdělávání ve vybraných zemích EU

Lidský kapitál je dle OECD definován jako znalosti, dovednosti, schopnosti a vlastnosti, jež usnadňují tvorbu osobních, společenských a ekonomických hodnot a blahobytu. Měření lidského kapitálu má své ekonomické opodstatnění. Rozlišujeme dva hlavní efekty jeho existence – na úrovni jedince a na úrovni společnosti – a to soukromou a společenskou (sociální) míru návratnosti investic do lidského kapitálu. Na úrovni jedince se nárůst lidského kapitálu projevuje zejména vyššími výdělky a vyšší zaměstnatelností, na úrovni společnosti pak vyšší produkcí. Právě vysoká soukromá míra návratnosti je argumentem pro to, aby se na financování veřejného vysokého školství nepodíleli pouze daňoví poplatníci prostřednictvím státního rozpočtu, ale právě samotní studenti či absolventi vysoké školy. Návratnost investic do vzdělání je hodnocena na všech úrovních – primární, sekundární, i terciární, a to na makroekonomické i mikroekonomické úrovni. V rámci Evropy nalezneme země, které stále poskytují bezplatné vysokoškolské vzdělávání na veřejných vysokých školách (např. ve Skandinávii či Střední a Východní Evropě), ale také země, kde je školné požadováno, jak je tomu v případě Anglie či Portugalska, i když způsob placení školného i jeho podíl na celkovém financování vysokoškolského sektoru se v těchto dvou zmíněných zemích liší. V Anglii prošel novodobý systém placení školného na veřejných vysokých školách dvěma zásadními změnami. První bylo zavedení školného ve výši 1000 liber v akademickém roce 1998/1999. Výše školného byla každoročně upravována o výši inflace. Posledním rokem, kdy se aplikoval tento tzv. starý systém, byl rok 2005/2006 a v této době činilo školné 1175 liber. Od roku 2006 se systém placení školného změnil. Školy mají možnost vybírat školné až 3000 liber a jedná se o systém odloženého školného. Školné se opět každoročně zvyšuje o míru inflace a pro akademický rok 2009/2010 je jeho maximální výše stanovena na 3225 liber ročně. Zásadní změnou je ale to, že studenti neplatí školné předem, ale berou si jakousi půjčku, která je splatná až po ukončení studia v závislosti na jejich příjmu. V portugalském systému vysokoškolského vzdělávání představuje soukromý sektor doplněk k veřejnému sektoru, poskytující své služby přibližně čtvrtině studentů. Zbývajících 75% vysokoškolských studentů studuje na veřejných institucích. V obou sektorech studenti vyhledávají spíše univerzitní vzdělání, které se těší většímu společenskému uznání a prestiži. Více než třetina studentů všech studentů pak volí vzdělávání polytechnického typu. Na veřejných vysokých školách v Portugalsku bylo postupně zaváděno školné, a to od minimální částky 6 Euro v roce 1992 až po současnost, kdy na akademický rok 2008/09 stanovila vláda horní hranici poplatků na €972,14 pro studijní programy bakalářského stupně vysokoškolského studia. Jak napovídají výše uvedené příklady, zdrojem financování na veřejných vysokých školách by mohlo být do budoucna zavedení školného i v České republice, jak navrhuje také Bílá kniha terciárního vzdělávání. Ke schválení tohoto systému však povede ještě dlouhá cesta a bude třeba splnit řadu předpokladů pro jeho plnou funkčnost a nalézt dostatečnou politickou vůli.

JAN FIALA - MARTINA FIALOVÁ:

Lidské zdroje a technostres

Príspevek přináší základní charakteristiku technostresu z hlediska historických souvislostí, příčin a projevů. Navrhuje novou, obecnější definici technostresu a diskutuje přípravu adaptovaného dotazníku jako nástroje pro kvantifikaci a hodnocení technostresu. V závěru demonstuje aplikaci přístupu na praktickém příkladu.

Technostres (*Technostress*) je fenoménem velmi současným. Spočívá v nesouladu mezi biologickou přirozeností člověka a technologickým pokrokem. Z tohoto nesouladu vyplývají četné důsledky pro jedince i pro společnost. Vliv technostresu na naši civilizaci je popisován desítky let a v průběhu času tento vliv zcela nepochybně posiluje. Zároveň platí, že technostres je fenoménem podceňovaným. V tomto směru lze předvídat, že studiu technostresu a aplikaci zjištěných poznatků bude věnována rostoucí pozornost.

Technostres má negativní vliv na hospodaření organizací. Tento vliv je detekovatelný, do jisté míry měřitelný a do jisté míry odstranitelný. Očekáváme, že zpřesnění metody měření technostresu v individuální rovině a další analýza jeho dopadů na firmy umožní mimo jiné racionální kvantifikaci nákladů na odstranění technostresu.

VLADIMÍR HRNČÍŘ - VÁCLAV LEINWEBER - EVA PREININGEROVÁ:

Financování investičních celků jako podpora rozvoje průmyslu v ČR a EU

Príspevek ukazuje na souvislosti mezi teorií redistribučních systémů a podporou průmyslu obecně. Výzvou českého školství je v současné době intenzivnější propojení s praxí. Jedná se o dopad investice do vzdělávání na reálnou ekonomiku. Abychom hře, ve které se střetává školství s praxí a vytváří se hodnoty nejen lidského kapitálu, ale i nabízí zvýšení potenciálních obchodních a ekonomických možností této země, měli bychom si nejprve vymezit hráče a hřiště, na kterém tito hráči hrají.

Hlavními hráči jsou výrobci zařízení a hlavně strojírenské podniky. Vzhledem k exportnímu zaměření České Republiky a neblahému postupnému krachování tradičních výrobních a hlavně strojírenských továren začíná být

situace alarmující. HDP České Republiky sice v posledních letech rostl, ale podíl investičních celků vyvážených do zahraničí je v celkovém objemu nedostačující.

Analytické myšlení je nutnou základní kvalifikací pro lidi, kteří budou pracovat kupříkladu v projektovém financování. Samozřejmostí bude i využití poznatků z teorie her a jejich aplikace v reálném životě. Hráčům dokáže otevřít oči a oni pak budou schopni vyčísřit úplně a ve správné struktuře všechna možná řešení, které hra může mít. Vytvoření analytického a kreativního myšlení je tedy nezbytným nástrojem pro rozvoj průmyslu jak na českém hřišti tak i na hřištích ostatních.

JAROSLAV JIRÁSEK:

Krize, podniky a inovace

Znalci financí vyslovují často přesvědčení, že finance po krizi budou jiné. Uvedu tři příklady obecných problémů, k nimž by měla univerzita zaujmát stanovisko a obcerstvosvat své výukové programy:

- Za prvé otázky nového mezinárodního měnového řádu. Americký dolar ztrácí své všeobecné postavení a mnozí se návrhy vytvořit novou široce přijatelnou měnu. Zejména UNCTAD ve své letošní výroční zprávě přímo vyhlašuje, že je třeba přijmout novou mezinárodní měnu. A je podporován tzv. Stiglitzovou komisí. V úvahu připadají kombinace národních měn, přímo národní měny, zlato, SDR nebo Keynesův zapomenutý bancor, tj. koš třiceti komodit.

- Za druhé jde o mezinárodní regulaci bank a financí, k němuž dospěla též nedávná konference předních dvaceti zemí v Pittsburghu. Finanční regulace byla už několikrát zvažována a mohla by se stát závaznou součástí světových financí.

- Za třetí je již delší dobu na pořadu světové sjednocení účetnictví. K tomu rozhodnutí se dospělo po neblahém kolapsu amerického Enronu. Úloha je mimořádně složitá a její naplnění se vleče, protože účetní soustava bývá těsně vázána na jurisdikci jednotlivých států.

Vliv inovací na podnik mistry dospěl tak daleko, že vzájemný vztah podniku a inovací se převrátil. Sám podnik se stal inovací. Governance podniku se stala knowledge governance, všechno – stavba podniku, rozdělení práce, funkce atp. se řídí podle potřeb stálé inovace.

JIRÍ ŠNAJDAR:

Inovativní metoda studia

Podstatou projektu je využití a tvorba výukových databází, vytvoření speciálních znalostních databází pro středoškolské vzdělání se zvláštním důrazem na maturitní předměty a jejich otestování při praktické výuce.

Tým odborníků vytvořil výukové databáze v uplynulých čtyřech letech. Nové databáze jsou založeny na pečlivém výběru klíčových pojmů v jednotlivých předmětech. Zde je možné na příklad vybrat 5 500 pojmů, které jsou definovány odborníky v daných sférách, a kteří je autentizují. Definice jsou doplněny výklady a odkazy na další zdroje informací nebo znalostí, které se dají snadno a okamžitě vyhledat.

Guvernér Kalifornie pan Schwarzenegger se zmínil v nedávné minulosti, o možnosti a výměně klasických učebnic na Kalifornských školách na učebnice elektronické. Toto bylo komentováno světovým tiskem. Centrum pro demokracii a svobodné podnikání Praha o.p.s., oslovilo guvernéra s gratulací k jeho myšlence a současně podalo informaci o podobném projektu v ČR., který je již rozpracován v posledních 4 – letech. K velkému údivu došla velmi pozitivní odpověď do Prahy od Kalifornského ministra školství a vzdělávání, že je připraven na kooperaci a spolupráci s Prahou, jakmile se mu podaří připravit tým specialistů v Kalifornii. Snad v brzké budoucnosti se může rozvíjet společná práce mezi odborníky v Kalifornii a České republice.

JANA KUŘETOVÁ, OTAKAR NĚMEC:

Role státu a podniků v reformě vzdělávání směřem ke konkurenceschopnosti

Autoři po analýze výstupů školství v Evropské unii konstatují, že existuje korelace mezi kvalitou a strukturou absolventů na jedné straně a úrovní a tvarem ekonomiky na druhé straně. Následně diskutují o roli státu a podniků v reformě vzdělávání. Vzhledem k zainteresovanosti mikroekonomických i makroekonomických subjektů na tom, aby na trh práce přicházela vhodná pracovní síla, měly by se podniky i stát podílet na vzniku reformy vzdělávání ve svém vlastním zájmu co nejintenzivněji. Podniky by měly poskytnout pro potřeby reformy nezbytná data o budoucí potřebě zaměstnanců, na samotné nové formě vzdělávání by se měly podílet jako partner vzdělávacích institucí poskytující praktické vzdělání. Stát kromě přípravy a zavedení reformy má druhou významnou roli jako moderátor mnohostranného rozhovoru mezi školami a podniky.

Reforma školství by se měla opírat o empirická data o úspěšnosti vzdělávacích systémů ve spojení s výkonností a tvarem ekonomik. Role státu a podniků v této reformě je ovšem silně propojená. Na státu leží odpovědnost za stanovení priorit vzdělání tak, aby se díky vhodné pracovní síle mohlo naplnit budoucí žádoucí směřování ekonomiky. To ale musí stát provést ve spolupráci s podniky a jejich vizemi budoucnosti. Podniky potom musí se státem spolupracovat nejen prostřednictvím poskytnutí svých extrapolovaných dat, ale musí zároveň umožnit, aby bylo vzdělání propojeno se získáním dovedností ve skutečných firemních procesech. Pokud role státu ve stanovování priorit ale selhává, je životní nutností pro podniky donutit stát, aby vhodnou

reformu zavedl. Jak se totiž ukazuje, školství přímo ovlivňuje úspěch a konkurenceschopnost jak subjektů na mikroekonomické, tak na makroekonomické úrovni.

DRUHÝ BLOK - PROBLÉMY REFORMY V OBLASTI VZDĚLÁNÍ

IGOR PLESKOT:

Vztah sociálního potenciálu a sociálního kapitálu – realizace sociálního potenciálu

Sociální potenciál chápeme jako souhrn schopností, znalostí a zručností a vazeb, kterým jednotlivec, či daná kolektivita v dané době disponuje. Za kolektivitu zde pokládáme jakoukoli sociální skupinu či společenství definované určeným souhrnem společných charakteristik, tedy i populaci či občany určitého regionu, jeho společenství. Teoreticky řečeno, sociální kapitál v dané situaci může být maximálně roven sociálnímu potenciálu, ale nemůže být větší. K této situaci by došlo teprve při plném využití daného sociálního potenciálu.

Tento přístup nám umožňuje analyzovat úroveň zaměstnanosti jako projev – tedy realizaci – sociálního potenciálu regionu a úroveň nezaměstnanosti jako nerealizovanou část jeho sociálního potenciálu. Sociální potenciál jednotlivce je také definován na jedné straně jako potenciál spočívající v důvěře v sociální prostředí, na straně druhé jako příslušnost a dispozice sociální sítě vazeb a vztahů.

V procesu hledání pracovních příležitostí se uplatňují nejen schopnosti a vlastnosti požadované na pracovním trhu, ale i možnosti využití sociálních sítí, jichž je jednotlivec členem, a charakter jeho „členství“.

V naší současné situaci je pro zvýšení sociálního potenciálu populace nutné řešení kapacitního problému terciárního školství. Ten je na straně VŠ dán nepoměrem růstu počtů studentů k počtu učitelů. Na straně populace tím, že ke studiu přichází stále větší podíl studentů „neadjustovaných k samostatnému studiu“ Proto je žádoucí zodpovězení následujících otázek:

Za jakých podmínek je vyšší vzdělání zárukou „lepší budoucnosti?“ – „lepší kariéry?“ – „lepších pracovních příležitostí?“

- Potřebujeme jenom vysokoškoláky?
- Kolik vysokoškoláků vlastně potřebujeme?
- V čem jsou limity počtu vysokoškoláků u nás dnes? – Kolik vysokoškoláků můžeme mít dnes a kolik zítra – za jakých podmínek?

Je rozpor mezi vyšší kvantitou posluchačů vš studia a jeho kvalitou?

- Jaký je vztah mezi „masifikací“ a výběrovostí studia?
- Jak při rostoucím počtu studentů zachovat či zvyšovat úroveň jejich znalostí a schopností?
- Mohou technické prostředky nahradit učitele?
- Lze dnes a do budoucna zachovat osobnostní vztah „učitel a jeho žák“?

JAN MERTL:

Vzdělávací politika v kontextu reformy welfare state

K nejdůležitějším pilířům každé společnosti patří bez ohledu na momentální praxi v české kotlině vzdělávací politika. Jedná se o soubor opatření a kroků, které vedou ke konstituci a kultivaci vzdělávacího systému s cílem zabezpečit a umožnit všestranný rozvoj jednotlivce v kontextu potřeb a priorit jeho samotného, ale i doby a společnosti, v níž daný jedinec žije.

Od pradávna je v otázce praxe vzdělávací politiky přítomen významný rozpor:

- Na jedné straně se manifestuje v ideálu tereziánské a masarykovské jednotné školy, skýtající univerzální přístup ke vzdělání a vědění a diferencující mezi žáky na základě prokázaných schopností.

- Na straně druhé je tu princip friedmanovský, spočívající v principu individua volícího si na trhu vzdělávacích služeb optimální trajektorii své vzdělávací dráhy. V tomto modelu mají veřejné zdroje doplňkovou „sociální“ roli, prestiž učitele či školy je dána ekonomickým významem toho, co učí a jaké mají vazby na objektivně dané kapitálové toky v ekonomice a vzdělávací služba je zde „vzácným statkem“, jehož spotřeba se děje primárně na bázi tržní selekce a tudíž má charakter této služby úzkou vazbu na poptávku po ní.

Ekonomickou hodnotu, již jedinci dosažené vzdělání přináší, lze vyjádřit např. vývojem závislosti průměrné výše příjmu na dosažené úrovni vzdělání. Před rokem 1989 bylo rozložení příjmů značně nivelizované. Výdaje na vzdělání mají produktivní charakter, tj. vrací se jak svému nositeli, tak i zprostředkovaně celé společnosti. V současné době je tak český welfare state a jeho reformy zaměřen především na to, jak realizovat vzdělávací proces v co nejširší míře za pomoci diferencovaných mechanismů financování. Diskuse o vzdělávání se tak orientuje především na diskusi o mechanismech financování se zaměřením na vysoké školství. Menší pozornost se již věnuje výsledkům celého systému v návaznosti na koncepci vzdělávací politiky.

VÁCLAV LEINWEBER:

Financování investičních celků jako podpora rozvoje průmyslu v ČR a EU

Výzkum v oblasti teorie her, konkrétně redistribučních systémů, mimo jiné ukazuje, že systém má tendenci k vytváření koalic hráčů s podprůměrným výkonem s hráči s průměrným výkonem, na úkor hráčů s nejvyšším

výkonem. Vzhledem k tomu, že tento výzkum teorie se ve skutečnosti netýká pouze hráčů v nějaké hře, ale jedná se o mikroekonomický výzkum, je evidentní, že výsledky teorie lze uplatnit pro popis reálné ekonomiky.

V dnešní době se v byznysu stále více uplatňují pravidla Čínského umění války, která se již dnes vyučují na mnoha kurzech pro manažery. Výše zmíněné pravidlo nám v podstatě říká, že to, co se domníváme, že je potřeba udělat, pro úspěch zdaleka nestačí a abychom „na jisti podnikání“ zvítězili, je třeba hodně přidat.

JIRÍ MIHOLA:

Dva náměty k reformě vysokého školství ČR, zvyšující zisk všech zúčastněných

Projekt reformy vysokého školství vykazuje již v současné etapě rozpracovanosti, podle mého názoru, mnohá pozitiva a také některé nedostatky, kterými trpěly i jiné v posledních letech předkládané reformy (např. zdravotnictví). Velmi pozitivní je šířka veřejné diskuze a mezinárodní akcent. Negativní je absence základní koncepční myšlenky reformy, ze které by se měly odvíjet následné reformní kroky, včetně způsobu financování vysokého školství i podílu studentů na financování svého studia.

Z mé dlouholeté osobní praxe hledání možnosti kultivace lidských zdrojů v rámci národohospodářského výzkumu, zprostředkovávání profesního a osobnostního poradenství z mezinárodní sítě diagnostiků i z aplikace těchto metod při realizaci grantových projektů, hrazených z ESF ČR, vyplývá několik takovýchto možností, z nichž vybírám tyto dvě:

- Zpřístupnit absolventům středních škol, kteří jsou před výběrem vhodné vysoké školy, informace o nejvýhodnějších povoláních pro daného jedince z hlediska zastoupení jejich schopností nebo na tom postavit přijímací řízení na VŠ. Studium oboru či školy odpovídající optimálnímu povolání je mnohem efektivnější a pracovní výsledky po absolvování odpovídající profesní přípravy jsou nadprůměrné. To se může týkat i těch, kteří usilují o pedagogickou dráhu na některé vysoké škole. Vedlo by to k podstatnému zefektivnění práce budoucích pedagogů a tím k zefektivnění jak pedagogické, tak výzkumné činnosti vysokých škol.

- Zařadit do výuky na všech vysokých školách základy přesné osobnostní diagnostiky a komunikace, která významně zefektivní výměnu informací mezi lidmi a zvýší účinnost všech forem řízení lidí. Je to cesta k preventivním opatřením, vedoucím k zefektivnění dopadů činnosti lidského činitele, k lepšímu pochopení vlastních schopností a tím k jejich efektivnějšímu využití, což následně vede ke zvýšení jak osobních, tak společenských dopadů profesních výkonů. Perspektivně vede k tomu, že konflikty nemusejí ani vznikat.

EDITA FIŠEROVÁ:

Interpretace lidského kapitálu podle Garyho Beckera

Príspevek navazuje na prezentaci spojenou s knihou G. Beckera Teorie preferencí, přednesené na konferenci o Lidském kapitálu v roce 2008. Za podstatu svého přístupu považuje následující: „*Standardní přístup ekonomů k analyzování voleb spotřeby a volného času předpokládá, že jednotlivci maximalizují užitek při preferencích, které závisí v každém momentu pouze na statcích a službách spotřebovávaných v daném čase. Předpokládá se, že tyto preference jsou nezávislé jak na minulém, tak na budoucí spotřebě a rovněž na chování kohokoli dalšího... Tato kniha zachovává předpoklad maximalizujícího chování, ovšem doplňuje preference o zvyky a návyky, tlak referenčních skupiny, vlivy rodičů na preference dětí, reklamu... Toto rozšíření přístupu založeného na maximalizaci užítku o endogenní preference je pozoruhodně úspěšné...*“

Poněkud odlišný přístup k iracionalitě má B. Caplan, který v knize Mýtus racionálního voliče uvádí: „*Rozpoznání iracionality je typicky přirovnáváno k odmítání ekonomiky. „Logika iracionality“ zní rozporuplně. ... tato reakce je ukvapená. Ekonomie může pracovat s iracionalitou stejným způsobem, jakým jedná se všim: pomocí preferencí a cen.*“

„*Odvolávám se na tento přístup jako na racionální iracionalitu, abych zdůraznil jak jeho příbuznost s, tak odlišnost od racionální neznalosti. Obojí pojednává o poznávací nedostatečnosti jako o volbě, reagující na podnět. Rozdíl je, že racionální neznalost předpokládá, že lidé jsou unaveni pátráním po pravdě, zatímco racionální iracionalita říká, že se lidé pravdě aktivně vyhýbají.*“

Príspevek ukazuje, že teorie redistribučních systémů může být dobrým pomocníkem při rozvíjení „představivostního“ kapitálu, který má zásadní vliv na naše budoucí užítky.

PETR WAWROSZ:

Ekonomická krize, lidský a sociální kapitál

Světová ekonomika se více již rok potýká s vážnými hospodářskými problémy. Předcházející pozitivní vývoj, u kterého se mnohým zdálo, že, pokud nenastanou vnější šoky typu neúrody, válek apod., tak může dále pokračovat, byl vystřídán obdobím nestability a nejistoty. Jak ale spolu souvisí problematika investic do lidského a sociálního kapitálu na straně jedné a soudobá krize na straně druhé? Souvislosti lze najít jak z hlediska příčin a průběhu krize, tak z hlediska důsledků. Obecně je uznáváno, že jednou z příčin krize je rozvoj a rozšíření nejrůznějších finančních nástrojů. Ty měly lépe eliminovat riziko, umožnit dříve (právě v důsledku vysokého rizika či složitosti) nemožné operace apod. CDS a podobné nástroje na rozložení rizika nebo na investování jsou lidským produktem, vznikly na základě přemýšlení, vzdělání, schopností. Lze tedy říci, že jsou produktem

lidského kapitálu. V daném případě se ukázal jako poměrně nebezpečný produkt lidského kapitálu. Ještě obecněji lze říci, že z hlediska lidského kapitálu nelze zůstat pouze u kvantitativních údajů typu délky školního vzdělání, počtu vysokoškoláků apod. Je nutno se rovněž zajímat jaké znalosti jsou v průběhu vzdělávání získávány, jaké schopnosti a dovednosti jsou rozvíjeny. Jinými slovy je nutno se ptát na kvalitu lidského kapitálu. Obdobně není vždy dostatečná pozornost věnována investicím do špatného sociálního kapitálu. Sociální kapitál můžeme chápat jako množinu kontaktů, kterými dotyčná osoba na základě svých vlastností, schopností a charakteristiky (např. důvěry) disponuje. Je přitom zřejmé, že sociální sítě mohou mít rovněž např. charakter zločinných sítí nebo sítí, které jsou založeny na nerovnostech apod. Obecně řečeno tedy platí, že teorie věnující se lidskému a sociálnímu kapitálu bude muset větší pozornost věnovat otázce kvality investic do tohoto kapitálu. Právě lidský kapitál může být tím zdrojem, který na podnikové úrovni dokáže krizi překonat – lidský kapitál dokáže najít úspory v produkci, nové trhy, nové potřeby zákazníků, nové technologie, výrobní postupy apod. Z tohoto hlediska lze zakončit náš text optimistickým konstatováním: lze se domnívat, že lidský kapitál, jež zahrnuje i schopnost překonávat potíže, dokáže soudobé potíže překonat a reagovat na ně.

TŘETÍ BLOK - HRY O REFORMU A (PROČ) TEORIE REDISTRIBUČNÍCH SYSTÉMŮ

LADISLAV ŽÁK:

Dříve než aplikujeme teorii her k problematice reformem...

Prvořadým úkolem, který by měl předcházet jakékoliv aplikaci teorie her, je odpověď na následující otázky:

1. Je vůbec námi sledovaný proces přípravy a realizace reformem v oblasti terciárního vzdělávání možné označit jako hru?
2. Je to hra konečná nebo nekonečná?
3. O co v této hře jde?
4. Kdo a kolik má vsazeno?

Je patrné, že aktivní roli převzal ve vnitřním prostředí soukromý sektor a ve vnějším prostředí veřejnost. To docela dobře odpovídá současnému přístupu ke společenským změnám, kdy klíčovou roli hrají peníze a zisk a toto paradigma je podporováno i argumentováno veřejným míněním. Do pasivní role je odsunut státní a veřejný sektor vůbec a nejspmutnější role zůstává na veřejnosti odborné, v tomto případě školské. O učitelích a žácích se raději už ani nemluví. Jak učitelé, tak žáci, tak i jejich komunikace totiž peníze pouze spotřebovávají a nedokážou generovat ocenitelný přínos nebo zisk. Proto je praktickým úkolem každé reformy především přenést rozhodování o veřejných prostředcích na takovou úroveň, kde by nehrozilo riziko jejich neproduktivní alokace do samotného pedagogického procesu. O tom, že tento přístup není ojedinělý, svědčí nedávná národní reforma financování vědy a výzkumu, kde bude rozhodování o klíčových prostředcích zajišťovat to, že do základního výzkumu, který neumí své přínosy náležitě ocenit a generovat zisk se peníze v zásadě nedostanou. To zabezpečí nejen díky reformy, ale i obsazení klíčových rozhodovacích pozic v grantových komisích. Pokud by někdo pochyboval, pak mu je možné doporučit k nahlédnutí lisabonský proces, který společně s boloňským dokáže spolehlivě rozvrátit jakýkoliv systém národního vzdělávání, vědy i výzkumu s tím, že je nedokáže ničím adekvátním nahradit.

Investice do reformy vzdělávání je vždy přitažlivější než investice do samotného vzdělávání a ta je daleko přitažlivější než investice do vzdělání. Vzdělání jako hodnota není schopno vygenerovat takové příležitosti jako samotný organizovaný proces, prostřednictvím kterého je dosahováno. Reforma jako změna procesu je však pravým rájem investičních příležitostí. Proto je tak žádoucí, aby se stala reformou permanentní bez ohledu na samotný reformovaný proces anebo dokonce na hodnoty, které by měl po reformě nebo i bez ní přinášet.

HANA MIHALČINOVÁ:

Vyjednávání v procesu přípravy a realizace reformy terciárního vzdělávání

Vyjednávání hraje stěžejní roli i v procesu přípravy a realizace reformem v oblasti terciárního vzdělávání. Cílem vyjednávání by měla být rozumná dohoda (za předpokladu racionálních hráčů). Vyjednávání by také mělo být efektivní, což znamená, že každý hráč by si neměl pohoršit. Jedná se o vyjednávání typu win-win, kdy se všechny strany snaží dosáhnout vzájemně uspokojivé dohody. Tento typ vyjednávání je jediný rozumný způsob jak získat to, co chceme. Při vyjednávání hledáme kompromis pro všechny zúčastněné. K tomuto kompromisu můžeme dojít také tak, že budeme nejprve hledat společné cíle a řešený problém budeme spíše analyzovat. V každém vyjednávacím kole by mělo dojít k paretoovskému zlepšení. Jde o takové zlepšení, kdy by si měl hráč, který vyjednává, polepšit a přitom ostatní hráči by si neměli pohoršit.

Aby kdokoli z účastníků hry nemohl používat nečestné praktiky je důležité stanovit jasná pravidla hry a sankce za jejich porušení. Jedině tak může být zachována objektivita hry při principiálním způsobu vyjednávání. Hráč, který bude porušovat pravidla hry se dobrovolně vystavuje situaci, že se mu v dalších kolech nebude věřit a tím s ním ostatní hráči nebudou chtít vyjednávat nebo tvořit koalice. Určité úskalí při snaze vyjednávat principiálním způsobem je, že druhá strana na tento způsob vyjednávání nechce přistoupit. V tomto případě se

pouze můžeme zamyslet nad tím, co můžeme udělat sami, případně, co může udělat druhá strana, abychom ji k principiálnímu vyjednávání přiměli.

BOHUSLAV SEKERKA:

Náměty pro další výzkum redistribučních systémů

Teoretické základy obecných redistribučních systémů jsou na rozhraní různých teoretických disciplin. Z těchto disciplin jde zejména o novou politickou ekonomii a dále o makroekonomii vč. její mikroekonomické fundace, politologii, sociologii, psychologii, teorii her a další.

Redistribuce se účastní různé subjekty se specifickým vlastnostmi a atributy. Jde např. o užitkové funkce, mocenské postavení, vynutitelnost kooperace, vynutitelnost transferu objektu apod.

Může existovat model s více množinami subjektů. V dosavadním přístupu je analyzováno rozdělení tvory předmětu distribuce a rozdělení užití předmětu distribuce, při čemž je uvažována jedna množina subjektů. Neuvažují se exogenní podmínky ve kterých je distribuce prováděna. Lze formulovat proces distribuce prováděné ve více etapách.

IVO STÁŇA:

Paralelní redistribuční systémy

Paralelní redistribuční systémy jsou v realitě často fungující struktury, které je poměrně problematické modelovat. Jedná se většinou o systémy, které mají parazitní charakter a ke svému fungování potřebují redistribuční systémy klasické, zjevné. Paralelní systémy mají na redistribuční systém zásadní vliv, protože je pokrývají. Existují totiž z důvodů, buď aby redistribuční systém ovládli (tj. narušili, či nějakým vlivem ovlivnili přirozené koalice v redistribučním systému) nebo z něj získali určité výhody (např. finanční prostředky). Aby paralelní redistribuce mohla existovat, je třeba, aby někteří hráči z hlavního redistribučního systému na ní přistoupili, či ji alespoň tolerovali (podnět k vytvoření paralelního systému sice může být vně redistribučního systému, ale bez jednotlivých hráčů v něm, nemá paralelní systém šanci existovat) pokud tak budou činit, stávají se fakticky její součástí.

Paralelní systémy mají už ze své povahy jednu důležitou vlastnost. Jsou skryté všem hráčům v redistribučním systému, kteří nejsou jejich součástí. Pokud se hráči, kteří jsou součástí redistribučního systému a nejsou součástí paralelního systému, o paralelním systému dozví, stávají se jeho součástí, protože i pro ně začne platit negativní výplata. Jinými slovy, paralelní systém je ze své podstaty postaven tak, aby se snažil sám sebe udržovat v chodu a eliminoval nebezpečí svého vlastního rozpadu.

Paralelní systém získává finanční prostředky parazitováním na systému redistribučním, ve kterém se nachází, nebo parazitováním na systému, ve kterém se nachází systém redistribuční (tj. nějaký větší redistribuční systém, ve kterém jsou redistribuční systémy menší, které vystupují jako jednotliví hráči).

Největším problémem paralelních systémů je jejich dopad. Tím že pokrývají redistribuční systémy ve prospěch zájmových skupin, zabraňují buď spravedlivé redistribuci, či nějaké formě dohody hráčů. Mimo modelovou situaci jsou dopady paralelních systémů daleko katastrofálnější, protože poškozují celou společnost, jak sociálního, právního, finančního i morálního hlediska.

PAVEL VÁVRA:

Vývoj počítačového modelu redistribučního systému a jeho možné zařazení do vzdělávacího systému

Reforma českého vzdělávacího systému je diskutována v nejširší akademické, politické i profesní veřejnosti nejen z důvodu představení záměru tzv. „Bílé knihy“. Klade se v ní důraz na maximální provázanost výzkumných aktivit se vzděláváním. V propojení výzkumu se vzděláváním vidí autoři Bílé knihy šanci rozpoutat podnikavost a inovativnost nastupujících generací. Na Vysoké škole finanční a správní probíhá výzkumný projekt, zabývající se návrhem modelu elementárního redistribučního systému. Svým obsahovým zaměřením široce zapadá do výuky ekonomie, matematiky, sociologie a studentům aplikované informatiky nabízí díky přičleněnému počítačovému modelu provázat teoretické poznatky s výzkumnými aktivitami a aplikovat je v podobě vývoje rozšiřujících modulů simulátoru. Program vznikl díky intenzivní spolupráci – mapování domněnek, tvrzení a požadavků jednoho z členů projektové skupiny do zdrojového kódu programu. Je otázkou, zda lze model spolupráce přenést do běžného vzdělávacího procesu mezi studenty s ekonomickým a informatickým zaměřením...

První funkční počítačový model vznikl v rámci diplomové práce ve spolupráci jednoho z členů projektové skupiny. Svým obsahovým zaměřením široce zapadá do výuky ekonomie, matematiky, sociologie a studentům aplikované informatiky nabízí díky přičleněnému počítačovému modelu provázat výzkumné aktivity s teoretickými poznatky a aplikovat je v podobě vývoje rozšiřujících modulů simulátoru. Intenzivní spolupráce při promítání domněnek, tvrzení a požadavků do zdrojového kódu programu vyústila v zajímavé propojení podílení se na výzkumných aktivitách s teorií, získanou při běžném vzdělávacím procesu s příjemným – s aplikací při vývoji modelu. Je otázkou, zda lze podobný model spolupráce přenést do běžného vzdělávacího

procesu mezi studenty s ekonomickým a informatickým zaměřením. Není zapojení zdánlivě dvou odlišně zaměřených skupin do společného projektu, podpořeného vědeckými aktivitami jednou z vhodných konkrétních cest tolik diskutované reformy vysokého školství?

HERBERT HEISLER:

Náprava veřejného stavu má se začínati od škol

Nadpis je vypůjčen z Komenského Všenápravy. V úvodu této kapitoly Komenský zdůrazňuje, že současný stav škol (tedy v době kdy žil) je velmi špatný a má-li dojít k všenápravě je nutné začít právě reformou škol. Je pozoruhodné jak mohou být tyto myšlenky stále aktuální. Dokonce bych si odvážil tvrdit, že dnes jsou dokonce zásadní. Dnes, ale na rozdíl od dob Komenského, máme tu možnost zakládat soukromé školy.

Jestliže poptávka převyšuje nabídku a poptávající jsou ochotni platit, pak není jediný důvod zasahovat to tržního prostředí a případné sociální nerovnosti bychom měli řešit individuálně až nastanou.

Pohled očima teorie her: Skupina hráčů veřejných škol a soukromých škol zahrnuje jejich představitele. Do skupiny hráčů politici budeme počítat pouze vedení a hlavní reprezentanty relevantních stran. Voliči jsou skupinou hráčů, která je reprezentovaná podmnožinami hráčů studentů, rodiče studentů a zaměstnavatelé a ostatními „nezúčastněnými“ občany. V podmnožině studentů budeme uvažovat ty, kteří již studují a nebo se studovat chystají. Mohli bychom zahrnout i absolventy, protože jde o jistý druh sociální sítě, ale pro naše účely jsou zahrnuti v ostatních nezúčastněných občanech. Rodiče studentů jsou jasně definovanou podmnožinou voličů. Nakonec podmnožina zaměstnavatelů zahrnuje ty zaměstnavatele, kteří zaměstnávají vysokoškolsky vzdělané zaměstnance a hledají nejlepší cestu jak získat co nejkvalitnější pracovní sílu. Skupina voličů logicky zahrnuje tyto podmnožiny, protože každá z těchto podmnožin je zároveň voliči.

Příspěvek popisuje možné situace a předkládá dvoumaticové řešení dvou klíčových hráčů.

RADIM VALENČÍK A KOL.:

Matematické základy teorie redistribučních systémů (úvodní poznámky)

(Zpracováno s významnou pomocí Prof. Milana Vlacha)

Předpokládejme, že systém je v určitém výchozím bodě. Každý hráč se řídí následující strategií následujícím způsobem:

1. Vidí svoji největší výplatu, kterou může dosáhnout s jedním hráčem, a kterou může dosáhnout s druhým hráčem, pokud uzavře koalici plně diskriminující třetího hráče..
2. Vybere jako základ svého rozhodnutí tu výplatu, která je větší.
3. Dá každému z obou ostatních hráčů nabídku, která vychází z toho, že chce pro sebe ke své předcházející výplatě polovinu rozdílu mezi svou nejmenší a největší výplatou.

K tomu ještě musí rozhodnout, jak bude reagovat na nabídky, které dostane. Tyto strategie jsou generovány ostatními dvěma hráči podle stejných podmínek. Strategie, kterou volí, je jednoduchá. Vybere u obou nabídek tu lepší.

K čemu systém dospěje: Dva hráči (a budou vždy dva) spolu utvoří koalici, ve které bude diskriminován třetí hráč. Toto je nový výchozí bod pro další kolo. Celý příběh se znovu opakuje.

Jak dál? Lze patrně dokázat:

1. Postup podle toho, co je uvedeno v příběhu prvním vede k tomu, že systém konvergujeme mezi třemi diskriminačními rovnováhami.
2. Dokonce i jiné dělení než založené na principu poloviny (v jakémkoli jiném procentuálním dělení větším než 0 % a menším než 100 %), tj. podle principu žádostivosti, vede ke stejnému řešení (jen s jednou malou modifikací, která reaguje na situaci, kdy žádostivost hráčů je natolik velká, že neexistuje nabídka přijatelná pro dva hráče) vede ke konvergenci ke třem diskriminačním rovnováhám
3. A co je nejzajímavější, k čemuž výsledku vede i to, když hráči budou zcela nahodile vybírat jakoukoli hodnotu mezi min a max a tuto nabízet ostatním dvěma hráčům.
4. Rovněž tak, když se hráči budou řídit různými strategiemi ze strategií výše uvedeného typu.

Nebo-li závěr: Za daných pravidel existuje velmi široké spektrum strategií, které vede ke stejnému výsledku.

Umíme: Dát popis systému (základní symbolika) a vytvořit „chodící“ počítačový model, který ukazuje, jak se hráči za různých podmínek chovají.

Co ještě neumíme: Harmonizovat popis systému a úloh v něm se standardními postupy při popisu a řešení úloh v koaličních hrách N hráčů a přesně vyjádřit, co je hlavním smyslem přístupu, jaký typ úloh se řeší, a to matematickými prostředky.

REAKCE ÚČASTNÍKŮ NA PRŮBĚH KONFERENCE A PŘEDNESENÉ PŘÍSPĚVKY

JANA HALÍŘOVÁ:

Další směřování vysokého školství v České republice

Příspěvek představuje retrospektivní pohled autora na výstupy účastníků na mezinárodní vědecké konferenci vedené na téma Lidský kapitál a investice do vzdělání: Reforma vysokého školství z pohledu teorie her, na Vysoké škole finanční a správní v Praze formou otázek:

Je únosné, při dnešním zájmu o terciární studium, ponechat studijní obory ve stávajícím stavu a tedy vědeckém zaměření, nebo je profesní specializace tím pravým východiskem? Jak je vidno, není ani nutné zabíhat do, v dnešní době tak citlivé problematiky, jakou je financování, potažmo samofinancování studia, aby se názory mezi jednotlivými účastníky výrazně lišily. Pro samofinancování studia, je optimisticky často zmiňovaným argumentem, zlepšení kvality výuky. To pro mne zůstává otázkou otevřenou, sice je tento výsledek opravdu možný při dnešní poptávce po terciárním studiu? Případně, jak dalece je únosné nadále financovat studium pouze z veřejných zdrojů? A jedná se i o další, mnohdy kontroverzní témata, která dokážou vyvolat opravdu bouřlivou diskusi.

EDITA FIŠEROVÁ:

Vyjádření k reakci na prezentaci příspěvku

V příspěvku na konferenci jsem chtěla představit knihu „Mýtus racionálního voliče“ jako zahraniční novinku a uvést ji ve srovnání s u nás již známou teorií. Podle reakcí publika jsem usoudila, že to, co jsem přednesla, je považováno za můj vlastní názor. Vzhledem k tomu, že jsem člověk z praxe a nikoli ekonom, nezastávám žádný ze směrů ekonomické teorie, je mi však sympatická nová institucionální ekonomie. Co jsem se ve škole naučila je, že teorie vždy vychází z abstrahovaných modelů, určených k pochopení základních principů fungování reality. Ke všem teoriím mám proto jistý odstup. V praxi jde vždy o kompromis.

IVO STÁŇA:

Proč je přesné zpracování matematických základů tak důležité

Uvažujme případ paralelní hry. Lze například dokázat následující tvrzení?:

- Ve vítězné koalici v původní redistribuční hře musí existovat (musí být do této hry začleněni) hráči, kteří pobírají výplatu jen z původní redistribuční hry. Jednou z příčin může být, že nejsou o paralelní redistribuční hře informováni.

- Pokud by tomu tak nebylo, tak hráči schopni vytvořit vítěznou koalici původní redistribuční hře, by si pohoršili oproti svým výplatám, které by mohli získat v této původní redistribuční hře.

Zde je nutná mnohem důslednější formalizace, závěr (za přesně definovaných předpoklad) však může mít velkou praktickou hodnotu.

Pokud se v systému hraje více paralelních her (např. hlavní a vedlejší paralelní hra), mohou být hráči ve vítězné koalici v původní redistribuční hře, kteří umožňují hrát hlavní redistribuční hru, odměněni (uspokojeni) tím, že je jim umožněna hrát vedlejší redistribuční hru, aniž by byli informováni o dominantní paralelní hře.

S tím souvisí otázka: Kdy je efektivnější pro informované hráče v dominantní redistribuční hře použít korupci formou zapojení do diskriminující koalice a kdy umožněním paralelní redistribuční hry? K tomu je též nutné vytvořit přesný model redistribučního systému.

JIŘÍ MIHOLA:

Socio-psychologické aspekty dosažení konsensuálního bodu

Člověk, a tím spíše lidská společnost, je velmi komplikovaná mnoha-dimenzionální realita. Její výzkum můžeme odvíjet z různých stran, avšak v souhrnu nám jde vždy o dosažení takového stupně jejího poznání, které nám umožní dobře se v ní orientovat a využívat toto poznání ve prospěch právě této zkoumané společnosti. Ukázalo se, že exaktní pohled na realitu kolem nás, prostřednictvím aparátu teorie her, jež je systematicky rozvíjena také na VŠFS, je cesta plodná a nadějná. V současné době již získané výsledky dovolují nahlížet na ně i z pohledu jiných vědních disciplín. Tyto výsledky totiž poukazují na teoretickou existenci bodu společného konsenzu všech účastníků (hráčů) určitého uskupení osob, případně celé společnosti. Protože si výzkum na VŠFS klade za cíl mimo jiné popsat základní mechanismy určující chování lidí, zamýšlím se tentokrát nad vlastnostmi konsensuálního bodu i možností jeho reálného dosažení z hlediska socio-psychologického. Pro zjištění povahy určitého člověka je důležité poznat nejen zastoupení všech povahových vlastností, ale také jejich vliv a vzájemný poměr. Všechny tyto okolnosti dávají celkový obraz o lidské povaze. Tu vrozenou část povahy, která se v průběhu života lidí příliš nemění, budu nazývat temperament, zatímco nabytou část povahy na základě temperamentu a všech dalších okolností, např. prostředí, výchovy, věku, pracovní činnosti, zdravotního stavu apod. budu nazývat charakter. Každý právě narozený jedinec je neopakovatelný a je plně vybaven všemi svými vlastnostmi, které se mohou rozvíjet, avšak nemá žádné poznání. Velké množství různých lidských vlastností způsobuje, že se lidé od sebe navzájem musí lišit a že prakticky není možné najít dva povahově shodné jedince. Pokud si uvědomíme, že k optimálnímu výkonu různých povolání jsou vhodné jinak zastoupené schopnosti, které se v jiném povolání neopakují, je zřejmé, že pro každého z nás existuje právě jedno povolání, které je zcela nejvhodnější, neboť požadavky na zastoupení našich schopností se nejlépe kryjí právě s požadavky na toto povolání. O tom, že někteří lidé se k sobě hodí více a jiní méně, pochybuje jen málokdo. Posuzování

kompatibility osob z různých hledisek, kupř. životního partnerství, pracovních vztahů, extrémně zatížených kolektivů jako jsou posádky ponorek nebo vesmírných misí apod. je mimořádně důležité a také náročné. Při posuzování kompatibility osob je potřeba vycházet z porovnání souladnosti velkého množství dílčích vlastností, které se mohou do určité míry buď doplňovat, podmiňovat či stimulovat nebo se naopak mohou potírat, dráždit či být jinak neslučitelné. Vysoká kompatibilita má na vzájemnou spolupráci velmi blahodárný vliv. Vzniká podstatně méně konfliktních situací, a ty co vznikají, jsou snadno řešitelné. Z hlediska socio-psychologického je nutno zvažovat i to, že schopnost realizace určité vyjednávací strategie je závislá také na vlastnostech aktérů (vyjednávačů, hráčů) nebo v případě celé společnosti na její úrovni (kvalitě), která je daná stupněm jejího dosaženého vývoje. Tato úroveň je dána jednak dosaženou úrovní jednotlivých členů společnosti a také úrovní institucionálního i podnikatelského prostředí daného například úrovní právních, etických, morálních a jiných norem, zvyklostí, zákonů apod. Schopnost dílčího seskupení osob i celé společnosti dosáhnout konsenzuálního bodu (společně přijatelné rovnováhy ve smyslu teorie redistribučních systémů) je závislá především na dosažení dostatečného stupně (kvality):

- Uvědomění si společenské podstaty člověka, tj. mimo jiné vysokého stupně vzájemné závislosti všech členů lidské společnosti. Dosažení určitého stupně tohoto uvědomění se projevuje vyšší společenskou angažovaností a také rozvojem sociálního citění, projevujícím se účinnou, avšak nikoliv snadno zneužitelnou sociální sítí.

- Vyladění jednotlivých lidí ve vztahu k posunu omezujících bariér z vnějších na vnitřní a ve stupni dosažení osobnostní svobody těchto jedinců.

- Subjektivně individuálního pocitu bezpečí. Nízký stupeň subjektivního pocitu bezpečí vede k realizaci strategií na pouhé přežití, které se snadněji realizují i na úkor jiných lidí a podněcují snahu o vytváření dostatečných rezerv pro případ nouze. Vyšší stupeň individuálního pocitu bezpečí vede ke strategiím založeným více na spolupráci a solidaritě a vyznačuje se tendencí k optimalizaci na vyšší společenské úrovni rodiny, obce, národa, státu, pozemšťanů apod. Osobní bezpečnost a další stupně uspokojení základních i dalších vyšších potřeb lidí vedou k přechodu od konfrontačních ke kooperačním strategiím života.

- Dosažení „zdraví“ společnosti, které se projevuje v co největší absenci patologických jevů jak ve společnosti a ekonomice, tak v rámci tělesného a psychického zdraví jednotlivých lidí jako členů společnosti. To úzce souvisí s dosaženým stupněm udržitelnosti rozvoje společnosti.

- Vzájemné informovanosti a transparentnosti společenských jevů. Netransparentnost je živnou půdou pro vznik paralelních systémů.

- Správy věcí veřejných.

- Optimalizace uplatnění občanů na trhu práce, které co nejlépe odpovídá jejich schopnostem.

- Kompatibility pracovních kolektivů a životních partnerství.

- Poznání reality světa jedinci i celou společností a souladu dosaženého poznání reality v jednotlivých oblastech, např. v oblasti technické, přírodovědné, medicínské, psychologické, sociální apod.

- Syntézy získaných poznatků a schopnosti celostního pohledu na člověka, společnost i celý svět.

LADISLAV ŽÁK:

Několik poznámek k problematice redistribučních systémů

Velkou otázkou je samotné výchozí distribuční schéma podle výkonu. Je velice sporné, kdy a za jakých vnitřních i vnějších podmínek můžeme pokládat takové schéma za základní. Přestavme si systém, který mezi sebou uzavřeli tři partneři a to proto, že jeden bez druhého se mohou těžko obejít. Pokud je to tak, jejich sdružení je dobrovolné, účelové a vzájemně výhodné a nikdo z nich není vylučitelný, pak je daleko pravděpodobnější jako výchozí pozice dělení paritní než podle výkonu. Z podobného soudku je i další paradigma, které říká, že optimální výkon systému je ten maximální. To je z hlediska celé řady pohledů poměrně pomýlený názor a vyplývá z představy, že pro systém jsou nejlepší ty ukazatele, které jsou nejlépe měřitelné, což je podobné tezi, že ztracené předměty je třeba hledat pod lampou, protože jinde není vidět. Žádný redistribuční systém není apriori „ten správný“ nebo základní; v tomto smyslu lze redistribuční systémy rozdělit na:

- Parazitní, tedy ty, které nikdy svého nositele zcela neovládou a nezničí, protože jenom životaschopnost jejich partnera jim zabezpečuje jejich existenci, přičemž mu přinášejí i některé výhody, např. ho chrání před ostatními parazity. Takové systémy jsou převážně extralegální.

- Kompatibilní, tedy takové, které jsou podobného typu, dokážou v daném redistribučním systému prostě převládnout a nehradit jej, ale celkový charakter redistribučního systému se příliš nezmění. Typickým příkladem je demokratická soutěž politických stran vůbec jakýkoliv „mírný pokrok v mezích zákona“. Jde o tedy o systémy převážně legální.

- Nekompatibilní, tedy takové, které jsou podobně jako kompatibilní, při vnějším pohledu zcela legální, ale představují rozdílné paradigma přístupu např. výstupům nebo podobě výkonu redistribučního systému. Typickým představitelem je již výše uvedený vztah manažer – majitel a tzv. informační asymetrie.

- Predátorské, tedy takové, které redistribuční systém, jenž se stane objektem jejich zájmu, prostě dříve nebo později destruuje a pozřou. Příkladem je násilné řešení konfliktů, třeba válkou a následnou porážkou a zničením státu. Tyto aktivity jsou převážně nelegální.

Žádný z těchto systémů není přednostní, každý má své opodstatnění a každý má svůj přístup ke svému prostředí.

RAFIK BEDRETDINOV:

Komplementarita a rivalita hráčů z hlediska teorie redistribučních systémů

Platí hypotéza, že lze vytvořit podmínky umožňující, aby přínos každého měl takovou hodnotu jako přínos kohokoli jiného? Tj. platí, že univerzalita schopností, která je dána do vínku člověku jako takovému, jako bytosti, která se vyvinula jako součást i pokračování vývoje přírody, současně umožňuje, abychom za určitých podmínek mohli být (jako lidské bytosti) plně komplementární? A nebo ještě jinak - lze vytvořit společenské podmínky, za nichž bude svobodný rozvoj každého individua podmínkou rozvoje všech a naopak? Vyplývá to z toho, že již samotná schopnost využít jakýkoli proces coby součást všeobecně zprostředkujícího charakteru naší činnosti předpokládá univerzalitu lidských schopností a tudíž plnou komplementaritu výkonů? Pokud na všechny tyto otázky odpovíme ano, měli bychom současně říci, co je příčinou toho, že současný stav má k výše popsanému dost daleko. Ještě dlouho se budeme potýkat s tím, že z různých příčin a pod vlivem různých faktorů bude převažovat rivalita, komplementarita bude potlačována a budou se hrát redistribuční hry na prosazení diskriminující koalice. Proto má výzkum v oblasti teorie redistribučních systémů své oprávnění.